TECHE UDINE

MANOSCRITTI

FONDO PRINCIPALE

Manoscritto n. **P_MSS_1425**

Nel Fondo Principale sono confluiti la maggior parte dei lasciti manoscritti pervenuti alla Biblioteca Civica «Vincenzo Joppi» nel corso del tempo: si tratta perciò di un fondo composito nel quale è possibile trovare manoscritti di argomento liturgico, scientifico, giuridico, botanico e altro.

Collocazione:

Biblioteca Civica "Vincenzo Joppi", Udine
https://www.techeudine.it/fondo-principale
https://www.sbhu.it/

Beltrami Don Antonio

42

Beltrami Don Antonio

Logica

325

di gen: 300 albe:
di freq: 20 ab:
di piccolo cir.

Logica
tum minor, cum major
una cum propositionibus non-
nullis, earumdemque regulis, sive
legibus scripta a à me Rizzi valenti-
no dictata a Reverendissimo D. Antonio
Beltrami Lectore Publici
Gymnasij in Semi-
nario Uti-
nensi.
Anno Domini
M. D. C. C. L. X. X. I I.

Acquisto 24/4 93 Cent.mi 60.

BIBLIOTECA COMUNALE

Præfatio in universam philosophiam

Quod philosophiæ curriculum biennio superiore jam
emensus illud rursus et suscipio et ingredior, adolescentes
optimi, vos qui politioribus litteris, optimisque artibus
[illegible] cujus [illegible] stis operam philosophicam rerum discipli=
næ instituerit. Studium sane ut nihil de ejus dignitate di=
cam, reipublicæ omnium maxime utile ac propterea dignissimum
quod ab uno quoque virum alacri suscipiatur animo sum=
maque contentione et continuetur et perficiatur, quod
enim ait ille Romanorum non eloquentissimus modo sed acu=
tissimus etiam philosophus Cicero, quod munus reipublicæ ad=
ferre majus meliusve possumus quam si docemus atque eru=
dimus juventutem his moribus præsertim atque temporibus. Quam
[illegible] scelerum [illegible] incurrit ipsos nomen, et à nullis possit habe=
re metallo.

Illud nempe studium agredimur quod eodem magno viro te=
ste mortalium quoddam animis inanes sollicitudines detrahit cu=
piditatibus liberat pellit timores a quo denique cæterorum vi=
tiorum procurationumque: [illegible] est [illegible]
gaudet philosophia vitiorum expultrix, vitæ dux vir=
tutis indagatrix, inventrix legum morum, ac discipli=
næ magistra, tranquillitatis et beatæ vitæ parens, qua ni=
hil optabilius, nihil præstantius neque datum est mor=
talium generi deorum munere, neque dabitur.

Huic vos disciplinæ animum adjecistis adolescentes optimi
cum philosophiæ candidatos adnumerari postulastis. Verum
illud principio vos monitos velim, præstantissimum hoc o=
pus in tot ipsis philosophiam parari, quæ ita [illegible]
natura comparatos, ut iisdem accipiendis conservandisque
sint idonei: qui quidem meo judicio erunt ii, qui in capessen=
do tam utili studio alacres, in persequendo constantes, in con=
ficiendo fortes se esse præbuerint: fortes enim non modo for=
tuna adjuvat, ut est in veteri proverbio, sed multo magis
ratio quæ quibusdam quasi præceptis confirmat vim
fortitudinis.

Forti igitur, Magnoq: sibi gaudere animo decet in divinum hoc studium incumbitis: neq: enim alio pretio dij immortales sapientiam quam impobis laboribus, multisq: sudoribus hominibus vendunt. Hanc ergo qui amplectuntur, cupit cum sic animo affectum esse decet ut nullis difficultatibus absterreri, nullis laboribus frangi, nullis denique rebus a philosophiae studio et contemplatione se esse divelli patiatur.

Illud etiam ab unoquoque vestrum reo velut quodam jure philosophia postulat ut amplissimam hanc omnium partium bene vivendi disciplinam vita magis quam literis persequatur. Nisi enim ita moratus ita animo ea vita constitutus sit sapientiae studiosus ut disciplinam suam non ostentationem scientiae sed legem vitae putet cum se ipsa turpiter pugnabit oratio et quod nomine docet opere repraehendet: quod quidem cuivis videri debet turpissimum. Ut enim si grammaticum se professus quispiam barbare loquatur, aut si absurde cantet is qui se haberi velit musicum hoc turpior sit, quod in eo ipso peccet cujus profitetur scientiam; sic philosophus in hac ratione vitae peccans hoc turpior est quod in officio cujus magister esse vult labitur, artemq: vitae professus delinquit in vita.

Quod vero ad me attinet provincia mihi certe dura commissa est atque difficilis, dum animis vestris vera sapientia instituendis sedulo destinatus. Quis enim de sapientia recte statuat nisi is qui maxime videtur esse sapiens? in hoc quidem oneri sustinendo omnino valde laboro, ac tamen vestro sapientiae amore ac presidio confirmatus manet in officio meo sapientiae amore ac presidio confirmatus manet in officio mihi deest animadvertit: dum id quod majorum memore mihi deest ... daturum esse quatenus proptiguas ingenij mei vires fieri poterit perficiatur.

Et tam quidem non cum eunde disciplinam hanc volis traditurus cogitarem fore ut hic meus labor in varias opiniones incurreret. Quidam enim ad irrisionem philosophiae vocabulum quod ab Lacedaemonis nomen ... et magno ... concione dicere cujusmodi philosophiam esse incertam esse et inutilem, et ad Theologica studia minime accomodatam, quod neq: Lycaeum, neq: Aristo=

telem oleat et cujus disciplina tanquam ex equo tro=
jano tot viri sapientes prodiere. Erunt etiam et si quidem
eruditi latinis litteris qui genus ipsum philosophandi non reprehen:
dent sed in tanta studiosorum librorum luce elegantiusque orna:
tius scribendum fuisse censeant illam perfectam philosophiam ju:
dicantes quæ de maximis quæstionibus copiose possit ornateque
dicere. Postremo futuros suspicor quibus videar nimis jocose
agere resque gravissimas in maximas angustias compellere.
Utrum ego reprehensiones gravius ferrem si quispiam ullam
philosophiæ disciplinam probaret præter eam quam ipse seque:
rerer nunc autem quando illud Mabillonii usurpare licet ni:
hil esse celebrius quam aliorum censuræ vacare, quin multi
contradicant, verebar non parum nisi nihil omnino scriberem sed ta=
men cum ea quæ objiciunt excusationes habeant probabiles sin:
gulis breviter respondendum existimo. Et quod spectat ad Aristo:
telis prædicatores iisdem abunde satisfacere puto quæ sum:
mis ingenii exquisitaque doctrina philosophi hinc maxime com:
pluribus libris tradiderunt. inest profecto in hisce quoddam qua:
si naturale palladium ingeniorum, quod qui non gustarunt, nihil
unquam magna dignum cognitione ore venisse omnia enim nos:
tri aut invenisse per se sapientius quam Peripatetici illi aut ac:
cepta ab illis fecere meliora, quæ quidem digna statuissent, in
quibus elaborarent.

Sed eos potius refutemus qui liberaliter eruditi cum ratione, et via
tum adhibita disserendi elegantia philosophandum esse contea:
dunt, hi vero ipsum audiant summi non minus philosophi quam
oratoris eloquentissimi ea de re judicium, dum serio Torquato
qui verebatur ne Epicurei librum ex eo Tullius reprio:
baret quod minus ornate esset conscriptus, his verbis res:
pondet. Vide quantum fallare Torquate: oratio me isti:
us philosophi non offendit, nam et complectitur verbis quod
vult et dicit plane quod intelligam et tamen a philosopho
si afferat eloquentiam non aspernor, si non habeat non admodum
flagitem. puerorum nempe commodo scribere qui sibi om:
nia minutatim concidi omniaque tanquam mansa a nu:
trice inseri in os volunt vel ad puerorum intellectum

pollita lanpritate ni admodum excultum accomodatas idq: et bre:
viter, et sermone quotidiano docere debeo ut nullus sit adeo tar:
dus, qui vel cursim legere sensu n participat ne ois intem pe:
ranter abutar et liberis. His permotus eorum consilia pro:
bare n possum qui nimio politi sermonis studio adducti ma:
lunt rem molestis verborum involucris tegere quam ut ab
ornata et omnino exquisita elocutione vel minime deflexisse
videantur.

Restat genus ultimum accusationis quod ē eorum quibus manca
hec natura ee affecta potius quam perfecta eē videbuntur. Sed os
qui hec ita disputant, diligenter meminisse pervelim, solis audito:
ribus dictanda ista me conscripsisse, quorum studio curriculo
novem mensium eorumq: n sufficere continenter quam pro:
lixiori eē mihi n licet. Summa disciplinę capita strictim af:
fero, si qua obscuriorem expositionem exceptis videbuntur,
vivo voce facile compensabo.

Respondi breve vituperatoribus. Nunc ad vos redeo, ju:
venes lectissimi, quorum causa opus hoc suscepi. nec inad:
modum repugnanter suscepi ut vos nimirum ad ea studia
perducerem quæ perfectura sunt si ea diligenter evolue:
ritis ut sitis contra fortunam semper armati ut omnia præsi:
dia in vobis metipsis habeatis bene, beateq: vivendi, ut sitis sem:
per deniq: beati.

Prolegomena philosophiae

Quid philosophia? n. 1. — Philosophia est studium rerum divinarum et humanarum causarumque quibus hae res continentur.

Corollarium primum — Non qualislibet rerum divinarum humanarumque cognitio philosophiam constituit sed ea duntaxat quae ad causas veritatem atque rationes pervenit. Unde si ipsis ea quae fiunt aut quae facta sunt [illegible] historiae [illegible] philosophiae [illegible]. Ut [illegible] philosophus sit causas [illegible] rerum atque rationes [illegible] habeat necesse est. Hinc Wolfianus philosophiam per scientiam possibilium definit quatenus esse possunt, et quomodo sint possibilia.

Corollarium 2 — Non omnis rerum divinarum cognitio philosophia [illegible] sed ea duntaxat quae [illegible] divine [illegible] illa quae divinitus revelata et intra naturalem intelligentiam nostram superant ad [illegible] pertinent. Quamquam christianum [illegible] recentiores nonnulli relicta veteri [illegible] definitione philosophiam definiunt facultatem quandam studio atque industria collectam veri rationes causasque indagandi ac perspiciendi, quod per [illegible] studium in nostra definitione subintelligi [illegible] est.

Nomen 1 — Nomen philosophiae a graecis [illegible] ductum [illegible] 2 [illegible] quod est [illegible] sapientiae. Sapientia autem [illegible] veteribus philosophis definita est rerum divinarum et humanarum causarumque quibus hae res continentur scientia [illegible] de qua philosophia fuerit definita.

Nomen 2 — Originem vocabuli idem eleganter narrat Tusculanarum quaestionum libro 5 capite 3. omnes inquit qui in rerum contemplatione studia ponebant sapientes et habebantur, et nominabantur usque ad Pythagorae [illegible] navit aetatem. quem ut scribit auditor Platonis Ponticus Hera:

[illegible] sit [illegible] omnis eminentem [illegible] venisse eumq
cum Leonte Principe [illegible] docte et copiose disse:
ruisse quaedam. Cujus ingenium et eloquentiam cum admi:
ratus esset Leon quaesivit ex eo qua maxime arte in:
fideret at illum artem quidem se scire nullam sed esse
philosophum tantae nempe modestiae hoc Platonis respon:
sum fuit ut qui [illegible] cultores sapientiae se non jam sophos
[illegible] sapientes, seu philosophos idest sapientiae amatores no:
minarent.

ejus finis. Nu. 2 — Philosophiae finis est ipsa hominum felicitas, nam ut Cice:
ro ait [illegible] de finibus [illegible] vicesimo septimo omnis sum:
ma philosophiae ad beate vivendum refertur [illegible] animum ar:
petentes homines se ad hoc [illegible] contulerunt, hinc
philosophia objective et systematice considerata optime com:
[illegible] potest doctrina vel scientia usu rationis com:
parata qua id quod homini in quocumque statu spectato
ad felicitatem suam promovendam vel sciendum vel agen:
Divisio: idem Nu 3 — dum est distincte traditur.
Ex hac definitione sponte fluit [illegible] divisio in theo:
reticam et practicam. Theoretica est quae veritates illas com:
plectitur quae ad intellectum perficiendum pertinent. Practi:
ca vero est, quae veritates illas pertractat quibus huma:
na voluntas ad felicitatem [illegible] sive ut ait Cicero
[illegible] quaestionum libro 5 quae perfecit quae
[illegible] suis paruerit ut sit contra fortunam semper [illegible]
[illegible] ut omnia [illegible] habeat in se bene beateque
vivendum ut sit semper beatus. [illegible] partes
[illegible] philosophiae partem [illegible] primo [illegible] quae
[illegible] naturalem [illegible] et mathematica Nu 4
quae in contemplativa veritatum [illegible] rerum
a sensu abstractarum [illegible] recte cogitandi
ac intellectui [illegible] et [illegible] recte instru:
mentum [illegible]
[illegible]
[illegible] legendis [illegible]
[illegible]
[illegible]

Hoc quoque modo potest philosophia moralis seu practica describi
tradit universales quae praeceptiones continet quibus vo:
luntas humana universim dirigitur in bono eligendo et
malo vitando.

Quo ordine tractandae? N. 2 [illegible] in disciplinis philosophicis pertractandis ordo
est [illegible] ut ea praemittantur quae intelligentiae reliquarum
inserviunt. Logica [illegible] praemittenda est quia
tradit regulas quibus dirigitur intellectus in cognoscendis veri:
tatibus reliquis. Metaphysica sive philosophia prima praemitten:
da est philosophiae morali, physicae, [illegible] cum utrique [illegible]
[illegible] atque principia suppeditet.

Scholium Philosophiae utilitatem non est cur hic iterum commendem, cum de
illa in praefatione nonnulla dicta sint: qui plura desiderat [illegible]
[illegible] Tullii aliorumque auctorum legere non gravetur
in quibus enumerantur [illegible] titulique omnes quibus haec di:
sciplina vel a priscis philosophis vel a recentioribus identidem
[illegible] Sectae quoque philosophorum essent hic recen:
sendae, quae [illegible] temporis [illegible] floruerunt. Sed quoniam pro:
lixa haec et [illegible] est et ab aliis jam occupata, ab iis
referendis supersedeo; si quis eas [illegible] nosse [illegible]
veteribus [illegible] recentioribus
vero [illegible] philoso:
phiam [illegible] Joannem Clericum [illegible]
[illegible] in disputatione [illegible] praefixa
tomo 1 elementorum mathematicorum [illegible] aliis.

Philosophiae rationalis sive Logicae Prolegomena.

Quid sit Logica? Logica est facultas [illegible] ac disserendi, ut
[illegible] eam definit Aristoteles libro 1 [illegible]
Nomen [illegible] origo est a verbo [illegible] quod sermonem
[illegible] significat. Solet etiam dici Dialectica a graeco verbo [illegible]
[illegible] dialegesthai quod disserere significat. hinc So:
cratem [illegible] ac ratione [illegible]
nunquam [illegible] vocat. [illegible] quidem [illegible]

lectica inquit S. Augustinus l. 10 contra Cresconium si usus admitteret, dici posse latine disputatoria vocaretur.

Duplex logica N: 7

Logica alia e naturalis et alia artificialis. Naturalis dicitur innata nostra judicandi ratiocinandique fa= cultas qua quis naturaliter atque absque praeceptis facile rectaque circa aliqua principia et conclusiones discurrit. Logica artificialis si subjective, et formaliter spectatur, e facultas regulis et praeceptis omnium comparata ad verum facile et sine errore discernendum. Systematice vero accepta e ejusmodi disciplina qua regulae et praecepta distincte traduntur quibus intellectus in cognoscenda, et dijudicanda veritate dirigitur.

Logicae [illegible] 50

N. 8 Quoad originem Logicae artificialis attinet praecipitatem hanc cum caeteris disciplinis experientiam ratam extra dubitationis aleam esse auctor: nempe verosimillimum e homines jam ab ipso mundi hujusce exordio humanarum divinarumque rerum studio deditos mul= tis hinc de rebus inter se colloquiis congressos fuisse a sagacio= ribus vero quaedam inter sermocinandum observatione detecta, ac se= dulo studio, industriaque collecta: his innotescentibus caeteris leges idoneae mutuo consensu stabilitae sunt e quibus perfecta deorum ars e= vasit.

Logicae utilitas

N. 9 Logica ut omnes philosophiae partes mentem et perficit res enim definit, genera dividit, sequentia ad singula perfecta concludit, vera et falsa dijudicat, summa denique ad veri ponde= randam ex ea exsistit utilitas. Porro Logica artificialis nullo modo nemo in scientia quacunque notandam solidamque eruditionem attinget sed neque in difficilioribus communis vitae actionibus sat proximus cautus; ea praestat cum qui [illegible] logica natu= rali et minus ab errandi [illegible] removeatur et majori com= missum errorem emendandi difficultate premitur. Normam igitur sequatur quamquam necesse e, qua in quaestionibus nostris dirigamur. Scito

Aristoteles Logicam vocat organum seu instrumentum sci= entiarum. Tullius vero artem omnium maximamque qua ut

ait libro I. Tusculanarum quaestionum capite 25 omnino sapientia esse, ni adsit perfecta. Eadem de illa mens erat Platonis idem libro 7 de Republica ait: impossibile est intellectum sine Dialectica exacte veri aliquam attingere. Nec minora sunt Augustini cujus disciplinae encomia: omnia tamen superat elegantissima illa Dialecticae definitio, quam Gregorius suggerit his verbis: cum definiri esse Dialecticam cum quo legis peritis de parte bonarum hereticorum nolunt habere colloquium. N 10.

Quo loco tradenda

Logica primo loco ante omnia severiora studia condiscenda est, quod et inde confirmatur, quia ante quam veritates speciales quae in aliis disciplinis occurrunt investigentur, natura veritatis generatim spectatae perspecta esse debet. Metaphysici sunt qui cum recentio Winklero Logicam metaphysicae postponendam esse in ordinata studendi methodo contendunt.

Totius operis partitio

Ex ipsa Logicae definitione palam fit quid in ea pertractare oporteat. Agendum nempe est primo de facultate cognoscente quae in verum dirigitur, tum de veritate cognoscenda ad cujus cognitionem mens humana dirigitur, deinum de ipsa veritatis cognitione quae a mente humana exercetur. Unde librum in tres in partes distribuemus pro tribus mentis nostrae cognoscentis operationibus; atque haec est generalis, eaque simplicissima Logicae artificiosae partitio. 11

Logicae liber 1 de facultate cognoscente mentis humanae

Quid mens humana N 12.

Mens humana si nominis definitionem spectes est id quod in nobis sui et rerum quae extra nos sunt conscium est.

Quid facultas cognoscendi N 13

Facultas cognoscendi est ea mentis humanae vis qua res quasvis sibi praesentes contemplatur, judicia et ratiocinationes efformat.

Quae illius operationes N 14

Triplici modo mens nostra in exercenda quam habet cognoscendi circa res cognoscendas exercet. Vel enim rem quamquam sibi repraesentat, quin eandem circa eam quavis re comparat, nunquam ea simpliciter apprehendere

vel percipere dicitur. actus vero ipse simplex rei apprehensio, perceptio, idea vel notio nominatur ut dum concipio caelum, terram etc. Vel 2º mens invicem confert expressas rerum notiones sive ideas, atque ita consentientes unit, discrepantes vero dividit. tum ipsa judicat, actus autem judicium nuncupatur. Exemplum est judicium hic [illegible] terra est rotunda. [illegible] denique 3º ex uno vel pluribus judicijs aliud quod nondum noverat cum ipsorum nexum deducit atque tunc mens ratiocinatur actus vero quem illa elicit ratiocinatio, sive ratiocinium appellatur exemplum est hoc terra est rotunda; ergo non est quadrata.

Cogitata nostra cum alijs quoque communicare oportet: illud autem sine signis sensibilibus, quorum vice potissimum voces subeunt fieri non potest. Idea ergo exprimitur per terminum, judicium per enuntiationem, ratiocinatio, et argumentationem

Cum in hoc libro de facultate cognoscente [illegible] res ipsa postulat ut harum trium operationum atque [illegible] naturam [illegible] quibus est [illegible] [illegible] [illegible] quae ad [illegible] sensibilium [illegible] [illegible] librum hunc in 3 partes [illegible] [illegible] de 2, de 3 [illegible]

[illegible] 3 mentis operatione [illegible] liber theoreticus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de veritate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Libri 1 pars 1

De 1 mentis operatione atque de ijs quae ad [illegible] [illegible] [illegible] pertinent

Caput 2 de Ideis earumq: objectis

Quid Idea N: 17 — Idea est simplex rei cujusdam repraesentatio in mente facta ut eam mens simpliciter ideam repraesentat et quam mente intueor terminat neq. ad ... cum altero objecto comparationem [illegible] quo illa [illegible] hoc habitudinem [illegible] quamvis [illegible] notionem sive ideam [illegible] parentes, a quibus [illegible] observationes quin de illis quidquam affirmes vel neges, simplicem eorum [illegible] habere [illegible].

Quid objectum N: 1 — Objectum ideae est res quaecunque quae ideam menti repraesentatam sic objectum illius ideae quam [illegible] est sol.

Corol. — Omnis res quae cogitari potest, potest etiam nobis per [illegible] ideam repraesentari atque adeo objectum nostrarum idearum est omnis res quae cogitari potest.

Et quae N: 29 — Objectum nostrarum idearum duplex est, aliud possibile, aliud existens. Possibile est, quod actu in rerum natura non existit quidem attamen potest existere ut mundus alter. Existens vero est, quod actu existit ut hic mundus.

Corollar. — Nihilum non est res cogitabilis [illegible] res [illegible] repraesentari non potest hoc a nihilo nulla habetur idea [illegible]. Hinc inquies cogito de nihilo [illegible] nempe cogitas de privatione aut ablatione [illegible] sic [illegible] nulla est nihilum neque potest [illegible] ideam et quando cogitas [illegible] nulla est [illegible] ideam [illegible] cogitare [illegible].

[illegible] Aristoteles omnia idearum nostrarum objecta in decem classes distribuit quas cathegorias seu praedicamenta vocat et sunt substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, ubi, quando, situs

[illegible] perceptione [illegible] designant objectorum [illegible] versibus his comprehensa.

Mens, materia, quies, motus, positura, figura
sunt cum materia [illegible] exordia rerum

Mens significat substantiam animi cum [illegible] eventibus quæ sunt perceptiones [illegible] mensura significat quantitatem. Quies permanentiam corporis in eodem loco in [illegible] reperti. motus translationem corporis ex uno loco in alium. positura naturam ordinem et dispositionem, præsertim illam quæ intima est. figura partium dispositionem quæ [illegible] apparet. Materia [illegible] significat corpoream substantiam.

Sunt qui quaternario numero res omnes concludunt substantias nempe, [illegible] substantia [illegible] motus et substantias modificatas. Quidam duplici classe contenti sunt ad quas res omnes [illegible] substantias nempe et modos substantiarum [illegible] sunt qui solas qualitates [illegible] ideam objectis admittunt. [illegible] Aristotelis categorias, [illegible] philosophicam [illegible] quod [illegible] in [illegible] [illegible] inquit [illegible] nam nihil aliud [illegible] nomenclaturam quæ [illegible] quo nomine [illegible] quæ [illegible] [illegible] magis [illegible] quam [illegible] [illegible].

Notæ objectorum [illegible] signa quædam atque characteres [illegible] res una differt ab alia atque [illegible] sic [illegible] magnitudine, motu, distantia, [illegible] lucis [illegible] et [illegible] hæc adeo quæ notæ sunt — Sed notæ [illegible] N 20

[illegible] notæ [illegible] generis sunt aliæ constantes [illegible] et aliæ mutabiles [illegible] quæ [illegible] et [illegible] [illegible] Mutabiles sunt quæ modo [illegible] [illegible] [illegible] homini [illegible] — et quantitates N 21

Notæ constantes [illegible] et [illegible] sunt [illegible] quod collectim [illegible] [illegible] habent [illegible] [illegible] et [illegible] — Notæ [illegible] ntes N 22

notæ hominis essentiales vis sentiendi, ridendi capacitas, eruditionis admirationis &c. quarum ratio in singulis illis eundem, ejusdem sunt [illegible].

Notæ mutabiles N. 23 — Notæ mutabiles in duo praecipua genera tribuuntur aliæ namque rebus ipsis internæ sunt, aliæ externæ. Internæ dicuntur modi; externæ vero quæ similem scilicet earum notionem includunt, relationes vocantur. Sic extensio, soliditas, color albus in homine modi sunt, illius magnitudo, similitudo, nomen, dignitas relationes dicuntur.

Quid objectum determinatum? N 24 — Objectum determinatum hoc loco dicitur illud quod cum pluribus v.g. diversis modis esse possit, uno non potius quam alio modo est. Sic marmor quoddam potest esse vel existere vel tantum possibile, quadratum vel rotundum, album vel nigrum, in hoc vel illo loco, in hoc vel illo esse tempore. Existat ergo sit quadratum album in tanta civitatis platea collocatum: en marmor quoad existentiam, figuram, colorem, et locum determinatum.

Quid individuum? N: 25 — Objectum quod omni ex parte determinatum, singulare vel individuum dicimus, hinc quidquid a parte rei existit idem individuum sive singulare appellamus. Individuum est hæc charta, quam conscribo, hic calamus, quo scribo, hic scamnum in quo sedeo etc.

S. ho — Immo nihil aliud est determinatio aliud nisi est, ut agnoscam, debet quam collectio certarum notarum quæ ita eidem conveniant ut simul harum nulla propria alteri convenire possint. Notæ hæ, nempe illo vinculo connectuntur forma, figura, locus, terminus, tempus, spatium, nomen. Quod si attentionem nostram ad res omnes existentes dirigimus, facile deprehendemus, similem notarum collectionem cuilibet quæ denique illa sit convenire: omnis proinde res existens singularis est, sive aliquod individuum.

Quid objectum indeterminatum? N: 26 — Objectum indeterminatum sive non omnino [illegible] objectum determinatum est illud in quo omnes determinationes quæ inveniri possunt esse simul non percipiuntur: v.g. objectum homo est quidem determinatum quoad notas vivo, [illegible]

ratio quae in eorum [illegible], [illegible] tamen quo ad [illegible] ut forma eius doctrina, dignitas, quae per idam nomen [illegible] homo non exprimuntur: est igitur homo objectum indeterminatum.

Universale dicitur objectum quodcunque determinatum pluribus conveniens: tale objectum est animal quod indeterminatum est et pluribus convenit hominibus, equo, et brutis. homo quod convenit Caesari, Ciceroni, Cajo, et ceteris hominibus. Quid universale N: 27

Objectum universale in tres praecipue classes distribui potest: est enim vel species, vel genus vel differentia. Quotuplex N: 28

Species est illa nota essentialis seu etiam plures per modum unius considerata in qua plura individua inter se comparata perpetuo conveniunt: sic Cicero, Caesar, Cajus et reliqua individua humana si inter se comparantur perpetuo in eo conveniunt quod habeant vitam sensum et rationem quae per vocabulum homo exprimuntur: igitur homo relate ad dicta individua est species. item individua brutorum perpetuo in eo conveniunt quod habeant vitam et sensum [illegible] ratione quod per vocem [illegible] indicamus: igitur brutum est species. Species est [illegible] similitudo individuorum [illegible]. Quid species N: 29

Genus est illa nota essentialis, seu plures per modum unius accepta, in qua duae vel plures species inter se collatae perpetuo conveniunt. Sic homo comparatus cum bruto in eo perpetuo convenit quod habeat vitam et sensum quae per vocem animal designantur: igitur animal est genus. Genus definimus quoque: similitudo specierum. Quid genus N: 30

Cum genera ipsa inter se collata [illegible] in [illegible] quadam essentiali [illegible] [illegible], sequitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Genus quod Quid supremum N: 31
[illegible] nullum est genus [illegible] quo nullum inferius [illegible] [illegible] proximum reliqua [illegible] interjecta subalterna dicuntur in exemplo genus hominis supremum est [illegible] proximum animal, subalterna sunt substantia [illegible] etc

Quid genus: Sicut ex jam adjunctorum et proprietatum ratio habetur in rerum diversitate, rerum genera et species statui possunt sic attendentes ad diversitatem ... rem unam aliquam, quam nomine equi, aliam quam nomine canis, aliam quam leonis, cervi etc designamus. Erunt ipsae species equus, canis, cervus, leo etc quia inter se collatae illo genere bruti continentur, ac proinde brutum erit genus, quod numero 29 pro specie assumpsimus. Item si in ipsis cumbus equis etc diversitates varias examinemus, nempe regionem, staturam, colorem, novas equorum, canum etc species inveniemus, quarum respectu canis, equus erit genus.

Quid et quotuplex differentia N 32: Differentia est illa nota essentialis per quam individuum ab individuo, species a specie, genus a genere differt. Et vocatur individualis seu numerica, altera specifica, ultima generica. Sic differentiam individualem inter homines constituunt notae illae veriticulo numero 25 in scholio adductae descriptae. Differentia specifica inter hominem et brutum est ratio, et differentia generica inter animal et plantam est sensus.

Scholio: Res dicuntur toto genere differre cum non sub eodem genere proximo continentur. Sic homo toto genere differt a planta, quia ille pro genere proximo habet animal, haec vero vivens.

Quid concretum et abstractum: 33 Objectum aliquod concretum dicitur quando cum nota quae vis cum qua conjunctum est ut conjunctum aliquo ... ut marmor rotundum, homo doctus. Abstractum vero dicitur objectum, quando nota aliqua absque objecto, vel objectum absque nota cum qua realiter conjunctum est consideratur. Ut cum considero rotunditatem absque corpore rotundo, doctrinam absque homine docto, animal absque ratione in homine.

Quotuplex concretum N 34: In concreto quolibet duo attendenda sunt, subjectum et nota seu ut ajunt forma quae cum illo conjungitur; et quia tribus diversis modis forma cum suo subjecto conjungitur, triplex inde oritur concretum; Mathematicum ... forma a subjecto non separata nostro ... cogitandi modo distinguitur. Ejusmodi

sunt omnia genera et species, ut animal, brutum, homo-
num nostrum, si repraesentatae [illegible] inter se non diffe-
runt distinctam quando forma a subjecto separari
reipsa potest ut homo sanus, corpus rotundum, paries
albus. logicam, si forma subjecto non inhaereat sed men-
te duntaxat nostra ad illud referatur, ut cognitum, voli-
tum desideratum, visum, auditum

Jam [illegible] per ideas per quas objecta repraesen- — Idea [illegible] N 35
tantur gradum faciamus [illegible] inter se vel quoad objectum
repraesentatum vel quoad modum repraesentationis differunt.
Haec formalis illa materialis [illegible] idearum differentia utram-
que alterationem [illegible] quoniam distincte [illegible]
te pertractanda.

Antonius [illegible] sequenti [illegible] Vernejus aliique ide- — Scho:
as ex quatuor aspectibus contemplantur: 1 ex earum
origine 2 ex earum natura, seu connexione 3 ex rela-
tione ad objecta 4 ex relatione ad mentem comple-
te [illegible] et accuratissima divisio de ideis tamen
primis [illegible] modo desideratur, cum in methaphysica
[illegible] haberi soleat propria nobis brevitati [illegible]
sunt ut easdem hic attingamus.

Caput 2 de materiali, seu objectiva idearum diffe-
rentia.

Idea singularis dicitur quae objectum singulare, sive — Idea singularis N 36
undequaque determinatum menti sistit, ut idea repraesentans ca-
lamum, quo scribo, librum quem lego, amicum quem alloquor

Ideae quae ad ideas singulares [illegible] sunt sensibus — Scho
[illegible], [illegible] ea quae existunt et quo pluribus sen-
sibus rem quampiam [illegible] eo plures notas determinan-
tes percipimus [illegible] idea evadet, ut ita dicam, magis singula-
ris et determinata.

Abstractio est ea mentis actio qua consideratio- — Idea abstracta N 37
nem ab aliis objectis, vel aliis partibus [illegible] objecti
avocamus, ut eam [illegible] in [illegible] aliquod objectum
vel in unam ejusdem partem. [illegible] notam aliquam [illegible]
[illegible] in bibliotheca librum unum, [illegible] abstraho
[illegible] quos non considero hominis [illegible] loquentis totum [illegible]
[illegible] admirari, abstraho ab illius [illegible], figura, forma
[illegible] etc.

Scho

Quid idea universalis? Df. 35.

Per abstractionem ex objecto singulari sive undequaq: determinato efficitur objectum indeterminatum ac universale: idea ejusmodi objectum repraesentans universalis dicitur aut etiam communis. Illustratur v. g. ab objecto singulari Cicero praecisionem eloquentiae, consulatum Romanum, civem Romanum, aetatem qua vixit, ipsam denique existentiam et acquiritur objectum indeterminatum ac universale homo, cui respondet idea universalis.

et quotuplex? Df. 39

Triplici universalium generi triplex universalis respondet idea specifica, generica, differentialis differentiae quae omnes per abstractionem vel praecisionem a mente nostra fiunt. Nam specifica producitur omissis ac relictis mente praecisis singularibus uniuscujusq: notis atq. iis duntaxat consideratis in quibus individua conveniunt. Generica vero fit cum eas duntaxat notas contemplamur in quibus species sub genere illo contentae conveniunt, neglectis illis in quibus inter se differunt. Differentialis vero cum illae ~~cum~~ duntaxat notae menti obversantur per quas genus a genere, species a specie, individuum ab individuo differunt.

Scho: 1 Universalia non existunt extra mentis nostrae conceptum. quidquid enim existit singulare est, et undequaq. determinatum per numerum. Q. E. D. quae hoc ita evidens est ut omnis in contrarium disputatio inanis sit ac futilis. ubi enim quaeso deprehendes talem aliquem, in quo id solum quod per vocem homo exprimimus, vita nimirum, sensus, et ratio insit, neque vero quae nihil. profecto hae notae etsi insint cuivis homini, ita tamen cum aliis notis quamlibet determinantibus conjunguntur ut ab iis realiter separari nequeant. Quam ergo de universali extra mentem posito tanta animorum contentione disceptant, chimaera illius notione destituuntur.

Scho 2. Neque tamen universalia in mente [illegible] creata [illegible] ut ea abstracta [illegible] tamen [illegible] ut [illegible] cum aliis [illegible] determinantur [illegible]

[illegible] quibusvis [illegible] nec [illegible] quamdam universali[illegible] [illegible] bene [illegible] nominis [illegible] quae extra mentis conceptum [illegible] [illegible] existunt. [illegible] actu, actualiter [illegible] vel etiam a [illegible] rei [illegible] existere quae vero sola [illegible] [illegible] fingere [illegible] nostra sive nostro cogitandi modo secundum eadem [illegible]hunt.

Quid compositio N. 4.

Compositio est ea mentis actio qua per omnes objecti notas [illegible] progredimur tandem per continuam notarum [illegible] [illegible] ex objecto indeterminato [illegible] ad unum [illegible] indeterminatum [illegible] sic ex objecto indeterminato homo, quod mente [illegible] per continuam notarum determinantium [illegible] mente facta, [illegible] [illegible] quae visus locum [illegible] consulatum [illegible] [illegible] objectum singulare Cicero.

Corrola:

Compositio, cum via contraria incedat directe contrariae abstractioni, [illegible] per abstractionem ab ideis singularibus ascendimus ad universales, ita vicissim per compositionem ab ideis universalibus [illegible] regredimur ad ideas singulares. [illegible] compositio est altera via [illegible] ideas singulares.

Quid idea[illegible] [illegible] et comprehensio N. 4.

Comprehensio ideae [illegible] rei [illegible] est collectio omnium notarum quae rei talem ideam [illegible] [illegible] sic ideae [illegible] comprehensionem [illegible] [illegible] notae [illegible] sensitivo [illegible] [illegible]. Extensio [illegible] est multitudo [illegible] quibus idea convenit [illegible] ideae homo pertinent omnia [illegible] quibus [illegible] notae conveniunt.

Quomodo [illegible]

Comprehensio et extensio inter se comparatae sunt naturae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sic si in idea Animal quae [illegible] et sensitivum [illegible] augeatur comprehensio, adiciendo [illegible] [illegible] [illegible] extensio. nam ille [illegible] [illegible] soli homini [illegible] [illegible] quae ad extensionem ideae Animal [illegible] [illegible].

item si in idea homo minuatur comprehensio reiiciendo notam ratio augetur extensio nam idea et sensus non soli hominibus sed et belluis etiam conveniunt. Et ab opposito si in unioni restringi debeat extensio ad solos homines augenda erit ejus comprehensio adhaerendo notam ratio et si in posteriori augeatur extensio ut nempe ad ea non solum homines, sed et caetera quaeque pertineant minuenda erit comprehensio, resecando nimirum notam ratio.

[illegible]no 2

Idea universalis [illegible] exprimit potius quam idea speciei, haec vero plus quam idea generis, quia individui exprimit rem eo modo quo existit hoc est cum omnibus suis proprietatibus ac notis species exhibet praedicata in quibus individua sunt inter se similia, nisi aliis per quae differunt. Genus autem minus adhuc exprimit: abscindit enim praecisa ea in quibus una species cum altera convenit [illegible] [illegible] differunt [illegible] [illegible] idea individui comprehensionem habet maximam extensionem vero minimam quasi nullam ad unicum [illegible] [illegible] [illegible] illud individuum se extendit idea vero communis comprehensionem habet minimam extensionem habet maximam, ut patet ex dictis

[illegible]no 3.

Species de individuo affirmata [illegible] genus enim [illegible] non semper [illegible]. Nam dum Petrus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dico [illegible] homo [illegible] valet. in Petro dantur notae seu praedicata similia [illegible] [illegible] hominibus. Item in Petro de[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnibus hominibus [illegible] eadem dico homo est [illegible] quod significat praedicata seu notas quas Petrus comprehendit similes aliis hominibus constituunt integrum individuum quod [illegible]. Petrum quod est falsum, eadem ratione [illegible] [illegible] homo est [illegible]: male [illegible] est [illegible].

[illegible] idea particularis def. i.

Idea particularis est notio communis nempe secundum totam suam comprehensionem, non autem secundum totam suam extensionem, sed limitata ad aliquod suum objectum indeterminatum sub [illegible] particularis alicuius quidam [illegible] quae etiam particula singularitatis ut cum cogito aliquis homo ideam habeo particularem.

1/11

[illegible] idea quae [illegible] continentur (N. 33) [illegible] simplex [illegible] quae se habent [illegible] dicitur [illegible] idea non [illegible] idea [illegible] vero abstracta dicitur. Quid idea concreta et abstracta N: 43 Secundo.

Universim idea [illegible] est [illegible] quae [illegible] exhibet ea quae [illegible] et [illegible] quae [illegible] separatim repraesentat. Corro. 2

Eadem idea potest sub diverso respectu simul concreta et abstracta esse, idea referens marmor rotundum concreta est quatenus rotunditatem conjunctim cum marmore repraesentat et abstracta quatenus marmor rotundum [illegible] ~~[illegible]~~ nobis repraesentat cum marmore [illegible] magnitudine colore etc. Corr. 2

Omnes ideae universales sunt abstractae, in his enim una [illegible] [illegible] repraesentatur. Corro. 3

4

Idea reflexa, qua et sensus internus vel conscientia [illegible] compellatur, ea est cujus ope existentiam idearum caeterarumque mentis nostrae mutationum [illegible] perceptiones percipimus ut dum cogito me cogitare [illegible] etc. Quid idea reflexa N 44

Quid idea clara et distincta N. 47

Quid idea distincta completa N 45

Quid simplex [illegible] N 4

Idea [illegible] est in [illegible] [illegible] [illegible] ideae colorum [illegible] [illegible] ideae hominis [illegible] etc.

Associatae ideae sunt quae [illegible] inter se [illegible] [illegible] [illegible] determinant, [illegible] Quid associatae N 41 Corro.

nostrum associatas habet ideas, fumi et ignis: simul enim ac cum nostra aticae in domus fumare conspicimus, ignem subesse apprehendimus. Sumo.

Patet hinc ejusmodi associationibus totam humanam sapientiam contineri et per eas ingeniosos ac sapientes a rudibus ac vulgaribus discerni. etsi enim ideae simplices apud omnes homines eaedem reperiantur, ideae tamen associatae et compositae variae sunt pro diversa mentium capacitate, genio cogitandi libertate instituendi majorum ad magistrorum ac quam lectio librorum refert, ac tandem propriis iis eas procedendi tum internis tum externis occasionibus.

Caput III De formali idearum differentia

Quid idea clara et obscura. N.47

Idea clara est quae objectum ita refert ut si iterum occurrat statim agnoscatur. Obscura vero quae objectum ita repraesentat ut si iterum occurrat non facile dignoscatur. sic sunt quidam etiam de stellis. claram habet ideam, non item Martis, Jovis, Saturni nisi assuetudine illos planetas internoscere didicit.

Quid idea distincta et confusa. N.48

Idea distincta est quae non solum rem claram sed etiam notas praecipuas inter quibus ab omnibus aliis distinguitur refert. confusa vero quae rem claram notas autem nullo modo refert. Confusa est in de coloribus et communiter habemus claras quidem ideas, quia colorem unum ab altero discernere novimus, minime vero distinctam cum notas quibus colores unus ab altero distet nunc perciperemus nonnullorum. sed qui in sola magnitudine figuram magnitudinem distantiam motus aliasque notas discernit habet solis ideam distinctam. Sumo.

Idea distincta objecti complexi continet in se ideas claras notarum objecti atque ex ipsarum notis constat. In idea [illegible]

[illegible] magnitudinis, splendoris, figuræ, distantiæ inclu- [Sex II]
sis. Atque ex iisdem signum me distinctam habere
objecti alicujus ideam, est si per accuratam notarum
enumerationem sciam illud exprimere quod præstare [Sex III]
non possem, si ideam confusam objecti haberem. [Quid ideam]

Idea distincta completa dicitur si tot [ideam]
notas distincte repræsentat quot sufficiunt ad objectum [N: 49]
ab omni alio discernendum in casu quopiam et in comple-
to. Sic idea auri est completa quæ distincte colorem [Sex]
ejus et gravitatem specificam repræsentat. Hisce enim [IV]
[illegible] solum notis jam aurum ab omni alio metallo
discernitur. [Quid idea adæquata et inadæquata N 50]

§.

Idea adæquata vero est illa quæ con-
tinet in se ideas notarum vero distinctas atque eas his quibus deinde
componitur, secus inadæquata erit. Sic idea adæquata solis con-
stat ex ideis distinctis magnitudinis splendoris figuræ distantiæ;
[illegible] aliud exemplum aliud habes in igne qui est corpus lucens
et colorum generans. [illegible]

Ex his facile patet in ideis adæquatis di- [Sex I]
versos esse [illegible] gradus. Possumus enim ulterius proce-
dendo notas de notis [illegible] notas investigare et sic deinde
quæ idearum adæquatarum formatio [illegible] a
philosophis [illegible] ideæ [illegible], [illegible]
harum [illegible] ad [illegible] idearum [illegible] pendere,
et adeo [illegible] intelligendum videatur ut ideæ [Sex]
nostræ magis magisque adæquatæ evadant, at vero [II]
non adeo proximum est illud [illegible] quare necesse
est antea in claris distinctis [illegible] [illegible] exer-
ceamus, eam [illegible] ut [illegible] [illegible]
sequentes. [Leges ad claras et distinctas ideas conf.]

[illegible] [illegible] objecta [illegible] claras ejus- [Sex]
dem objecti notæ [illegible] sunt contemplanda, est enim [III]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] si [illegible] modo, [illegible] [illegible], [illegible] [Sex]
[illegible] [illegible] si [illegible] [illegible] [illegible]. [2]

Lex II Objectum quod contemplationi objicitur, illico in quas notas resolvatur, atque si eaedem quavis notae ulterius notas involverent, quae actio quamdiu fieri potest continuari debet: atque eo quidem ordine quo illae ex se invicem relate manant ac nascuntur. Tunc enim praecedentium intellectio facit instar eorum quo facilius subsequentes discernamus.

Lex III Debiles rerum ideas attentione et longiore in ipsas adhesione reddimus efficaces et vividiores: quas contra nimium vividas habemus debilitamus tantisper, mentem a rerum objectis avocando: debiles quippe affines sunt ideae obscuris, quamque proxime tales evadunt: nimium autem vivida ideo sui objectis afficiunt mentem, ut quam aliis contemplandis minus idoneam reddant.

Lex IV Cavendum est a nobis nimia perspicacitatis fiducia. plerique qui justo sibi acutiores videntur in multum sunt sollicit[illegible] de distinctis, clarisque rerum ideis procurandis. cum sibi facile suadeant etiam illa in quibus misere caecutiunt prorsus se intelligere. cujuslibet nempe rei natura pluribus involucris [illegible] obtegitur, ut quam ut certo velut oculo eam perspicere possimus.

Leges de usu idearum singularium, abstractarum et universalium

Lex I. Ideis singularibus quas per compositionem mentis efformamus, non semper respondet objectum reipsa existens, unde ex eo solum quod rei alicujus ideam claram ac distinctam concipiam inferre nequeo eam realiter existentem concipi: montem aureum, licet is nuspiam reipsa existat.

Lex II Idea abstracta ea separat quae reipsa in natura sunt, ipsius ejus quoque objectum ita in se [illegible] existere non potest. sic si existit rotunditas sine corpore rotundo, numerus sine rebus numeratis, motus sine mobili ac universe nulla forma sine suo subjecto, qua in re veteres philosophi allucinati sunt

Lex III Ideae abstractae hoc in mutuo discrimen quoquomodo servant, cum quaelibet idea abstracta sit haec ac non alia idea: sic licet cum veritate loquar: quaeram hic doctus et pius, aut hic homo est doctus, nequeo tamen

affirmare hæc doctrina est pietas, aut hæc humanitas est pietas, aut hæc humanitas est doctrina. Quod si quandoque contrarium videatur contingere id inde est quod idea aliqua abstracta, pro metonymia usurpatur et tum genus de specie vel de alio genere affirmatur, v.g. homo est animal; vel temperantia est virtus.

Lex IV

Ut rectus cogitationum ordo habeatur a quo omnis in literarum studio progressus et doctrinæ soliditas pendet in subordinandis generibus accurata comprehendentis ideæ ratio semper habeatur atque secundum eam ita disponantur genera ut quo sunt latiora eo minorem habeant comprehensionem et majorem extensionem sic vivens ante animal et hoc ante hominem concipiamus.

Caput 4tum De idearum signis

Quid signum N. 52

Signum est id quod præter cognitionem sui ducit quoque nos in cognitionem rei ab ipso distinctæ ut fumus est signum ignis, quia præter cognitionem fumi quem a camino exire per tectum videmus in notitiam quoque venimus ignis subjecti.

Sens 2

Mirabilis est omnique attentione digna imaginationis nostræ natura, ejusque lex illa quæ in eo est sita est ut si plura antea simul percepimus et inde idea unius ex iis pluribus denuo in nobis excitetur animo repræsentatur idea aliarum quæ simul perceptæ fuerint ut si ante aliquot dies interfuimus solemnitati in aliquo templo cui plures et illustres vidi orationem panegyricam atque musicam exaudivi. Sed nunc mihi aliquis eorum quos ibidem vidi occurrat aut illud templum appellet continuo se in me reproducunt notiones omnium eorum quæ simul ibidem antea percepi.

Scho: 2

Hinc idearum associatio cum tota nostra sapientia connectitur et per hanc legem ingenium ac sapientia a stultis et vulgaribus discernuntur. Hinc est, quod licet in sensibus eandem perceptionem habeamus omnes tamen ut stulti similes sint ipsorum at maximorum

stitutionem librorum lectione pro diversis terminis com comparandi tam exprimis quam internis orationi &c. Ut dicitur è numero 4.6 in scholio.

Voc. Vocabulum quid. N. 2 Vocabula sunt idearum signa voce articulata seu voces articulatae quae prolatae ideas mente conceptas aliis significamus ut dum profero vocabulum sol, indico alteri solem menti meae obversari.

Quid terminus. N. 53 Terminus est vocabulum significans notionem quandam cumque quam determinatam cum enim unaquaeque idea sive in mente existit individua sit sive unde quaque determinata, vocabulum quodlibet ideam quandam determinatam seu ut continens in individuo suppositum ac totaliter determinat, atque hinc terminus a philosophis appellatur. Termini enim nomen videtur terminos determinatam vocis humanae conformationem seu aliquas determinatas indicando.

Quot sint termini. N. 54 Termini pro diversitate idearum quas denotant, in diversa genera tribuuntur: est nimirum singularis ut Cicero, universalis isque vel genericus ut animal vel specificus ut homo vel particularis ut aliquis homo. concretus ut doctus abstractus ut doctrina. Alii item possunt simplex et complexus: ille uno voce solo ut homo. hic pluribus simul vocibus constat ut homo doctus magnus &c.

Quot modis sumi possit terminus. N. 55 Quilibet terminus duplici modo sumi potest vel pro se ipso seu pro sola voce vel pro re significata; si primo modo sumatur, materialiter sumi dicitur ut cum dico Cicero est vox trium syllabarum. si altero formaliter ut cum dico: Cicero est princeps eloquentiae.

Plurimae sunt terminorum acceptiones, quas ex scholasticis tradunt &c. Quadraginta et nimirum, quas enumerare multaque de illis praecipere, iis recentiores satis ausi sunt philosophari se posse existimant, quin tot praeceptionibus memoriam obruant nec aeque fatigent.

Quid terminus finitus et vagus. N. 55 Terminus finitus dicitur cui notio in animo contentio respondeat: id est vel proprius si uni, eidemque rei significandae semper inserviat ut Cicero Socrates vel communis si pluribus rebus sub eadem significatione

in hunc ut homo, animal et omnia vocabula generis et speciei. Terminus autem vagus est cui una categ. ided semper non respondet sed modo hanc significat modo illam ut calx, mundus, os, liber, ias. terminus hic dicitur etiam equivocus. Ter

Secunda plane equivoca p. 57

Terminus equivocus vel casu vel consilio ortus [illegible] debet. ita equivocus est qui multiplicis significationis ratio praeter arbitrium primorum linguae institutorum dari nulla potest. ut calx, vas, os. Equivocus consilio est qui valet pluribus in diversa quidem significatione conjunctas tamen seu propter quandam convenientiam similitudinem connexionem atque ut aiunt analogiam incipit. Sic V.g. ardens dicitur et de corpore ignito et de homine irato propter agitationis similitudinem quae in homine irato et corpore ignito deprehenditur. unde terminus hic dicitur quoque analogus. Ter.

Quid terminus inanis

Terminus inanis est qui ad falsam quandam notionem significandam assumitur seu ad eam notionem quae quid se habere putat re ipsa tamen non habet ut accidens absolutum, materia spiritualis, atomen, circulus quadratus etc.

[illegible] vero vocabula seorsim sumpta intelligi [illegible] inanes termini [illegible] possunt si tamen ea complectar aliud ab alio, ominantur ut termini prorsus inanes eisdem [illegible] omnem significandi amittunt [illegible] sit [illegible] tales termini [illegible] Sic vere intelligo quid sit quadratum quid circulus at vix unquam quadratum qui [illegible] nullo prorsus modo intelligo. Complura sunt hac in re in quibus philosophi minus cauti peccaverunt quae [illegible] sequantur [illegible] sibi quisque [illegible] noverit. Ter

Sunt ambigue et interminate et termini inanes omni studio sunt evitandi [illegible] hoc in [illegible] melanthon qui interrogatus quid sentiret de illius [illegible] negotiis [illegible] quod erat obscura verborum involucris [illegible] tam involutis verbis animus

Paracelsus et Michael Toxites conscripsit onomasticon in quo in hujus voces exponit ut scripta intelligi possint.

II Cavendum ne neglecta notione cui designandae a lingua autoribus vocabulum quodpiam destinatum est, privatim eidem ideam subjiciamus, parum deinde solliciti an in audiente eandem aliamve excitet. Hinc tot illae de vocibus lites in quas oneratae illae et diuturnae philosophorum controversiae demum evadunt. Exemplo sit vox libertas. Libertatem ne nefandissimus quidem Helvetius inficiabitur: quotus autem quisque est qui huic voci rectam subjiciat notionem.

III Imprimis vero vocum barbariem et obscuritatem de industria quaerunt ut opinionem reconditae cujuspiam scientiae aucupentur, et in sectas colligant. Qualiter in ejusmodi eruditos invehitur pro merito Tullius libro 2do de Divinatione: ut si quis inquit medicus aegroto imperet ut sumat terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam potius quam hominum more cochleam dicat. Nam Pacuvianus Amphion: quadrupes tardigrada, agrestis, humilis, aspera, capite brevi, cervice anguina, aspectu truci, eviscerata, inanima cum animali sono. Cum dixisset obscurius, tum Attici responderent: non intelligimus, nisi aperte dixeris. At ille uno verbo: testudo. Non potueras hoc igitur a principio citharista dicere, idem hodie multis non citharoedis modo, sed philosophis etiam diceret si viveret Tullius.

IV Cum interdum occurrant voces quarum plures significantur notiones; plures enim sunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fluctuet [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] primum debet et ubi [illegible] [illegible] quid sit de quo disseratur. [illegible] ambiguitas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et innumero et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

2ae
1

tamen sibi totas designabit nec ad eorum durationem nominis qualibet [illegible] eandem ideam vocabuli, non omnes easdem vere ...V
ipsi amentur rejecti debent minime vero et proprio iure le-
timari. Licet itaque scientiarum incrementa promotasque ... [illegible]
vel veterum vocabulis aut plenioris ... aut plane no-
va supponimus. Veteribus vocabulis non sunt ideae recentiores [illegible]
[illegible]: sic nomen grammatice astronomiae prius usurpatum
... non eque amplam atque nostre notionem habebit. Fallere-
tur itaque, qui similitudine soni deceptus putaret ... eam
habuisse quae nunc est harum scientiarum ubertatem. Sic dum
audit enunciari vocabulum Deus vide num is qui eo ...
utitur idolatra, an Spinozista an Christianus sit. ...VI

Si nova quaedam in excolendis disciplinis
nova subnascantur nec veterum vocabulorum satis idonearum in promp-
tu sit licebit novum inter dum procudere dummodo eius vis
et significatio perspicua definitione explicetur. Verum
hanc facit ipse Ciceronium eloquentissimus libro 3 de ora-
tore capite 38 ... ait verbis, aut iis, quae pro-
pria sunt aut certa quasi vocabula rerum pene una
nata cum rebus ipsis aut iis quae transferentur et quasi
alieno in loco collocantur aut iis quae novamus et facimus
ipsi, et libro 3 de finibus capite 2 ... idem ...
... Rhetoribus igitur pedantissimi reprehendendi
sunt nonnulli nostri aevi philosophi qui in philosophicis
etiam vocabulum omne reiiciendum arbitrantur quod in Ci-
ceronis operibus aut alterius aurei seculi scriptoris non
occurrerit

Caput 5

De definitione

(47) Rei notio Definitio est distincta (48) et completa termini ...
quae per talem notionem explicatur; rei vero ... definitio
... est, ...
... continua ... qui ... ...
... ...
... ... difficultatem ... an di-
versa perpessio est. ...

In definitione igitur debent distin-
cte enumerari notae objecti quas idea illa repraesentat
et quidem nec plures nec pauciores quam quae suffi-

cant de dedurat (non gavi troppo, tutto, ma per necessita)

Quotuplex definitio

Definitio duplex ē alia nominis et alia rei. Definitio 60
nominis illa ē quae explicat quid aliqua voce aut nomine intelligatur e.g.
Angelus ē nuntius, seu vocabulum Angelus idem ē ac nuntius. Defi-
nitio vero rei ē oratio explicans naturam rei; ut si dicas Angelus
ē substantia pure spiritualis.

Quotuplex definitio realis

Definitio rei iterum duplex ē essentialis una et
accidentalis altera. Essentialis ē quae rem explicat per prin- 61
cipia essentialia. Accidentalis autem ē quae explicat rem per attri-
buta ad essentiam pertinentia.

Quotuplex essentialis

Definitio essentialis iterum duplex ē alia metha-
physica et alia physica. Definitio essentialis physica illa ē quae ex- 62
plicat rem per physicas partes, ut homo ē compositum ex anima rationali et corpore.
Methaphysica definitio essentialis illa ē quae exponit
rem per praedicata, seu attributa methaphysica et abstracta. Haec at-
tributa sunt genus et differentia.

Quotuplex iterum definitio

Item alia ē formalis et alia objectiva.
Formalis ē mentis conceptus, seu notio aut etiam verba quibus ex-
plicantur. Objectiva vero ē objectum, quod mentis definientis 63
conceptui correspondent.

2a
1/

Quoniam iisdem vocabulis non omnes eandem ver-
borum ideas totas designant nec ad eorum limitandas notiones qui-
bus utuntur semper habent mentem vero, et proprio sensu defi-
nitionem. Cum itaque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
n veterum vocabulis aut [illegible] [illegible] aut plane no-
va [illegible]. Veterum vocabulis non sunt idem recentiorum
[illegible]: sic nomen pronominis antonomiae [illegible] [illegible]
[illegible] non eque ampla atque nostrae notiones habuit. Fallantur
itaque qui similitudine soni decepti putarent illos eas
habuisse, quae nunc est haud [illegible] [illegible]. Sic de-
um [illegible] vocabulum Deus vide num is qui eo
utitur idololatra, an Spinozista an Christianus sit.

Si nova quaepiam in excolendis disciplinis
nova subnascantur nec [illegible] vocabulum satis idoneum in na-
tura sit licebit novum inducendo producere dummodo ejus vis
et significatio respicienda definitione explicetur. Verum
hanc facit ipse [illegible] eloquentissimus libro 3 de ora-
tore capite 38, ubi enim ait verbis, aut iis, quae pro-
pria sunt aut certa quasi vocabula rerum pene una
nata cum rebus ipsis, aut iis quae transferuntur et quasi
alieno in loco collocantur: aut iis quae novamus et facimus
ipsi, et libro 3 de finibus capite 2 a [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. Rhetorici igitur pedantismi reprehendendi
sunt nulli nostri aevi philosophi qui in philosophicis
etiam vocabulum omne rejiciendum arbitrantur quod in Ci-
ceronis operibus aut alterius aurei seculi scriptoris non
occurrant

Caput 5tum
De definitione

(44) [illegible] nono Definitio est distincta (48) et completa [illegible]
[illegible] oratione explicata: res vero ipsa de-
[illegible] est ponunt [illegible] illa definiens [illegible] [illegible] est
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sunt [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aut [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] difficilius [illegible], [illegible]
[illegible] perpessio etc.

[illegible] definitione igitur debent distinc-
te enumerari notae objecti, quas idea illa repraesentat
et quidem nec plures ... pauciores quam quae suffi-

ciunt esse debent. (non sarà troppo giusto, ma per necessità)

Definitio duplex è alia nominis et alia rei. Definitio nominis illa è quae explicat quid aliqua voce aut nomine intelligatur. e.g. Angelus è nuntius, seu vocabulum Angelus idem è ac nuntius. Definitio vero rei è oratio explicans naturam rei; ut si dicas Angelus è substantia pura spiritualis. Quotuplex definitio 60

Definitio rei iterum duplex è essentialis una et accidentalis altera; essentialis è quae rem explicat per principia essentialia. Accidentalis autem è quae explicat rem per communia et essentiae pertinentia. Quotuplex definitio 61

Definitio essentialis iterum duplex è alia methaphysica et alia physica. Definitio essentialis physica illa è quae explicat rem per physica. ex. gr. homo è compositum ex anima et corpore organico. Methaphysica vero definitio essentialis illa è quae exponit rem per praedicata, seu attributa methaphysica et abstracta. Haec attributa sunt genus, et differentia. Quotuplex essentialis 62

Item alia è formalis et alia objectiva. Formalis è mentis conceptus, seu oratio aut etiam verba quibus ipse explicantur. Objectiva vero è objectum, quod mentis definientis conceptui correspondent. Quotuplex etiam definitio 63

Scho: Dixi juxta antiquiores summulistas: Nam recentiores post Wolfizium definitionem nominalem dicunt esse enumerationem notarum quibus res definita ab omnibus aliis rebus in quovis statu discerni possit. Realem vero, quam etiam geneticam appellant, illam esse volunt, quae genesim, seu modum exponit quo res fieri potest. Itaque cum dicis circulum esse spatium linea in se redeunte comprehensum, cujus partes omnes aequas a centro habent distantias, definitionem circuli nominalem attulisti; cum vero ais circulum esse figuram conversione lineae rectae circa punctum fixum in plano descriptam, definitio realis seu genetica juxta Wolfium erit.

Schol. 2 Definitio realis, ut a nobis primo loco definita fuit, in usu est Philosophis qui rerum naturam scrutantur: nominalis autem auctoribus methodicis qui eas praemittunt tractationi sui argumenti ut termini sine ambiguitate a suis lectoribus intelligantur. In [illegible] [illegible] omnibus definitiones magni sunt momenti. Circa eas igitur id sequens advertendum est.

Leges Definitionis

Lex I Definitio clarior sit suo definito. Cum enim ea sit quae id declarare et quasi explicare, si obscura sit aut aeque clara tibi id non [illegible] fit. Porro definitio obscura quatuor potissimum modis. Primo si adhibeantur termini obscuri, aequivoci, improprii aut [illegible], ut si dicas [illegible] spirituale animal esse, [illegible] [illegible] [illegible] vita habentis. Secundo si ipsum definitum in definitionis membris recurrat, ut in hac: Logica est scientia tradens regulas logicae. Tertio si in definitione ponatur terminus qui aeque [illegible] ac definitum definiri debeat ut definitio intelligatur, ut si dicas lex est voluntas superioris obligans inferiorem: superior autem est qui habet potestatem ferendi legem. Quod definitionis vitium circulus in definiendo appellatur. Quarto si [illegible] [illegible] termini aliis scientiis [illegible] auditori incogniti, ut si [illegible] hypotenusa est in triangulo rectangulo linea cujus quadratum aequatur quadratis

Characteres simul sumpti.

Reg. II
[illegible] Definitio [illegible] cum suo definito salva veritate commutari possit. Cum enim in definitione exprimantur ideae partiales ex quibus idea completa rei quae definitur coalescit, tenendum est ut aequale omnibus partialibus simul sumptis necesse est ut ideae totius obtineantur seu una idea completa. Id est definitum seu illius ideae partiales simul omnes, hoc est definitio. Neque alter sic idea est seu dicendo homo est animal rationale seu animal rationale est homo. Contra hanc legem duobus fere modis peccari potest. Primo si definitio sit latior suo definito, id est si integra definitio etiam aliis a definito conveniat, qualis fore haec: homo est animal aut vocabula sunt signa idearum, quippe etiam bruta sunt animalia, suspiria sunt signa idearum. Secundo si definitio sit angustior suo definito, id est si non conveniat omnibus et singulis quae sub definito continentur, ut si dicas homo est animal ratione et doctrina praeditum: excluderentur enim alii homines non docti. Debet ergo definitio id vitium cavere, quae [illegible] conveniat omni ac soli definito. Id est [illegible] notae recensendae sunt quae praecise requirantur [illegible] ut res definita ab omni alia discerni possit.

Reg. III
Definitio constet genere proximo et differentia ultima ut docet [illegible]. Genere quidem quia per definitionem declarari debet definitum, id quod eo facilius [illegible] quod ideae [illegible] clariores sunt [illegible] ideae universales, qualis est idea generis [illegible] altiora genera [illegible] sufficienter non conveniunt quando [illegible] definitio redderetur latior, ut patet si dicas homo est vivens rationale, id omni spiritui conveniet [illegible] per definitionem definitum discernimus ab omni alia re [illegible] necesse est [illegible] differentia sive notae illae [illegible] per illas discernatur [illegible] sufficient vero ut illae notae recenseantur quae definitum differre [illegible] ab omni alia re sub eo genere [illegible] contento, id quod per differentiam ultimam [illegible] homo per rationem differt a [illegible]. Sic itaque [illegible] hominem per eam discernimus ab omni [illegible] quod sub genere proximo animal continetur [illegible].

definitionē dicendo homo ē animal ratione praeditū. Talis enim differentia conjuncta cum genere proximo, complecte efficiunt rei definitae ab omni alio discrimen

Reg. IV Definitio n̄ sit negativa: hac enim ratione n̄ declararetur idea termino respondens, sed indicaretur solū quid idea termino illi subjecta n̄ sit, unde solū quidem patet quid res definita n̄ sit, n̄ vero quid sit. qd tamen per definitionē consequi cupimus ut si dicas cui per primū partium materia ē, id qd neq: ē quid neq: quantum neq: quale neq: quidquam eorū quibus ens determinatur. Lex haec in duobus casibus exceptionē patitur: primo quando affirmativa definitio in promptu n̄ ē ut cum agitur de rebus ex se obscuris aut signo humanae mentis captui positis: ut ens simplex ē quod partibus destituitur, ens infinitū ē qd nullos habet limites, secundo quando duo sibi invicem contradictorie opposita sunt definienda. Ad enim alterum contradictorie oppositorum affirmative definito, alterum nonnisi negative definitur: sic cūm impossibile affirmative definitū fuerit dicendo esse id qd in praedicatis essentialibus contradictionē includit, facile patet quid sit possibile, impossibili oppositum, scilicet eo ipso prior definitio negetur, dicendo esse id, qd in praedicatis essentialibus n̄ involvit contradictionē. Idem dic de definitione entis simplicis, dum exponitur ens compositum qd partibus constat

Caput VI. de Divisione

Lex I. Divisio ē totius in suas partes distributio. Ubi neq: distributionis dicitur [illegible] in quas dividuntur [illegible] diversa appellantur. sic dividitur [illegible] [illegible] [illegible] in practicā, logicā in naturalem et artificialem

Lex II. Subdivisio N 65 subdivisio ē membri alicujus divisionis factae in suas partes distributio, ut logicā artificialem divides in theoreticā, et practicā idea clara in distinctam et confusam

Quaestio Divisionis N 66 Divisio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] metaphysica alia physica alia logica [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] metaphysica ē totius metaphysici in [illegible] metaphysicas seu rationē solū [illegible] [illegible] distributio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

31

[illegible] in partes [illegible] divisio [illegible] hominis in corpus et animam [illegible] logica est [illegible] in partes logicas, id est in species et individua resolutio, ut animalis in hominum et belluarum species.

Leges divisionis

Proprietates legitimae divisionis [illegible] complexus est [illegible] primo ne [illegible] divisio [illegible] dispositione et habere debet [illegible] resolutionem [illegible] animalis [illegible] minimo [illegible] maxima [illegible] comprehendimus, nimiaque pluribus partium [illegible] et claritati [illegible] magna et confusio oritur. I

Divisio habet absolutionem: enumerantur omnia [illegible] simul sumpta exaequent totum divisum, atque [illegible] finis enim divisionis in eo consistit ut [illegible] totum divisum [illegible] videatur. [illegible] pars [illegible] nulla [illegible] male [illegible] in [illegible] enim [illegible] male [illegible] omittit enim motus, et relationes. II

[illegible] habeat [illegible] adducatur [illegible] contingit quando membra [illegible] male est divisio [illegible] enim in simplex [illegible] in [illegible] scilicet [illegible] in membra maxime generalia [illegible] in illa [illegible] in simplex [illegible] et [illegible]. III

[illegible] primi [illegible] de secunda [illegible] [illegible] [illegible], quæ est, [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] de [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] quatenus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
67 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sapientiæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fortuna [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] idea [illegible] [illegible] sive [illegible] [illegible] forma [illegible]

[illegible] De judicio sic habemus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] philosophos [illegible] [illegible] [illegible] repræsentatione [illegible], [illegible] sola [illegible] idea concordiæ, vel discordiæ quæ inter duas [illegible] intercedit et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] omnes quatenus [illegible] mente [illegible] [illegible] [illegible] quæcumque [illegible] cogitandi ratio a perceptione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnino [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cogitandi [illegible] a [illegible] recte [illegible] [illegible] de [illegible] illa vel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] intellectus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in psychologia

[illegible] hoc judicio: Deus est æternus, idea Dei et æterni [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] idea vero illa quam intelligo Deo æternitatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Affirmamus [illegible] Deo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Firmat [illegible] ex æterno qui vero ideam æternam [illegible] mundi repugnare ad animadvertit, et [illegible] æque mundum esse æternum.

Omne quod [illegible] animo [illegible] vel [illegible] [illegible] [illegible] idea omnis [illegible] [illegible] in ideam conjunctione vel separatione. [illegible] autem [illegible] conjungimus aut separamus [illegible] unam alteri convenire vel non convenire cogitamus, consequens est ut in omni [illegible], vel ideam unam alteri convenire, vel non convenire animus [illegible]. Si primum contingat affirmamus, si alterum negamus. Omne ergo [illegible] affirmativum est vel negativum.

Quid subjectum, predicatum et copula 70

Subjectum in judicio illa idea dicitur de qua aliquid affirmatur vel negatur. predicatum vero appellatur illa idea quæ de altera affirmatur vel negatur. Copula denique est illa idea, per quam affirmamus vel negamus ideam unam alteri convenire, seu illa idea comparativa atque etiam ipsa affirmatio vel negatio [illegible] [illegible] [illegible] fortuna est cæca. fortuna de qua affirmatur cæcitas, est subjectum. Cæcitas, quæ de fortuna affirmatur est predicatum. [illegible] affirmatio indicata per vocem est copulam continet.

Caput II de enunciatione, et ejusdem variis speciebus.

Quid enunciatio 71

Enunciatio seu propositio aut [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] animo est [illegible], aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Duplex 72

Enunciatio omnis, quatenus ad logicam pertinet, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in eadem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eodem affectu refertur, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ipsa [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est subjectum, [illegible] est predicatum [illegible] [illegible], quæ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible].

sensuum praeter vocem est, de qua inferius.

Quid propositionis terminus
73 Subjectum et praedicatum propositionis dicuntur ejusdem termini aut etiam extrema. Nam terminus uti ad propositionem refertur definitur esse id quod constituit propositionem tanquam praedicatum et subjectum vel ideam alterius; ita quod redditur propositio tanquam in praedicato et subjecto. Unde sequitur enunciationem quamvis duos requirere terminos, quorum unus ideam subjecti, alter praedicati exprimit, quique propterea eadem sortiuntur nomina.

Solutio Sed ne definitionem non illi oppositam putes, quam numero 63 legimus, ibi enim terminum pro quovis vocabulo nominis aliquam determinatam sumpsimus, hic pro illis solum quae propositionem aliquam quasi puncta lineam terminant. Quod probe animadvertendum est, ne quanto plura vocabula in aliqua propositione reperiantur, minus recte existimes, quod philosophi praecipiunt, plures quam duos in propositione terminos locum habere non posse.

Quid copula
74 Tertia enunciationis pars est copula per verbum substantivum expressa. Necesse tamen non est ut copula semper explicetur, sed quandoque subintelligitur ut in hoc exemplo: tu ibis dormitum aliter, quandoque in opposito verbo adjectivo latet ut si dicat mens cogito, resolvi debet mens est cogitans. Idem quoque de subjecto et praedicato necessarium est, ut in illo cogito, id est ego sum cogitans.

Quid enunciatio composita
75 Enunciatio simplex est, quae unicum praedicatum et unicum subjectum habet, ut prudentia est virtus. Composita vero, quae plura subjecta, aut plura praedicata [illegible], ut anima humana est spiritualis et immortalis. [illegible] producit ex [illegible] tot sonat quot [illegible] termino [illegible] simplex est haec propositio [illegible] fiducia [illegible] de qua [illegible].

Quid complexa
76 Propositio complexa est [illegible] termini [illegible] ex [illegible] humanae [illegible] [illegible]

35

[illegible] in quorum priore subjectum in posteriore autem subjectum [illegible], et prædicatum sunt termini complexi.

Tycho

Propositio continens terminum complexum appellatur complexa, ideo quia præter primariam enunciationem aliam insuper [illegible] implicite suis terminis comprehendit. Enunciationes autem illæ, quas propositio complexa suis terminis complectitur, nominantur propositiones incidentes; ipsa autem propositio complexa comparata ad suas incidentes principalis dicitur.

77 In complexa reperitur [illegible] termini et expresse complexi. Expresse complexa est in qua propositio incidens explicite exprimitur, ut [illegible] propositio homo qui [illegible] agit [illegible] [illegible] subjectum [illegible] continet [illegible] incidentem qui [illegible] [illegible]. Implicite autem complexa est cujus termini [illegible] expresse incidentem non continent, continent tamen [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] propositionem [illegible] [illegible] hanc propositionem [illegible] quæ est [illegible] atque adeo implicite complexa est.

78 Propositiones incidentes duplices sunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex [illegible] vel [illegible] [illegible] seu [illegible]. [illegible] sunt quæ [illegible] [illegible] aut prædicati explicationem adhibentur: ut si dicam [illegible] qui fuit [illegible] [illegible] fundavit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] subjectum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sunt illæ quæ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut si dicam [illegible] [illegible] quæ [illegible] aliquis ad [illegible], [illegible] [illegible], propositio [illegible] quæ [illegible] aliquis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] significatio [illegible].

79 [illegible] alia est quæ exprimit [illegible] [illegible] [illegible] de subjecto [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] impossibile. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex aliqua [illegible] [illegible] necessaria est [illegible] [illegible]

existit possibile ē ut alter mundus existat: nullius rei causa remota reperiri tangi pot. Propositio, quæ modalis n[on] ē pura dicitur.

Quom: plex continet quot ponna 81. Propositio composita, qualem in conditione per continet quotcumque ē, pro quadruplici particularum classe quibus plures propositiones aut prædicata plura vel plura subjecta colligata reperiuntur. videl. ut conditionalis, causalis, copulativa, disjunctiva.

Quid conditionalis 82. Conditionalis vel sub intellecta propositio ea dicitur, quæ prædicatum de subjecto sub ratione propositione per particulam si expressa affirmat, vel n[egat]. ut si sol lucet, lucet, dies ē.

Conn: In conditionali propositione duæ sunt partes per particulam si conjunctæ, quarum prima conditio, vel hypothesis, vel antecedens, altera conditionatum hypotheticum vel consequens appellatur. si sol lucet conditio ē; dies ē conditionatum. ipsa autem conditio continet in se rationem, cur in conditionato prædicatum subjecto conveniat, vel repugnet, cur dies sit, ratio ē, quia sol lucet.

Quid causalis 82. Enunciatio causalis ē, quæ causam [illegible] fert cur prædicatum subjecto tribuatur, vel ab eo removeatur, quæ causa exprimitur his particulis quia, quoniam, siquidem, eo quod etc. ut pro anima humana ē incorruptibilis, quia ē simplex. Per consecutionem [illegible] gerulus illud. Ad hanc classem reducuntur reduplicativæ, quæ exprimuntur his particulis qua, quatenus, ut prote ipsa etc. ut si homo animal, qua animal sentit.

Quid copulativa 83. Copulativa vel conjuncta ē propositio quæ plura subjecta, vel prædicata per particulas copulantes, et, atque, nec, neque: conjunguntur. ut hunc modum prodigus et stultus est, quæ ignorant et [illegible] nec equo sine freno, nec divitiis sine ratione tuto quis uti potest. Hæ particulæ jam exprimuntur in superioribus exemplis jam subintelligi consueverunt, ut in hoc [illegible] molestie, te[illegible]

utilitatesque, timores, similes omnium mentes pervagantes.

Quid disjuncta.

Disjunctiva aut disjuncta illa dicitur propositio in qua per particulas disjunctivas, vel, aut, sive plura subjecta aut plura praedicata aut plures propositiones colligantur ut illa Diogenis: aut inclusus ipse est, aut tibi amicis aut acribus inimicis. Et illa Oratii: aut virtus nomen inane est, aut decus, et pretium recte petit experiens vir. 84

Caput III de enunciationis qualitate

Qualitas enunciationis duplex.

Qualitas enunciationis duplex est alia essentialis quae eius forma est nullius dicitur: alia accidentalis. Qualitas essentialis propositionis est affirmatio vel negatio: cum omnis propositio necessario affirmans sit vel negans. Accidentalis vero qualitas est veritas vel falsitas, necessitas vel contingentia, certitudo vel probabilitas vel dubium, de quibus ordine nunc agemus. 85

Quid propositio affirmans.

Affirmans est, qua praedicatum tribuitur subjecto; negans vero, in qua praedicatum a subjecto negatur, removetur ut de iudicio dictum est. Affirmativa prima est illa oratio: decorum est pro patria mori; altera vero: in voluntatis regno non potest vitium consistere.

Ut negans sit, necesse diversionem inter praedicatum et subjectum enunciare debet, atque ideo particula negans eadem in verbum substantivum debet, quae [illegible] cum unitatem denotet convenientiam inter praedicatum et subjectum, non negans [illegible] inter [illegible] autem indiganis, negando copulam, producitur fieri negans, qua particula negante [illegible] explicite [illegible] ad copulam dicitur [illegible] in qua particula negans non ad copulam, sed vel ad praedicatum vel ad subjectum [illegible] in negativis numero [illegible] sed [illegible] negativa quasi affirmativa est, et [illegible] a [illegible] dicitur [illegible] vel non [illegible]

sine detrimento regulae hujus approbandae ē

Prop. aff. sit, ut praedicatum in aliqua 87 — In omni propositione affirmativa praedicatum non secundum totam suam extensionem sed solum secundum aliquam ejus partem accipitur, adeoque in omni propositione affirmativa praedicatum denotat ideam particularem (202). Et ratio est, quia ad hoc ut affirmatio sit vera non requiritur ut omnia et singula quae ad extensionem praedicati pertinent conveniant cum subjecto, sed sufficit omnino si aliqua sub extensione praedicati contenta connectantur cum subjecto. Sic si dicam: anima humana est spiritus; temperantia est virtus; sensus est: anima est aliquis spiritus, temperantia est aliqua virtus.

In negan. te — Contra vero in omni propositione negativa praedicatum sumitur secundum totam suam extensionem quam habet, ac proinde ideam universalem denotat (308); nam ad hoc ut praedicatum cum veritate negetur de subjecto necesse est ut nullus nexus sit inter utrumque; nexus vero tantum contingit quando nihil eorum quae sub extensione praedicati continentur subjecto convenit. Sic cum dico omne vitium non est virtus, sensus est nihil eorum quae sub praedicato virtus continentur, adeoque nec ea virtus theologica, nec cardinalis, nec moralis, nec ulla alia virtus.

Porro: — Notandum igitur comprehensionem praedicati e qualitate essentiali propositionis pendere, hancque sine exceptione legem sequitur: in omni affirmativa praedicatum particulariter, in omni negativa universaliter sumitur. Comprehensionem quod attinet tum subjecti tum praedicati ea in propositione tum affirmante tum negante amplissima est, nullam restrictionem patitur ... qualitates accidentales.

Quid vera et falsa 88 — Propositio vera est quae objectum suum sic enunciat ut illud se habet; falsa est quae aliter objectum enunciat ac se habet. Sic vera est haec propositio: virtus est expetenda; falsa illa: primus in orbe Deos fecit timor.

Ad enumerationem falsi revocari possunt:
istae propositio quae sub sero [illegible] supponente apparet [illegible] Quae prop. falsa
[illegible] connexit. Sic definiri potest: propositio complexa quae supponit
implicite, et explicite supponit quidquam conferre [illegible] [illegible]
[illegible], vel [illegible] illi non [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] 4°
[illegible]. In exemplo: animae nostrae machinae [illegible] mors
[illegible] dissolventur. Propositio includens determinativa falsa
quae [illegible] in connectendo praedicatum propositionis
principalis cum suo subjecto [illegible] [illegible] connecti [illegible] ponere.
Supponimus dicimus quod [illegible] falsum sit a philosopho negatur,
sicut [illegible], [illegible] [illegible] sine vel eo connecti [illegible] [illegible]
suppositum si utcumque incidens in [illegible] [illegible] falsa. Quid certa

Certa est de cujus veritate nullo
[illegible] potest esse dubium, unde [illegible] veritas [illegible] [illegible] 9?
[illegible] et est haec propositio: [illegible], est omnibus hominibus
semel mori.

Propositio certa evidens est [illegible] [illegible] Quid evidens
[illegible] Evidens dicimus [illegible] [illegible] adeo clare [illegible] [illegible] et dividitur
[illegible] intelligitur, [illegible] [illegible] quasi [illegible] [illegible] [illegible] 2
[illegible] [illegible] veritas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] obscura appellatur. Exemplum [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] simul esse et non esse [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] in [illegible] tres sunt qui testimonium dant in caelo

[illegible] [illegible] certa. [illegible] est confundenda propositio [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] est intelligere [illegible] [illegible] omnis [illegible] [illegible]
[illegible] evidens, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnis cer-
[illegible] divina auctoritate nobis cognoscimus certa sunt
[illegible] [illegible] ut plurimum sunt obscurae [illegible]

Propositio probabilis [illegible] [illegible] [illegible] Quid probabilis
gravibus rationibus [illegible] ut luna [illegible] [illegible]
incolas habet [illegible] [illegible] sole revolvitur. Propositio autem 3
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rationes propter
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est omnium [illegible]
optimas.

Propositio dubia est cujus veritas [illegible] Dubia
[illegible] [illegible] [illegible] nullis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] veritate, [illegible] [illegible] partes sunt rationes [illegible]

positive pro ... autem nulla sunt negative du-
bia e: sic nulla sunt numero pars, e negative dua...

Caput IV de enunciationis quantitate.

Unde ... proprie nil qu... tinali 95

Quantitas propriè a quantitate sub-
jecti pendet. et pro ... ratione quantitatis e vel
universale vel particulare vel singulare: ita quoq
propter rationem suæ quantitatis in hanc triplicem clas-
sem distribuitur..

quid enim ... unitas 96

Universalis propriè ea e in qua subje-
ctum id quod de se ideam universalem designat, secundum to-
tam suam extensionem sumitur, ita ut prædicatum singulis
individuis sub illo subjecto contentis, aciam seorsim ac-
cepti conveniat. id quod designant particulæ omnis, nul-
lus, nemo, etc. subjecto ... que propterea notæ
universalitatis dicuntur. ut omnis homo e animal ra-
tione præditum; omnis virtus e expetenda, nullum vitium
e honestum.

quid ... 97

Propria, cujus prædicatum a singulis
individuis sub tamen singulis speciebus sub subjecto con-
tentis convenit universalis incompleta dicitur. Ut
omne animal fuit in arca Noe: omnes homines re-
ligioni ... addicti.

quid ... 98

Propria cujus prædicatum ita con... it
singulis individuis sub illo subjecto contentis, ut nullo
omnino excipi queat, vocatur universalis metaphy-
sica ... ut omnis homo e vivens. Si vero ita conve-
niat ut possit aliqu..., in... ei convenire dicit
universalis moralitas, seu in ... accomodo; ut
græca fides ... e firma: nulla potens ... scalere
quæsita e diuturna.

quid ... 99

Propria particularis illa e cujus sub-
jectum, communis generis e termino prædicatum tamen mi-
nus ... comprehensio longiust. ... par-
ticularitate ... aliquis ... nonnulla
qua de causa ... notæ particularitatis

[illegible] quia homines sunt eruditi.

In propositione particulari vel illa indefinita subjectum quidem praedicato convenire asseritur, sed indeterminatum sunt, vel non, sed aliqua tantum ex omnibus possibilibus disjunctive accepta intelligi debent: in priore casu propositio est determinata, sive ut aiunt subjectum determinate, ut est haec: aliqui philosophi negant animae humanae immortalitatem. In posteriori vero est propositio indeterminata seu vaga, vel supponit indeterminate: ut aliquis calamus necessarius est ad scribendum. aliquis equus ad equitandum etc. Judicium determinatum et indeterminatum 100

Judicium propositionis determinatae est sine dubio illius, quae praedicatum actionem aut passionem exemplia denotat. Cum enim actio et passio proficisci nequeat, nisi a re actu existente, omnis autem res existens singularis sit ac individua (25) necesse est ut objectum illud de quo propositio enunciatur, in se certum sit ac omnimode determinatum. Judicium vero propositionis indeterminatae habes, quoties praedicatum necessitate aliquam exigentiam debitum aut cupiditatem supponit. Non enim requiritur ut objectum illud sit existens, ac in se, ac determinatum sed certum aliquod vage ut aiunt ac indeterminate sumptum ex omnibus omnino possibilibus, ut patet ex supra allatis exemplis. Quod utrumque: 101

Scho:

Id interea advertendum est aliud esse, objectum in se non esse determinatum, et aliud quo ad nos non esse determinatum: hoc enim necessario fieri contingit quoties nos illud objectum deficiente notitia determinare, seu potius determinare non novimus: sic latro in se est determinatus sit ille qui Ciceronis caput amputavit, nobis tamen non constat quis ille fuerit nec [illegible] [illegible] tamen praesens propositio [illegible] aliquis auctor [illegible] Ciceronis caput

annulavit erit minus determinata.

Quid singularis 102 Singularis propositio est cujus subjectum est terminus singularis seu individuum (ut Plato fuit discipulus Socratis: hic calamus est obtusus. Quae singularibus refertur? propositio cujus subjectum collectionem importat, tamen universalitatis signum habet praefixum ut omnes evangelistae sunt quatuor, omnes litterae alphabeti sunt viginti quatuor. In his enim vox omnis tantum adhibetur ad hoc ut intelligatur tota universa collectio litteralis et caetera collectio simul esse accipienda, ut illis praedicatum cum veritate tribui possit.

Quid definita et indefinita 103 Propositio cujus subjecto signum quantitatis omnis, nullus, aliquis, quidam refertur, definita est; indefinita vero cujus subjectum ejusmodi quantitatis signo destituitur. Ut omnis virtus est appetenda definita est; indefinita vero ista: nobilis eques, ambitio quorum virga regitur, ignavus ne calcari quidem concitari potest.

Quae indefinitae quasi universales 104 Propositio indefinita in universalibus habenda est, si ratio propter quam praedicatum subjecto tribuitur in ipsa subjecti natura sit, secus censenda est particularis. Ita universalis habetur propositio indefinita virtus est expetenda, ratio enim cur praedicatum subjecto tribuatur, seu ratio cur virtus sit expetenda est ista, est in ipsa virtutis natura. At ista: Romani fortes fuerunt, particularis est, neque enim ratio cur praedicatum conveniat suo subjecto seu cur Romani viri fuerint in ipso subjecto deprehenditur.

Ratio: Ratio primi est quia cum omnibus subjecti individuis eadem sit natura, ideo hoc ipso praedicatum omnibus et singulis etiam convenit tamen. Ex vero tribui potest; aequiparabitur itaque propositioni universali atque in illam resolvi poterit. Ratio vero secundi est quia nota mutabilis nunquam in singulis individuis [illegible] de singulis enunciari poterit, sed solum de aliquibus, ac proinde in particularem ejusmodi indefinita resolvi debebit.

Caput V

De propositionum oppositione, conversione, equipolentia

Oppositio propositionum est duarum propositionum eodem *Quid oppositio?*

105. ... subjecto, et predicato habentium diversitas, vel in qualitate essentiali, vel in quantitate, vel in utraque simul. Quantitas propositionis, ut superius notatum est, est ejus universalitas vel particularitas. qualitas vero essentialis est ejus affirmacio, vel negacio.

Corro: Ad oppositionem itaque requiritur primo ut sint duae propositiones. Nam una non potest sibimet opponi. Secundo ad eandem oppositionem requiritur ut illae propositiones habeant idem subjectum et idem praedicatum. alias oppositae non essent: sic oppositae non sunt. Petrus currit, paulus non currit. Tertio requiritur ut extrema non sumantur aequivoce, sed sumi utraque propositio debent in eodem genere ejusque terminos habere eandem suppositionem. O homo [illegible] non opponuntur hae propositiones: Petrus est [illegible], videlicet ratione [illegible] non est [illegible] [illegible]. Quarto debet in utraque propositione copula significare idem tempus; [illegible] in eodem loco ac tempore, in ipsis [illegible] comparatis [illegible] connotari [illegible] [illegible] ut in [illegible] sunt hujusmodi. [illegible] [illegible] [illegible]

116. Propositiones [illegible] sunt definitae [illegible] dividuntur in subalternas contrarias subcontrarias et contradictorias. *Quid subalt.* Subalternae dicuntur propositiones eandem [illegible] qualitatem [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] universalis subalternans [illegible] [illegible] vero in ea contenta subalternata appellatur. ut [illegible] ille omnes [illegible] [illegible] [illegible] quam alter. aliqui [illegible] [illegible] [illegible] quam alteri. omnis homo currit aliquis homo currit. nullus philosophus [illegible] aliquis [illegible] [illegible] [illegible]

117. Propositiones [illegible] [illegible] [illegible] *Quid contrariae* ... si sint ambae universales, contrariae, [illegible] [illegible] subcontrariae appellantur contradictoriae [illegible]

pia et omnis miseria in opinione sita est; nulla miseria in opinione sita est: subcontrariae: aliqua miseria in opinione sita est; aliqua miseria in opinione sita non est

Opin. [illegible] Oppositiones [illegible] quantitate et qualitate diversae sunt contradictoriae nuncupantur ut nullum 108
vitium est honestum, aliquod vitium est honestum; omnis virtus est appetenda; aliqua virtus non est appetenda.

orro Sed si [illegible] de eodem subjecto affirmatur vel negatur, affirmatur hoc ipso vel negatur [illegible] in [illegible] subjecti [illegible] ut ex natura propositionis universalis patet. [illegible] per duas propositiones contradictorias idem simul affirmari et negari, et [illegible] utraque vera foret [illegible] simul esse et non esse. [illegible] contradictio [illegible] est simultanea affirmatio et negatio 11
ejusdem de eodem [illegible].

[illegible] [illegible] opiniones [illegible] qualitate [illegible] affirmant [illegible] [illegible] contradictorias [illegible] ut [illegible] eloquentes; [illegible] non est [illegible] eloquens.

Subo. Propositiones [illegible] eae sunt [illegible] quarum altera [illegible] altera ab eodem removet [illegible] ut [illegible] quod altera [illegible] quod altera negat. Hinc inter [illegible] solas contradictorias et contrarias [illegible] [illegible] dialecticorum [illegible] [illegible] solum eam [illegible] rationem habendam esse volunt.

Conv. [illegible] [illegible] est [illegible] Wy
[illegible] in praedicatum et [illegible] [illegible]
simplex [illegible] intelligens omne [illegible] est [illegible] est [illegible] simplex [illegible] propositionis [illegible] [illegible] [illegible] conversione [illegible] praedicatum et subjectum [illegible] permutantur et [illegible] [illegible] particulari [illegible] [illegible] accidentalis. Sic conversione [illegible] omnis homo est animal [illegible] non animal est non homo.

42

Aequipollentia est reductio propositionum con-
110 tradictoriarum ad eandem significationem per particulam non [illegible] ... *Quid aequipollentia.*
tam: sic ex his contradictoriis: omnis logicus disputat,
aliquis logicus non disputat, prima aequipollentia erit, si
particula non praeponatur, ut sit: non omnis logicus disputat.
Quibus autem legibus reductio ista peragatur, hic ex-
ponere nihil attinet, cum doctrina haec non admodum ad
[illegible] [illegible] conferat, et ut [illegible] notatur,
[illegible] majus est has contorsiones orationum quam
ignorantiae, obiterque perdiscere.

Caput VI

De enunciationibus in methodo scienti-
fica adhibitis.

Propositio theoretica est quae aliquid de
111 subiecto [illegible] [illegible] vel negat ut ista: [illegible] *Quid propositio theoretica*
[illegible] sequitur: practica est quae [illegible] aliquid [illegible] et
vel habere [illegible] aut postulat ut fiat ut est illa propositio:
Si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] facere orator et [illegible] modo [illegible]
acquiret.

Utraque, vel ita per se, et intellectu... *Quid*
112 [illegible], solis terminis [illegible] et nulla [illegible] [illegible] et
demonstratione egeat, vel obscura in [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] demonstrabiles appellantur.
exemplum [illegible] est: homo est animal, [illegible]
ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] nullo in casu est necessaria.

Scientia theoretica [illegible] *Quid axioma et postulatum.*
113 axioma et quod cogitat [illegible] vel [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
tulatum appellatur [illegible] [illegible]
[illegible] necessitate [illegible] [illegible]

Propositio theoretica [illegible] *Quid theorema.*
114 [illegible] dicitur [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ut si sit propositio anima humana est immor-
talis, [illegible] [illegible] [illegible] theorema

46

est compositio — resolutio autem plerumque hic latens ambulatur — f. h. i. id est quod erat demonstrandum.

Quid problema practicum? — Propositio practica demonstrabilis problema dicitur, continetur ex tribus partibus: prima pars aliquid faciendum postulat, altera modum suggerit, quo id fieri debeat, tertia hoc modo id petitum obtineri posse demonstrat. Sit propositum hoc problema: condere bonam definitionem cujuspiam rei. Haec est prima pars, quae dicitur propositio. Enumera tot, nec plures, i.e. notas, quot requiruntur et sufficiunt ad eam rem quam definis, ab omnibus aliis discernendam. Haec est pars secunda et vocatur resolutio. Sequitur tertia pars quae demonstrat modum adhibitum in resolutione sufficientem et legitimum esse. Haec pars demonstratio nominatur, sicque problema absolvitur his adscriptis literis q. e. f. nempe quod erat faciendum. 115

Quid lemma? — Lemma vel porisma vocatur propositio quae- 116
piam ex alia scientia vel scientiae parte certa supponitur, et quasi mutuo accipitur ut illius ope propositio nunc occurrens demonstretur sic, ut inquam, quaevis demonstratio in hominibus ex eo fere constituit perfectiores leges manifestat, assumitur ex mechanica, propositio haec: finis seu in motu propositus est gloria Dei extrinseca. Physici et astronomi saepissime propositiones quae in geometria demonstratas supponunt utunturque iis sine demonstrationes contexendas.

Quid corollarium? — Corollarium vel consectarium est propositio, quae vel ex definitione quapiam vel ex alia propositione jam demonstrata ita profluit, ut alia demonstratione amplius non egeat. Sic ex hac demonstratione: omnes ideae sunt acquisitae vel factae, sequitur nullas dari ideas innatas. 117

Quae scholia? — Scholia dicuntur annotationes quaedam, nec non 118
adnotationes quae aliis propositionibus subjungi possunt in quibus aliquando dubia eliminantur, usus doctrinae praesentis indicatur, aliorum seu veterum seu recentiorum de re opiniones recensentur aut denique quodpiam ad propositionem ad ulterius illustrandum...

47

Libri primi pars tertia
De tertia mentis operatione
atque iis quae ad ratiocinationem
pertinent.

114

I. Tertiam [illegible] dicimus esse [illegible] perceptionem convenientiae vel discrepantiae duarum idearum [illegible] [illegible] ... [illegible] discrepantiam et [illegible]. Verum quamvis mens [illegible] hoc habeat ut ideas quas acquisivit aliquas cum aliis conferat et intelligat convenientne inter se an discrepent; interdum tamen propter idearum [illegible] [illegible] ut eam [illegible] se [illegible] vel discordiam, continuo percipere nequeat: [illegible] tertiam [illegible] ideam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ideas [illegible] comparata ut [illegible] vel [illegible] comparatione [illegible] [illegible] ea fere ratione, qua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] determinatam [illegible] quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] convenient. quod si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Ut res exemplo fiat clarior, sit notanda [illegible] [illegible] lux [illegible] corpus, [illegible] quod alicui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lux, et corpus. In hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et video in idea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] notione lucis [illegible] [illegible] itaque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sensibilis [illegible] [illegible] quod [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

una tertia. Vel si definitione magis accuratiore utraq: raciocinacionis species affirmantem, et negantem magis placide ex iis ante: nam habere nequit? è percep:tio convenientiae vel discrepantiae duarum idearum ex per:ceptione convenientiae utriusq: vel discrepantiae cum eadem idea tertia ipsius mediante, [illegible] et post breviore et faciliore.

Schol: Tertia illa idea qua [illegible] media pro:pter ex usu recepto vocari [illegible]. sive quia medio inter utramq: loco constitui debet si naturalem cogitandi modum sequi volumus, sive quia illa mediante in notitiam convenientiae vel discrepantiae aliarum duarum pervenimus. Duae autem illae, quae cum tertia successive comparantur, ideae extremae appellari possunt.

Theorema. Lij

In omni raciocinio tres distinctae ideae absolutae reperiuntur.

Demon: Raciocinium ex generali sua definitione è perceptio convenientiae vel discrepantiae duarum idearum [illegible] ex comparatione utriusq: cum una tertia, numero praecedentium. Sed in hac generali [illegible] definitione tres distinctae referuntur ideae absolutae, duae nimirum, quae cum tertia successive comparantur, ipsaq: tertia cum qua duae illae conferuntur: ergo in omni raciocinio tres distinctae ideae absolutae reperiuntur. Q.E.D.

Theorema. In omni raciocinio tria interveniunt judicia seu tres ideae relativae.

Demonstratur. In omni raciocinio tres reperiuntur ideae absolutae, quarum duae prius cum tertia seu cum tertia successive comparantur; deinde inter se per theorema primum. Sed idem fit per tria judicia, seu per tres ideas comparativas: una nimirum qua idea praedicati propositionis obiectae comparatur cum media, altera qua subjecti propositionis obiectae comparatur cum eadem media: tertia qua inter se comparantur ideae praedicati et subjecti propositionis obiectae; ergo in omni raciocinio tria interveniunt judicia seu tres ideae relativae. Q.E.D.

Antecedens in ratiocinio sunt duæ illæ
122 ideæ comparaticæ, propter quibus duarum idearum conve[illegible]
... [illegible], tertium in media intelligibus. Consequens antece-
... [illegible] e idea illa comparativa, quam dicatur ... [illegible] Conexo
absolutæ inter se ... [illegible] ... pugnant Contentiæ
... [illegible] ex [illegible] ... pugna quod habent in
idea media. Consequens id [illegible] illa e in illa nexu
quæ inter consequens et antecedens intercedit. Et hæc
quidem quasi ratiocinationis forma, ... [illegible]
viriosa evadit.

3 Inter antecedens et consequens in omni ra- Theorema
tiocinio datur conexio, sive consequentia.
Demonstratur. In omni ratiocinio inferimus duas ideas absolutas
inter se pugnare, vel convenire in consequente ex eo quod vel
alterutra pugnet vel utraque conveniat cum una tertia in ante-
cedente: ergo ratio, sive causa cur duæ absolute inter se
conveniant, vel discrepent in consequente, e ipsum antece-
dens; sed inter causam et effectum rationem et rationatum da-
tur conexio: ergo inter ant. et conseq. in omni ratiocinio
datur conexio, sive consequentia. Q. e. D.

1 Ex his patet in quo consequentia consistat Corol.
atque inde canon iste [illegible] ... [illegible] habetur
in ratiocinio consentia, adeoque forma quoties consequens verum e propter
ter ant. et tale consequens dicitur esse verum formaliter sive rati-
one et vi formæ, quod solum e legitimum, sic in hoc ratiocinio:
omne ens simplex e incorruptibile: anima humana e ens sim-
plex: ergo e incorruptibilis, datur conexio, et conseq. e legi-
timum, id e formaliter verum, nam anima humana e ideo incor-
ruptibilis quia omne ens simplex, quale quoque e anima hu-
mana e incorruptibile.

2 Hinc quoque ab opposito si conexio ra- Corol.
tiocinii deficiat, ratiocinium ... [illegible] forma ac proinde viciosum erit. Dicitur hoc in casu consequens esse
verum materialiter sive ratione materiæ, quatenus nempe
illud in se spectatum, ut e aliquod judicium per accidens
verum, sic ... [illegible] ratiocinio: aliquis homo e Romanorum
imperator: Josephus [illegible] Austriacus e aliquis homo ergo
Josephus [illegible] Austriacus e Romanorum imperator: hic
licet verum sit consequens, non tamen verum e ... [illegible], sed
ob alias causas: e proinde in hoc casu consequens tan-
tum materialiter, non vero formaliter.

Universum tolfacitur approximatur 3

Corro. sive sit formaliter simul et materialiter verum adeoque legitimum, si illud resolvatur in propositionem causalem (80.2) quod fit si ipsa connexio per particulam quia conjungatur cum antecedente. Quod si tunc tota propositio causalis vera fuerit, verum etiam erit consequens tam materialiter quam formaliter. Sic in superiori raciocinio tota haec causalis vera est: anima humana est incorruptibilis, quia omne ens simplex quale anima quoque humana est, incorruptibile est. Contrarium contingit in altero raciocinio: neque enim vera est haec causalis propterea Josephus, sedes Justiniani est Romanorum venerator quia omnis homo est.

Scho. Cum consequentia non sit propositio aliqua cui variationes subesse possint sed sit ipsa connexio, cum antecedente connexio seu totius raciocinii forma illa in contestationibus literariis, distinguenda non est sed vel concedenda simpliciter, vel neganda at consequens cum variis sensus illi subesse possint atque in aliquo eorum possit esse verum in alio falsum, frequenter distinguitur

Caput 22 de generalibus raciocinii principiis

Axiomata. Si duo conveniunt cum uno tertio, ea quoque inter se conveniunt I

Axioma. Si ex duobus unum conveniat cum tertio, alterum non, ea inter se non conveniunt II

Axioma. Si ex duobus neutrum conveniat cum tertio ea possunt inter se convenire vel non convenire III

Quo. Recurrendo duas ideas cum tertia conferimus, plures nobis casus, nec plures nec pauciores contingere possunt. Vel enim cum utraque idea cum media convenit vel cum una altera tantum. Vel tertio neutra. In primo casu concludendum est eas quoque inter se convenire per axioma primum: in altero casu eas inter se non convenire inferendum est per axioma secundum: in tertio vero nihil argui potest per axioma tertium 123.

51

Quando concludimus proprie raciocinamur Coro
1 (109) itaque in duobus tantum primis casibus raciocinamur à
principio in tertio nunquam id certe oportet aliam ideam mediam
requirere. Coro

2 In primo casu ideae extremae comparatae cum media inter se conveniunt, itaque convenientia in conclusione est affirmanda. In secundo eae inter se non conveniunt, ideoque in conclusione convenientia est neganda. igitur in primo conclusio est affirmativa, in altero negativa. Corro.

3. Qualitas raciocinii desumi debet à qualitate conclusionis cum in ea praecipue actus raciocinii consistat. igitur quum et à raciocinium in primo casu est affirmandum, in altero negativum ac consequenter omne raciocinium vel affirmativum est, vel negativum. Coro

4 In duobus tantum casibus raciocinamur [illegible] potest igitur omnis raciocinatio ad tantum ex duobus primis axiomatis nisi necessario debet. quare duo haec et raciocinium et sufficiunt [illegible]. Non tamen inutile erit alia proferre in quae nostra haec duo quasi resolvuntur.

Per experientiam comprehendimus ordinem cogitandi in formandis raciociniis [illegible] procedere.
1 Si cum aliquam sive notionem ad genus aliquod, vel speciem referimus, atque tum omne illud quod de genere illo seu specie ad quam [illegible] affirmatur vel negatur de ipso quoque obiecto [illegible] genus vel speciem, [illegible] affirmamus, vel negamus. Hic est prior modus cogitandi in conficiendis raciociniis. [illegible] prudentia hominis perficit [illegible] prudentia [illegible] quod est [illegible] illa [illegible] quod hominem perficit [illegible] hominem perficere [illegible] omnis [illegible] hominem perficit [illegible] prudentia hominem perficit

II Ordo cogitationum itaque [illegible] cum in [illegible] obiecto aliquo notae vel naturales [illegible] definitione [illegible] constituunt, tunc obiecto illi

57

definitio convenire judicamus. et contra cum notas et characteras ab objecto alienas observamus, tunc ob, de illo definitum non convenire pronunciamus. Sic in exemplo, dum observas Petrum tranquillum esse et laetum in rebus adversis, concurrunt tibi occurrunt hae notae esse notas hominis patientis. hinc infers, Petrum esse patientem hunc in modum. quicunque tranquillus est et laetus in rebus adversis, ille est patiens; atqui Petrus tranquillus est et laetus in rebus adversis; ergo Petrus est patiens.

III. Omnia itaque ratiocinia affirmativa nituntur his binis propositionibus. quidquid de genere vel specie omni praedicari potest, illud etiam praedicatur de quovis sub illo genere vel specie comprehenso. Item cui competit definitio illi quoque competit definitum. Atque hae propositiones absolvuntur per vulgatum illud dictum de omni, quod recte pro fundamento ratiociniorum affirmativorum habetur.

IV. Si vero negative ratiocinamur, tunc cogitationes nostras ad has regulas conformamus; Quidquid a toto genere vel specie removetur, illud quoque de quovis sub illo genere vel sub illa specie contento negatur. Item cui non competit definitio, illi quoque non competit definitum. Atque hic comprehenditur dictum de nullo, quod ratiociniorum negativorum est fundamentum.

[illegible] Ex his axiomatis, nec non ex capite praecedenti theorematibus [illegible] [illegible] [illegible] omnes [illegible] [illegible] leges ad quas omnes [illegible] nullo negotio [illegible] [illegible] possunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hic [illegible] per [illegible].

I

Si in [illegible] [illegible] [illegible] ut verum [illegible] quoque verum, [illegible] [illegible] [illegible] duas ideas absolutas inter se [illegible] eo quod in [illegible] cum tertia conveniant, aut inter se discrepare ex eo quod in [illegible] cum tertia, attenta discrepent [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ideae [illegible] [illegible] [illegible] ideae absolute in [illegible] [illegible] convenient aut discrepent [illegible] [illegible] in [illegible] tertia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] inter se [illegible] [illegible] [illegible] et secundo ergo [illegible] verum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

37

Si vero ita antecedenti [illegible] sequitur [illegible] falsum [illegible] enim ibi [illegible] veritate [illegible] consequens falsum esse posset quod tamen est contra regulas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] falsum esse [illegible] falsum est [illegible] verum [illegible] verum foret et [illegible] ad [illegible] hoc falsum esse [illegible] illud quoque falsum est [illegible]

1 Si verum est [illegible] verum est [illegible] [illegible] eam enim et duae ideae [illegible] se inter se vel [illegible] se ex eo [illegible] in media [illegible] aut [illegible] altera [illegible] et si verum est [illegible] id est duae ideae inter se re ipsa conveniunt aut discrepant eo quod vel utraque conveniant vel altera [illegible] [illegible] [illegible] ita se res habet [illegible] [illegible] ergo si verum est [illegible] verum quoque [illegible]

2 Ex his igitur [illegible] sequitur legitime [illegible] quod verum [illegible] Si enim verum est [illegible] verum quoque [illegible] ad hoc igitur falsum esse [illegible] illud verum [illegible] [illegible] Praeterea [illegible] [illegible] quod quod [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] posse ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] his legibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] materialiter

Caput III
De argumentatione et in specie de syllogismo simplici

128 Argumentatio est ratiocinium [illegible] [illegible] quod ideae terminis judicium [illegible] [illegible] exprimitur

Argumentationi [illegible] omnia ea [illegible] [illegible] debeant quae de ratiocinio dicta sunt et quod sit vel affirmativa vel negativa quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] velut forma [illegible] [illegible] [illegible] debet [illegible] inter terminos [illegible]

129 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] locum dant ideae syllogismi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] agamus.

Defin. syllo: 126

Syllogismus est argumentatio tribus constans enunciationibus quarum tertia ex vi duarum priorum infertur. vel in qua tertia duo termini inter se conveniunt vel discrepare ostenduntur ex eo, quod in duabus prioribus uterque cum uno tertio convenerit vel alteruter discrepaverit. Ut omne ens simplex est incorruptibile sed anima humana est ens simplex ergo anima humana est incorruptibilis. Dicitur simplex cum ejus propositiones sunt simplices (hos) ut in nostro facto. compositus vero quando tra vel utraque ejus propositio est composita. ut si Deus est divinatio est. Deus autem est ignis et divinatio. Nunc de simplici agendum est.

Partes syllo. simplic. 126.

Partes Syllogismi simplicis sunt termini et propositiones simplices posita [illegible] ex [illegible] de qua [illegible] dictum est. termini autem sunt primo praedicatum propositionis obscurae seu conclusionis. secundo subjectum conclusionis. Tertio terminus aliquis [illegible], cum quo tum subjectum tum praedicatum propositionis obscurae seu conclusionis comparatur eo [illegible], ut cognita convenientia vel discrepantia [illegible] cum tertio illo habeat eorum inter se convenientia vel discrepantia innotescat. Subjectum conclusionis dicitur terminus minor et praedicatum conclusionis dicitur terminus major. [illegible] medius terminus [illegible]

Praedicatum conclusionis ideo [illegible] terminus major quia praedicatum est [illegible] majoris extensionis et [illegible] quia subjectum sub [illegible] autem conclusionis dicitur ideo terminus minor quia subjectum est minoris extensionis et [illegible] praedicatum. Terminus [illegible] medius dicitur quia [illegible] constituit subjecti cum conclusionis praedicato [illegible] mediante conclusionis subjectum cum praedicato comparatur. [illegible] conclusionis dicuntur [illegible] extremi

Propositiones quae [illegible] 12[illegible]

[illegible] termini [illegible] quemadmodum [illegible] [illegible]

55 / major consociatur cum termino medio major vel propositio dicitur. Ea qua terminus minor cum termino medio [illegible] minor vel assumptio [illegible] ea denique in qua duo termini extremi inter se copulantur consequens conclusio vel complexio dici solet.

1 Cum ex tribus tantum terminis tres [illegible] propositiones [illegible] habeant, patet quemlibet terminum bis esse sumendum et [illegible] subjectum [illegible] praedicatum ad tres propositiones constituendas [illegible]. Id autem contingit cum quolibet terminorum extremorum seorsim cum medio et deinde duo illi extremi inter se conjunguntur, ut si sint tres termini: anima humana, incorruptibilis, ens simplex; quorum duo primi sint extremi, ultimus autem medius. Conjungatur itaque primus extremus cum medio dicendo omne ens simplex est incorruptibile, tum alter cum eodem dicendo anima humana est ens simplex, denique illi duo extremi inter se: anima humana est incorruptibilis.

2 Schol. Hinc nascitur regula essentialis [illegible] in dato quocumque syllogismo terminos dignoscat: attendenda est [illegible] conclusio; duo termini in ea occurrentes [illegible] extremi ita quidem ut qui praedicatum agit major, qui vero subjectum minor dicatur; tertius denique qui in utraque praemissa [illegible] conclusione [illegible] erit terminus medius.

3 Denique ex hoc quoque [illegible] ignorari [illegible] propositio major [illegible] in se continet terminum majorem sive conclusionis praedicatum [illegible] semper sine attentione ad terminum majorem primam in syllogismo propositionem majorem vocamus et si eam quandoque [illegible] minor sit; secundam vero minorem.

Syllogismus affirmativus est cujus conclusio est affirmativa, cujus vero conclusio est negativa negativus
128 est. Proinde omnis syllogismus affirmativus est vel negativus et [illegible] in [illegible].

Caput IV
De figuris ac legibus syllogismorum.

Quid ergo syllogismi figura?

Figura syllogismi est certa medij termini cum duobus extremis dispositio porro tres termini nonnisi quatuor diversis modis possunt collocari; quare nonnisi quatuor possunt syllogismorum figurae.

In prima figura medius terminus in majori subjectum, in minori vero praedicatum agit. ad hanc figuram pertinet hic syllogismus: omnis virtus est laudanda sed temperantia est virtus: ergo temperantia est laudanda.

In secunda figura medius terminus in utraque praemissa agit praedicatum. Hujus figurae exemplum est sequens syllogismus: omnis pius odit scelera. sed judas non horruit scelera. ergo judas non fuit pius

In tertia figura medius terminus in utraque praemissa subjectum constituit. juxta hanc figuram conformatus est hic syllogismus: Cicero est princeps oratorum. sed Cicero est Romanus: ergo aliquis Romanus princeps est oratorum.

In quarta demum figura medius terminus in majore praedicatum in minore subjectum est, ut patet in hoc syllogismo. nimia familiaritas contemptum parit, sed quod contemptum parit, est fugiendum: ergo nimia familiaritas est fugienda.

Scho: Etsi cujuslibet syllogismi bonitas sive formalis veritas conclusionis ex universali illa lege [illegible] termino theorematis tertij allatae semper et pro omni casu facillime detegatur; adeoque illa sola omnino ad confirmandum et dijudicandum syllogismo certe [illegible] sufficiat; ne quid tamen rationi commodo desit, praecipuas dialecticorum leges huc afferemus:

Leges Syllogismi

In omni syllogismo tres tantum sint termini; nam syllogismus est ratiocinium verbis expressum; ratiocinium vero tribus tantum constat ideis simplicibus.

absolute, que vi dicti termini exprimuntur, et per [illegible] primam. ergo syllogismus hic, tertio scilicet termini. Contra hanc legem peccatur primo si exprimere quartus terminus; diversi adhibeantur, qui non sint sinonimi, ut si diceres: omne ens simplex est incorruptibile; anima humana est substantia: ergo anima humana est incorruptibilis. Dixi qui non sint sinonimi: si enim sinonimi sint, licet plures adsint quam tres, nihil officiunt. Hinc bene concludit Cicero Tusculanarum quaestionum libro tertio, qui in [illegible] sani non sunt, omnium insipientum animi in morbo sunt: omnes insipientes igitur insaniunt. Insanire enim et sanum non esse sunt hic sinonima. Secundo si adhibeantur termini aequivoci in hunc modum: omnis spiritus cogitat; spiritus vini est spiritus: ergo spiritus vini cogitat. Tertio si mutetur suppositio ut in illo apud Senecam: mus syllaba est; mus autem caseum rodit. Syllaba ergo caseum rodit. Quarto si in una premissa medius terminus accipiatur in concreto, in altera vero in abstracto: ut omne extensum est corpus; sed spatium est extensio; spatium est corpus.

II Termini extremi in conclusione latius se explicare non debent, quam in premissis; si enim alterutrum latius porrigeretur in conclusione quam in premissis, novam ideam, que in premissis non erat, exhiberet, sicque novum terminum constitueret: unde plures, quam tres haberentur termini contra legem primam. Ex hoc patet vitium hujus syllogismi: omnis homo est animal; sed omnis homo est rationalis: ergo omne animal est rationale. Cum enim majoris sensus sit iste omnis homo est aliquod animal, extremus terminus animal in conclusione latius porrigitur, quam in premissis: sic igitur est inferendum: ergo aliquod animal est rationale.

III. Medius terminus nec ex toto nec ex parte ingredi debet conclusionem. Nam medius terminus ideo assumitur ut ex convenientia quam uterque extremus cum illo habet in premissis vel ex disconvenientia quam alteruter cum illo habet inferatur in conclusione eorundem convenientia vel disconvenientia; ergo in solis premissis locum habet, nullum vero in conclusione. Quare male sic argumentaris: omnis homo est mortalis, et omne mortale est animal: ergo omne mortale est homo. Nam medius terminus mortale invenitur in conclusione. Male quoque arguo hoc modo: omnis bonus miles est homo; Hanibal est bonus miles: ergo Hanibal est bonus homo.

IV. Terminus medius saltem in altera premissarum universaliter sumendus est. Nam si in utraque particulariter sumeretur duos referret terminos [illegible] quod tres [illegible] essent termini contra legem primam. Hinc [illegible] foret hæc conclusio [illegible] homo est [illegible] predictus. sed aliquis [illegible] predictus est [illegible]: ergo aliquis [illegible] est homo. [illegible] tamen [illegible] hac lege terminus medius, si sit singularis. Cum enim terminus singularis determinatum semper individuum [illegible] omne equivocationis periculum [illegible] abest: hinc bene sic argumentamur: Plato fuit discipulus Socratis, sed Plato fundavit sectam academicam: ergo quidam Socratis discipulus fundavit sectam academicam.

V. Ex premissis negativis nulla deducitur conclusio. In hoc enim casu medius terminus vel in utraque premissa agit subjectum et sic neque [illegible] sive utraque affirmativa sive [illegible] negativa [illegible] contra legem [illegible] vel agit predicatum in affirmativa et subjectum in negativa [illegible] vel [illegible] agit predicatum [illegible] medius terminus. [illegible] particulariter. In [illegible] negans [illegible] predicatum [illegible] premissis [illegible]. Quare nihil concluditur [illegible] aliquis homo est loquax; aliquis homo est mutus: ergo aliquis loquax est mutus. sed neque [illegible] in secundo [illegible] laudabilis [illegible] [illegible]

lo. spiritus sed quidam [illegible] fuit philosophus ergo quidam philosophus non fuit [illegible].

Ex puris negativis nihil sequitur. Neutro enim extremo convenit cum medio, adeoque [illegible] ea ad tertium [illegible] nihil concludi [illegible] si nulla [illegible] si dicas nulla oratio obscura placet, nulla oratio [illegible] est obscura, ergo nulla oratio perspicua placet. VI

Si utraque praemissa sit affirmativa conclusio negativa esse nequit. [illegible] enim [illegible] extremorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] extrema [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] praemissa conclusio [illegible] [illegible] omne animal [illegible] omne animal rationale est homo ergo nullum animal [illegible] homo. VII

Conclusio sequitur debiliorem [illegible] [illegible] praemissarum [illegible] negans [illegible] particularis negans quoque vel particularis erit conclusio [illegible] [illegible] [illegible] affirmatur [illegible] [illegible] [illegible] exemplo [illegible] in conclusione [illegible] in praemissis [illegible] [illegible] homo est animal sed aliqua creatura est homo ergo [illegible] creatura est animal [illegible] [illegible] conclusio [illegible] [illegible] ergo [illegible] animal. VIII

Schol. [illegible] syllogismorum regulis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vulgo [illegible] [illegible].

Terminus esto triplex major mediusque minorque
Latius hos quam praemissae conclusio non vult
Tertia lex esto: medium conclusio nescit
Aut semel aut iterum medius generaliter esto.
Nil sequitur [illegible]
Utraque si praemissa neget nihil inde sequetur
Ambae affirmantes nequeunt generare negantem.
[illegible] semper sequitur conclusio partem.

Reliquas syllogismorum leges atque modos, quos circa passim tradere consueverunt, ex hucusque dictis non operosum modo, sed forte etiam inutiles omnino est. Nemo non intelliget. Si quis tamen ad accurata cupit, in quovis ferme dialecticae libro explicata inveniet.

Caput V

De Syllogismo compositio

130 Syllogismus compositus est in quo una vel ambae praemissae sunt propositiones compositae. Quoniam vero quatuor propositionum compositarum classes numeravimus (§[illegible]) totidem syllogismorum compositorum classes recensebimus, quatuor nempe, conditionalem, disjunctivum et copulativum. Quid hypoth.

131 Syllogismus conditionalis, sive hypotheticus est, cujus una praemissa est conditionalis propositio (§[illegible]) ut: Si mundus providentia regitur, Deus existit; sed mundus providentia regitur: ergo Deus existit. ejusdem lex

132 Quoniam in praemissa hypothetica duo sunt membra, unum quod conditionem continet et conditio, alterum quod connectit id quod sub conditione enunciatur, patet in ista continere rationem [illegible] et proinde pro universali syllogismi hypothetici lege hanc regulam assumi posse: affirmata conditione, affirmatur quoque conditionatum; negato conditionato, negatur quoque conditio. Exemplum primae partis hujus canonis est: Si nummos habeo, habeo et amicos; sed nummos habeo; igitur et amicos. Exemplum alterius partis: si nummos habeo, et amicos habeo; amicos non habeo; ergo neque nummos. Corro.

1 [illegible] unica ratio cur conditionatum ponat ea veritas illa sit, quae in conditione exprimitur, vera quoque emergit conclusio, [illegible] negata conditione negatur conditionatum, vel affirmato conditionato affirmatur conditio, ut: si [illegible] virtus est, illud est honestum; sed non est virtus ergo non est honestum. Vel si anima est ens simplex ea est partium expers, sed est partium expers ergo est ens simplex. Corro.

2 Contra si praeter illud quod conditio connectit aliae adsint rationes cur conditionatum verum esse queat, ablata conditione conditionatum continuo non aufertur, neque affirmato conditionato conditio quoque affirmatur: itaque falsa est conclusio in [illegible] Si nummos habeo et amicos habeo; nummos autem non habeo ergo nec amicos. Vel in hoc modo: si nummos habeo et amicos habeo, habeo autem amicos igitur et nummos. Nummi enim non sunt unica ratio aut conditio amicitiae ineundae.

Quos modi conclusiones, quando verae sunt, tales sunt solummodo ratione materiae non vero vi formae, atque adeo huiusmodi
Sexto. syllogismos hypotheticos [illegible] pro lege generali habeatur, non [illegible] [illegible] ex eorum [illegible] formali ratiocinii veritas [illegible] [illegible] materia valere debet.

[illegible] actuali [illegible] in [illegible] [illegible] 23
[illegible] [illegible] ille [illegible] [illegible] premissa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ergo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] species ad [illegible] [illegible] reducantur ex syllogismo [illegible] [illegible] [illegible].

Sex. [illegible] Syllogismus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] simul vera [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ergo [illegible].

Sext. Syllogismus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] simul [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Deo.

[illegible] [illegible] [illegible] falsa simul [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] affirmantur: ut non potest aliquod corpus simul [illegible] at [illegible] sed hoc corpus [illegible] [illegible] ergo [illegible]. Sed nimirum haec conclusio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnia membra simul [illegible] in foro. [illegible] si sit domi, aut alibi.

[illegible] Syllogismus disjunctivus est cujus una premissa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliud non sit possibile ut aut ver[illegible] aut [illegible] [illegible] [illegible] sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Syllogismus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] uno aut pluribus [illegible] affirmantur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aut [illegible] ergo [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

aut omissitur, atqui non est ens compositum: ergo est ens simplex. Si negato uno aut pluribus, plura addantur pertinent membra eadem distincti in conclusione adhibentur ut: homo ingenuus est, vel libertinus, vel servus; atqui non est, ergo vel ingenuus vel libertinus. Sed haec syllogismorum species ad hypotheticos revocantur.

Caput VI

De reliquis argumentationum speciebus.

236 Enthymema est [illegible] mente [illegible] propositio quod facile [illegible] intelligitur [illegible] ens simplex [illegible] anima humana [illegible] ergo est incorruptibilis. [illegible] Quid enthymema

237 Epichirema est syllogismus [illegible] premissa sua ratio subjungitur: ut omne ens simplex est incorruptibile [illegible] resolvi [illegible] sed anima humana est ens simplex [illegible] ergo anima humana est incorruptibilis. Quid epichirema

238 Sorites est argumentatio in qua plures propositiones ea lege [illegible] praedicatum [illegible] fiat [illegible] conjungatur in conclusione cum praedicato [illegible] ut ex Seneca epistola 85: qui prudens est, temperans est; qui temperans est, constans; qui constans, imperturbatus; [illegible] qui sine tristitia [illegible] ergo [illegible] beatus est. Quid sorites

Dilemma est argumentatio quae ex singulis [illegible] complectitur [illegible] aliquid contra adversarium infert ut est illud contra [illegible]. De omnibus dubitandum vel [illegible] vel falsum; si verum ergo habemus indicium [illegible] verum a falso discernatur; si falsum ergo habemus indicium per quod falsum a vero discernatur. Dilemma proinde [illegible] Dilemmatis leges

Disjunctio sit completa id est membra [illegible] falsa [illegible] membra [illegible] falsa [illegible]

[illegible] argumentum eluderet. Sic male arguunt Stoici mortem non esse timendam, ex eo quod animus vel pereat cum corpore vel post mortem aeterna beatus sit futurus. Deficiente enim superiore aliquo membro non est completum; potest nempe esse animus post mortem supremo infelix ac miser.

II Id quod infertur ex suo membro legitime profluat, seu ad personam sive ad rem consequentiam elaboret. Hinc si sic arguas: [illegible] male [illegible] vel anima perit cum corpore vel post mortem erit superstes; si perit, mors non est timenda cum nihil amplius illa sentiat; si manet superstes, mors iterum timenda non est, cum sit beata futura. Utrumque enim illorum negari potest. Neque enim in prima hypothesi quod anima pereat cum corpore, neque ex eo quod maneat superstes sequitur, mortem non esse timendam. Cum in primo casu maximo bono, vita nempe, nos privaret; in altero casu aeterna miseria morte subjugari possit.

III Non sit reciprocum, idest in argumentum [illegible] retorqueri nequeat. Cujusmodi est pervulgatum illud Protagorae contra Evathlum in jus vocatum: Vel pro me pronunciabunt judices, vel pro te; si pro me, mercedem solves ex sententia judicum; si pro te, eamdem solves ex pacto. Ingeniose Evathlus retorsit: Vel pro me pronunciabunt judices, vel pro te; si pro me, nihil solvam ex sententia judicum; si pro te, nihil solvam ex pacto. Protagoras enim [illegible] relaturum Evathlum in jura [illegible] eo pacto, ut ubi primam causam in foro vicisset, alteram mercedis partem dependeret. Callidus vero discipulus ne ad solvendam mercedem cogeretur nullius causae patrocinium suscepit.

Quid inductio, estne [illegible] Inductio est argumentatio in qua, quod de singulis speciebus sive individuis affirmatur vel negatur, id universim de toto genere aut specie concluditur; [illegible] [illegible] quae loquuntur [illegible] [illegible], ergo omnis [illegible] loquitur. 152

Quotuplex inductio. Inductio duplex est, alia completa et alia incompleta. Completa est si omnia individua aut species, aut partes enumerentur; incompleta [illegible], si quaedam omittantur; [illegible] incompleta argumentum ab analogia [illegible] denominatur. 153

Inductio completa [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] individua aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 154

et nominis impendens de veritate per ejusmodi inductionem in [illegible] dubitare possit. Est haec inductio physicis praecipue in usu, et vis ejus ad investigandas generales corporum proprietates, ac universales naturae leges constituendas, quae in casibus inductio completa fieri nequit, [illegible] regulae [illegible]. Eas in redactissima methodo [illegible] clarissimus D. Boskovik, quas in compendium redactas hic exhibeo.

Leges inductionis

I. Si existentia generalis istiusmodi legis per inductionem probanda sit, necesse est, ut ea in omnibus omnino casibus, qui in examen vocari possint, ipsoque numero non exiguo reperta deprehendatur sic physici, cum in omnibus corporibus circa quae experimenta capere possumus, deprehendant unum ab alterius loco excludi, hanc proprietatem, quam impenetrabilitatem vocant omnibus omnino corporibus quantumcunque vel ob distantiam vel ob exiguitatem a sensibus nostris remotis sine hesitatione attribuunt.

II. Si quaerit [illegible] absolute quae videntur nullam ad sensus nostros relationem habent universim in majoribus ac sensibilibus corporibus deprehendatur, ea quoque insensibilibus et [illegible] corporibus attribui debent, nisi manifesta ratio [illegible] [illegible] sequitur ex naturae veritate rerum et sunt in se nihil [illegible] [illegible] a nostrorum sensuum perceptione [illegible] ex eo quod omnia corpora sensibilia gravia et impenetrabilia sint colligendum gravia, et [illegible] minimis quoque [illegible], ac corpusculis insensibilibus competere.

III. Proprietates eae vero quae nomine solo comparate ad sensus nostros tales [illegible] transferri [illegible] ad minima corpuscula [illegible] [illegible] discrimen [illegible] accidentale [illegible] in relatione ad eas proprietates tales [illegible] inferendum minima corpuscula [illegible] colorata esse et ex eo [illegible] be [illegible] [illegible].

IV. [illegible] partes quae [illegible] [illegible] aut [illegible] [illegible] simplicia [illegible] ad partes [illegible] libet tota compertis habere partes, sed [illegible] [illegible] et [illegible] ut habeat partes [illegible] [illegible] [illegible] in quavis extensa parte [illegible] [illegible] quam aliquid positum sit.

65

(3) De Polysyllogismo seu argumentatione polysyllogistica.

Fit quando plures syllogismi inter se connectuntur, aut veluti catena concatenantur. Fit istud duplici modo: primo est conclusio syllogismi praecedentis [illegible] [illegible] anima quae incorruptibilis est, tam [illegible] [illegible]. Omne quod cogitat est [illegible]; sed anima humana cogitat, ergo anima humana est spiritus. Omnis spiritus est ens simplex; sed anima humana est spiritus; ergo anima humana est ens simplex. Omne ens simplex est incorruptibile; sed anima humana est ens simplex; ergo anima humana est incorruptibilis. Secundo, et ita praemissa [illegible] praecedentis fit conclusio sequentis syllogismi, ut si invertendo dicas in priore exemplo: Omne ens simplex est incorruptibile; sed humana anima est ens simplex; ergo anima humana est incorruptibilis. Omnis spiritus est ens simplex; sed anima humana est spiritus; ergo anima humana est ens simplex. Omne quod cogitat est spiritus; sed anima humana cogitat; ergo anima humana est spiritus. 125

Quid sophisma

Sophisma vel paralogismus dicitur argumentatio quae vitio laborat in forma vel in materia. Sic sophista erat, qui hoc modo argumentabatur: quod ego sum, tu non es; ego autem homo sum; ergo tu homo non es.

De sophismatibus [illegible] necessarium in aliquo dialectico foret [illegible]; sed cum [illegible] legibus [illegible] explicatis [illegible] facile valeant [illegible], illud [illegible] quod Socrates eruditis contentiosas argumentationes [illegible] [illegible] sophistis [illegible] hominibus [illegible] potuerit indicavit: nempe sophisticam inutilem esse et ad [illegible] [illegible] quibus [illegible] [illegible] argutiis ludere [illegible] hominum mentes [illegible]. Schol. 1

De methodo dialectica [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] interrogationes [illegible] [illegible] dialectica [illegible] [illegible], plures tamen, quod nunc clare evaluerunt geometriae [illegible] [illegible] ipsa exercebatur, non autem de veritate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] syllogismi [illegible] concluderent. Schol. 2

[illegible] [illegible] preparano male [illegible], [illegible] de la Scala tolto: tu lettor amica,

Vive valle: si quid novisti rectius isti,
candidus impertiti, non his utere mecum.

Liber 2dus
De veritate cognoscenda.

Objectum libri primum.

[illegible] logica [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] attingere [illegible] [illegible], in [illegible] a logica [illegible] quam [illegible] a [illegible] proprietates [illegible] universalibus operationum ab ea facultate elicitarum [illegible] postulat ut quo veritas sit quomodo ea [illegible] ab minima sui fallibilitate dignoscatur paulisper [illegible] [illegible].

Caput 1
De Veritate logica in se

146 Veritas quatenus ad logicam spectat e [illegible] [illegible] [illegible] logica [illegible] nostrae cogitationis cum suo objecto [illegible] [illegible] [illegible] dicere [illegible] nostrae cogitationis cum suo objecto.

1 Quoniam cum cognoscimus vel ideas tantum vel [illegible] judicia [illegible] [illegible] affirmatum quae de veritate cogitationum [illegible] [illegible] duo [illegible] cogitandi modos [illegible] [illegible].

2 Idea ergo vera est quando notas quas in objecto conjunctim exhibet re ipsa conjunctae sunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], idea ab objecto [illegible] [illegible] falsa est.

3 [illegible] [illegible] de [illegible] vera [illegible] praedicatum de subjecto enunciat sicut revera illi convenit aut ab illo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] praestabilitur, ex vero judicat, fallens contra si [illegible] in sola voluptate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

4 [illegible] [illegible] gaudent [illegible] [illegible] illa ex ratione materiae et ratione formae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex quibus [illegible] [illegible] [illegible] vere [illegible] [illegible] formae [illegible] [illegible] [illegible] syllogismos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veritate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] super [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] missa facio [illegible] tamen quae de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omni [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] contradicē ē vel nō ē, qd impossibile ē idem simul eē et nō eē aut nec eē nec nō eē. Unde id omne q simul affirmat id eē et negat eē ē impossibile et minimum id omne qd ē impossibile simul affirmat id ē et nō ē

Propositio I. Omnis enunciatio aut determinate vera ē aut determinate falsa id ē aut semper vera aut semper falsa

Prob. Nulla enunciatio pōt eē simul vera et falsa aut neq vera neq falsa: ergo omnis enunciatio aut determinate vera ē aut determinate falsa. Prob. ant. Veritas [illegible] conformitas cū objecto, falsitas vero [illegible] difformitas sed nulla enunciatio pōt eē conformis simul et difformis aut neq conformis neq difformis ā suo objecto ergo nulla enunciatio pōt eē simul vera et falsa aut neq vera neq falsa. Minor pro° [illegible] attento axiomate [illegible] sit et simul nō sit aut neq sit neq nō sit [illegible] quodlibet sit vel nō sit atq impossibile sit idem simul eē et nō eē aut nec eē nec nō eē. Ergo nulla enunciatio pōt eē conformis simul et difformis aut neq conformis neq difformis ā suo objecto

Obj. Dari quasdam propositiones nec veras nec falsas ergo nō omnis propositio ē aut determinate vera aut determinate falsa. Prob. ant. Si quis [illegible] nullum verbum proferens ex abrupto dicat mentior hæc propositio ē simul falsa simul et vera ergo sunt quædam propositiones nec veræ nec falsæ. Prob. sub. Hæc propositio mentior ē falsa, neq enim mentitur qui nō loquitur. Sed etiā ē vera qui enim [illegible] se mentiri [illegible] nō loquendo contra mentē loquitur ac proinde vere mentitur ergo ex.

Resp. Nego ant. Ad prob. solutionem dist. Hæc propositio mentior ē simul vera et simul falsa relate ad diversas propositiones et distinctos sermones concedo ant: relate ad eandem propositionem et eundem sermonem nego ant. et consequentiam. Si hæc propositio mentior referatur ad sermonem [illegible] falsa ē neq enim mentitur qui nō loquitur, si vero [illegible] supra se ipsā refleatur vera ē, vere enim mentitur qui licet nihil loquitur tamen se mentiri contendit ut [illegible] ab hujusmodi [illegible] quas [illegible] se ipsas falsificantes veraci nota [illegible] loquendi nō habere se ipsas, pro [illegible] aliis vel aut propositiones.

Scho. [illegible] inquirenda et consequenda cogitationem [illegible] dicendi [illegible] veritatis leges philosophus [illegible] animo [illegible].

Leges de dijudicanda
propositionum veritate aut falsitate

I. Propositio affirmativa in materia necessaria semper est vera, siquidem ea affirmat identitatem praedicati cum suo subjecto quae necessario datur. Negativa in eadem materia semper est falsa quia negat identitatem praedicati cum subjecto, quae tamen ut dictum est necessario datur. Vicissim in materia impossibili propositio affirmativa semper est falsa quia ipsa affirmat identitatem praedicati cum subjecto quae in ea materia dari nequit. Negativa semper est vera quia negat concordiam praedicati cum subjecto quae nunquam datur. In materia contingente propositio affirmativa et negativa possunt esse verae aut falsae; quia cum concordia praedicati cum subjecto sit contingens, potest eam affirmari quando non datur et vicissim negari quando datur, vicissim negari quando non datur, affirmari quando datur.

II. Ut propositio copulativa sit vera requiritur ut omnes propositiones simplices ex quibus ea componitur sint verae et si vel una ex his est falsa tota propositio copulativa haberi debet pro falsa: unde falsa est haec copulativa: homo et planta cogitat, licet homo revera cogitat.

III. Ad propositionis disjunctivae veritatem, si in ea particula vel subintelligatur, sufficit si unum ejus membrum sit verum et est potior vera aut si utrumque membrum verum fuerit: ut haec propositio [illegible] aut Deus naturae parens, aut mundi machina dissolvetur. Si vero tota subjecta [illegible] particula tantum, ut ea sit vera requiritur veritas unius membri et falsitas alterius, ut vel Deus est vel non, cujus sensus est, vel Deus tantum est vel tantum non.

IV. Ut causalis propositio sit vera praeter [illegible] utriusque propositionis simplicis in quas propositio causalis resolvitur requiritur insuper et quod altera sit causa et ratio [illegible] revera sit. Hinc falsa est haec propositio: mens humana cogitat quia est ens simplex; licet enim mens humana cogitet sitque ens simplex, quin immo nec cogitare quidem possit nisi sit ens simplex, et omnis compositionis expers, non tamen ideo cogitat quia est ens simplex, cum et ipsa corporum elementa entia sint simplicia, nec tamen cogitant.

V. Propositio conditionalis vera est, si in conditione, sive conditionali continetur, ita [illegible] debita connexio inter con-

[illegible] et conditionalis, et omnes veritas a [illegible] veritate pendet [illegible] vero requiruntur ut id, quod in conditionata, et conditione [illegible] verum sit [illegible] verificandum. Sic vera è illa [illegible] conditionalis: ad Chorozain et Bethsaida urbes, si in Tyro et Sidone facta fuissent virtutes, quae factae sunt in vobis olim [illegible] et cinere poenitentiam egissent licet in Tyro et Sydone virtutes nunquam factae fuerint quae factae sunt in urbibus Chorozaim, et Bethsaida, licet insuper Tyrii, et Sydonii nunquam egerint poenitentiam.

VI Quoad ad [illegible] propositionum modalium attinet ut verae sint requiritur non tantum veritas dicti sed etiam modi [illegible] non tantum ut praedicatum quod affirmatur insit [illegible] vel quod negatur absit a subjecto sed etiam oportet ut eo modo insit vel absit quo [illegible] affirmatur, vel negatur. Quare falsa est haec [illegible] mundus necessario existit, [illegible] enim mundus [illegible] existat, non existit tamen necessario, sed contingenter.

Leges propositionum oppositarum

I Si enunciatio subalternans vera est vera quoque erit subalternata. Quod enim in subalternante universim dicitur id in subalternata speciatim de eodem subjecto enunciatur: hujus ergo veritas in illius veritate comprehenditur. Ita si verum omnino est [illegible] gratuito malus est [illegible] Catilina [illegible] aliquem in patriae conjurasse [illegible].

II Si subalternata falsa sit falsam quoque subalternantem esse oportebit. Quod enim quibusdam non convenit quo [illegible] convenire omnibus [illegible] si [illegible] est [illegible] in [illegible] conditione [illegible] omnes [illegible] in [illegible].

III [illegible] aliquo [illegible] quibusdam [illegible] omnibus igitur neque [illegible] verum subalternata [illegible] subalternans neque [illegible] hujus falsitate [illegible] hoc modo [illegible] igitur omnia [illegible] ergo nec quaedam.

IV Enunciationes contradictoriae neque verae neque falsae simul esse possunt [illegible] enim [illegible] simul esse et non esse [illegible] simul ergo verae [illegible] [illegible] et non esse [illegible] hae propositiones vera foret omnis virtus est honesta aliqua virtus non est honesta, [illegible] aliqua virtus esset simul et non esset honesta.

cum propositio universalis predicatum affirmet, implicite de singulis quod ideo [illegible] contrariis. Secunda pars sed non est, nec non etiam contrariae propositiones falsae quoque simul esse non possunt.

V [illegible] contrariae verae simul esse non possunt, cum universales sint et proinde subalternantes; si verae forent, verae quoque forent earum subalternatae per legem primam propositionum praecedentium, atque ita [illegible] forent duae contradictoriae contra legem quartam. [illegible] hinc fieri potest ut utraque harum propositionum: omnis logicus disputat, nullus logicus disputat, ut primum disputat etiam pater logicus, et alter non disputat. Idem ergo logicus disputat simul et non disputat. Possunt tamen simul esse falsae, cum earum altera [illegible] negat quod [illegible] ad alteram reddendam falsam. Hinc utraque dicta enunciatio falsa erit, si per [illegible] logicus disputat, [illegible] logicus non disputat.

VI [illegible] subcontrariae nunquam possunt esse simul falsae. Nam cum subcontrariae sint subalternatae, si eae simul possent esse falsae, falsae quoque forent earum duae subalternantes per legem secundam; atque adeo duae contradictoriae forent simul falsae, quod est contra legem quartam. Sic si hae duae forent simul falsae: aliquis homo est eruditus, aliquis homo non est eruditus, etiam simul falsae essent earum subalternantes: omnis homo est eruditus, nullus homo est eruditus; ac [illegible] cum omnes quatuor hae propositiones ponantur esse falsae, hae quoque duae simul essent falsae: omnis homo est eruditus, aliquis homo non est eruditus; aut istae: nullus homo est eruditus, aliquis homo est eruditus; sed istae contradictoriae sibi opponuntur. Ergo si duae subcontrariae possent simul esse falsae, possent simul duae contradictoriae esse falsae.

147 Veritas logica duplex est: alia interna, sive formalis, et alia externa, seu objectiva. Veritas interna est convenientia cognitionis nostrae cum objecto quod realiter extra nos non existit, cum cogito circulus est rotundus, vera est mea cogitatio etiamsi nullus existeret circulus. Tales sunt veritates omnes [illegible]. Veritas externa est convenientia nostrae cognitionis cum objecto quod realiter extra nos existit, cum cogito: tellus est in motu. — Duo in veritate logica.

Praeter veritatem logicam distinguitur alia veritas, scilicet metaphysica, quae nomine [illegible] et ethica seu moralis. Veritas metaphysica in eo consistit ut res actu existens habeat omnia quae ad ejus realem et naturalem constitutionem requiruntur. Haec veritas nihil omnino requirit, enim res non esse [illegible] quod est. Veritas deinde moralis est convenientia

sermonem cum mente et sensu loquentis: nam veracem eum dicimus qui ut sentit loquitur, etsi forte res ita aliter habeat. Huic veritati adversatur mendacium.

Caput 12dum

De indiciis veritatis, certitudine, et evidentia

Quid indicium veritatis

Veritatis indicia sunt notae quaedam quae rationem veritatis in se continent seu aliquid unde ea intelligatur seu cur praedicatum subjecto tribuendum sit aut detrahendum. 148

Quotuplex

Indicia veritatis duplicia sunt, alia sufficientia, et alia insufficientia. Sufficientia sunt quae nullo in casu fallunt; insufficientia vero quae quandoque fallunt. 149

Quid certitudo et indi.

Certitudo est affectio quaedam seu qualitas mentis nostrae sine omni sollicitudine aut formidine de opposito veritati per indicia sufficientia cognitae adhaerentis; 150
ubi autem non omnis sollicitudo ac formido a mente abest incertitudo habetur. Certum est meum judicium dum judico illud neque simul esse et non esse; incertum dum cogito dari in planetis incolas.

Corr.

Cum fieri possit ut unus indiciorum quae adsunt sufficientiam perspiciat, alter non, per quod potest de eadem veritate unus certus sit, alter incertus. Sic olim incerti erant de veritate hujus propositionis: dantur antipodes; nos contra jam certissimi sumus.

Quotuplex certitudo

Certitudo ex indiciorum sufficientia orta triplex est metaphysica, physica et moralis. Certitudo metaphysica habetur, si indicia veritatis sunt hujusmodi ut nullo simpliciter in casu fallere possint, qualia habemus dum judico quod cogitans existit. Physica si indicia fallere non possunt quamdiu universae naturae leges obtinent, ut dum [illegible] sol hodie decumbet, nimirum juxta ordinarias naturae leges. Moralis si indicia fallere nequeunt secundum humanae prudentiae leges; ut cum ita judico: Caesar Gallos devicit.

Corr. 1

Certitudo physica non implicat contradictionem. 152
Si ordinarie, quas [illegible] [illegible], naturae leges servaret, at Deus illas si contrariaret. [illegible] [illegible] impressiones quae [illegible] in sensus nostros ope organorum

ordinarias naturæ leges cognoscimus et scientiam phisicam conngerimus; possunt inquam non a corporibus quibus nos eamdem ei agere putamus sed immediate a Deo proficisci uti contingit in Eucaristiæ mysterio ubi hic apparet per absolutam suam potestatem nec [illegible] ordinarias naturæ leges servanat affirit. Id pluribus aliis exemplis ex istoria sacra depromptis confirmari potest. Coro.

2 Cum leges humanæ prudentiæ quandoque licet rarissime fallant non est simpliciter impossibile et non intrinseca certitudinem [illegible] morale [illegible] quandoque licet rarissime fallant [illegible] non est propterea certitudo hæc minus vera adhuc enim omnem prudentem dubium de opposita falsitate excludit. Profecto tanta est majus certitudinis firmitas et ad eam quandoque [illegible] nostras actiones conformare non debeamus nec contrarium sine [illegible] agere possumus. Id [illegible] prudenti [illegible] de altera quam phisicam dicimus certitudine intelligendum est. Deus enim qui mundum [illegible] leges universales a se statutas [illegible] miracula patrat sed eo etiam in casu [illegible] indicia, ex quibus [illegible] legis communis mutatio [illegible] manifeste colligi possit. Coro

3 Certitudo metaphisica omnes dictas certitudinis firmitate [illegible] longe superat quidquid enim Deus licet ad ipsam [illegible] efficacissimam habeat potestatem fieri tamen nequit et ejus intrinseca ullo modo fallant sive nunquam efficiet ut idem simul sit et non sit, et quod cogitat non existat, et circulus non sit rotundus etc. Scho:

Certitudo ex parte ad mentem refertur et [illegible] formalis nuncupari solet. Quando vero ad intellectus placita ad ipsa judicia seu propositiones refertur oritur inde certitudo objectiva [illegible] [illegible] ex parte rationum quæ [illegible] formaliter [illegible] [illegible] manifestum [illegible] hanc [illegible] certitudinem [illegible] tripliciter dividi posse Metaphisicam [illegible] et moralem [illegible] certitudinem formalem methaphisicam phisicam et moralem pariter [illegible]

152 Evidentia est [illegible] Quid eas [illegible] et [illegible] oculis [illegible] nostra [illegible] mentes nostra [illegible] rationale [illegible] et [illegible] evidentia [illegible] rationem [illegible] semper supponit quia quæ [illegible]

75 methaphysica [illegible] [illegible] Deduntia methaphysica certitudo [illegible] evidentia clara, distincte [illegible] [illegible] Deinde habetur methaphysica [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] moralis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pa[illegible] [illegible] clara ac distincte percipientur.

Quid mediata immediata
Quidditas itaque alia est mediata et alia 153 immediata [illegible] habetur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] praedicatum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quatenus [illegible] [illegible] illud in isto [illegible] aut ab isto excludi, et [illegible] [illegible] circulus est rotundus; homo est animal rationale [illegible] [illegible] [illegible] mediata habetur [illegible] quando in [illegible] [illegible] distincte percipitur ratio ob quam illud praedicatum eidem [illegible] vel convenit vel repugnat [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] immutabilis [illegible] necessaria et aeterna.

[illegible] Evidentia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] effunditur [illegible] [illegible] omne, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] verum [illegible] [illegible] omne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut dictum est de propositionibus N 72 in scholio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] probe [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in quo idea praedicati vel [illegible] [illegible] [illegible], aut ab eo excludi distincte percipitur vel ratio in ratione [illegible] [illegible] [illegible] comprehensa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] modo praedicati [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] concordia a [illegible].

Scho.
Sunt aliqua, quae evidentia in veritatem apparere [illegible]. [illegible] [illegible] aliud est volunt quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quando [illegible] maxime perspicua [illegible] [illegible] errores tamen [illegible]. [illegible] evidentia [illegible], malebranchini, [illegible] [illegible] [illegible] evidenter se [illegible] [illegible] omnia in Deo videre ut [illegible] maximam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ceterosque doctissimi viri iis praesertim qui vel de quadrantem circuli vel de motu perpetuo cum summo inveniri sibi applaudunt.

Scho.

2 Ne autem quis specie hoc nomine falsum splendore decipiatur juvat hic certos distinctosque characteres suppeditare, ac quos in omni casu evidentia vera ab apparente discerni potissimum solent adferam. Primo si quod menti tranquillae, et diu attendenti recollectae constanter perspicuum appareat. Secundo si animum sic rapiat ut tametsi velis ab assensu se cohibere non possit. tertio si omnibus rationum elementis idem ita esse videatur quarto si legitimo ratiocinio inde nihil possit excludi quod rationi adversetur.

Caput III

an veritas agnosci possit et de causis intimis ....

154

Pithagoras summus ille philosophus dicebat duo divinitus hominibus data esse longe pulcherrima veritatem amplecti et beneficia aperte dare et ad debet utrumque cum beorum immortalium operibus comparari posse. Extiterunt tamen philosophi qui dicerent non posse hominem certo scire an justum sit animi sui vel quod adfirmat an aliter sed omnes cognitione nostras incertas esse atque dubias, et veritatem in Democriti puteo mersam latere.

155 Cujusmodi praeter ceteros Xenophanem eleaticorum nimirum generum ductorem eleaticos seu pythagoricos usque, Parmenidem etiam pythagoricis ortum, et Dathorem ... ut ... qui a Pyrrhone ... ..., scepticorum nomen habuere, pyrrhonii vel etiam pyrrhonici a modo vero philosophandi ... uno scilicet omnium dogmatum per se non computabant: nihil definiebant ne hoc ipsum quidem nihil definio. Tantum ... admittebant scire se secundum sensum, et phantasiae apparentiam, quod vivant et videant, nec posse certo tenere omnino certe nescire se quomodo id sit. sive dubitantes disputabant.

156 praesertim si parum differre a Pyrrhone ... arcesilas accademiae mediae princeps, ...

78

nihil esse quod sciri posset nec illud quidem socraticum nichil se scire, ut ait Cicero, Acad. quaest. lib. IV sed perpetuo declinandum et in utramque partem disputandum. quamquam re vera nihil aliud velle videbantur nisi ostendere imbecillitatem humane mentis et cognitionum obscuritatem: ipse enim versatus in quibusdam fuit id est quedam intelligendum re eā continuit ut testatur [illegible] dogmaticus ad Laertium lib. 4to 157

Carneadis — Carneades vero nove academie conditor ut invidiam declinaret dicebat omnium verum falsa quedam esse adjuncta tanta similitudine ut nulla insit certa judicandi et adsentiendi nota. sententiam [illegible] non concedebat opinari id est quedam pronuntiare, quinimo relinquebat [illegible] aliquid magis et minus bonum [illegible] habebat quod hominum mores et quae vitam sapienter posset instruere, quod ipsum [illegible] Pyrrhonii et contendebant hominem non bene agit aut bonum amplectitur ex veri notione aliqua sed usu et consuetudine ducti. Verbo dicam: Criterium practicum admittebant ad vitam instituendam nempe verisimiles opiniones; theoreticum vero negabant Pyrrhonistae.

[illegible] — 158 Hanc philosophandi viam, paucis mutatis, recentiores quidam sunt amplexati, quos inter primi sunt [illegible] Lusitanus [illegible] in libro cui titulus, de multum [illegible] et prima universali scientia quod nihil scitur. Sed pre aliis tale institutum coluerunt viri eruditissimi duo alter Petrus Danielis Huetius [illegible] in libro de imbecillitate mentis humanae alter Petrus Bayle, qui in dictionario historico critico presertim vocabulo Pyrrho causam scepticismi acutissimis argumentis defendit [illegible] que tanta vi [illegible] stantur philosophi [illegible] atque [illegible]

Quid de [illegible] — Verum alii veteris illi recentiores Sceptici [illegible] non [illegible] omnium aeque incertarent hoc tamen certum fixumque [illegible] nempe se affirmare nichil [illegible] posse et quamvis [illegible] quodammodo [illegible], ut tamen videbantur [illegible] 159

sciantes ac prudentes constanter de omnibus dubitandum
asserebant. Itaque inditum veritatis amorem quo ardebant.
praeterea commiseratione potius quam reprehensione digni erant
et multo magis egebant ac tutore quam magistro et in-
structore. Quis enim sanus dubitavit sit nec ne, loquantur
an taceant, vigilent an stent, ambulent an sedeant: ego sane
nullos tam desipientes existimo et de his interrogati nescirent
respondere. pueri mulierculae agrestes rudes et indoc-
tissimi si aliquid de talibus interrogarentur intelligant aliquo
vero [illegible] responderent

[illegible] quis sibi persuadeat ita nos a sapi-
entissimo et providentissimo rerum conditore male tracta-
ri ut nobis ingenerit vehementissimum desiderium inveni-
endi veritatem quam tamen nos nulla industria assequi
possimus aut esse immortales et immensos [illegible] nos [illegible]
[illegible] et torqueret in nobis anteriorem [illegible] a [illegible]
nominis sanitate ac [illegible]. Si ergo ve-
ritatem ardenter desideremus et pro ea assequenda ni-
hil non tentant homines posse nos [illegible]
[illegible] Quicquid [illegible] propositum
[illegible] stabilire [illegible] atque [illegible]
de veris intentionem excitantes animo sed veritatis in-
ditia stabiliendi sic ago

Ll [illegible] adeo certa et
evidentes et nemo prudens sit qui [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] dubitat ergo [illegible] veritates [illegible]
[illegible] evidentes [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] humanae [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] repraesentant [illegible]
[illegible] certa sunt et evidentes [illegible]

[illegible] nemo [illegible] est [illegible] [illegible] ea conditione [illegible] valideat, si [illegible] [illegible] [illegible] aureum [illegible] si [illegible] mille [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] ad aliq partis in quo [illegible] [illegible] contrario [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] omnia incerta sunt omnia dubia;

[illegible] nihil [illegible] certi [illegible] [illegible] [illegible] hoc [illegible] est certi [illegible] de omnibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tollendo veritatem illam [illegible] [illegible] [illegible] contradictione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Sed [illegible] forte [illegible] ex his id [illegible] [illegible] nimirum Scepticis [illegible] [illegible] multa probabilia et vero similia nimirum [illegible] certo ac evidenter cognita esse. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel de [illegible] ~~veri-tate~~ et verisimilitudine et probabilitate [illegible] sunt vel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] impossibile [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] certum [illegible] incertum. Si vero [illegible] [illegible] [illegible] si [illegible] ergo [illegible] [illegible] probabilitate et verisimilitudine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vera [illegible] [illegible] [illegible] probabilitatem seu verisimilitudinem habent [illegible] [illegible] [illegible] Scepticis multa quoque [illegible] [illegible] ac evidentia esse [illegible] [illegible] vera [illegible] [illegible] probabilitas ac verisimilitudo [illegible] ad certam et [illegible] veritatem habemus [illegible] [illegible]. Si igitur [illegible] Sceptici [illegible] [illegible] illos probabilitates et verisimilitudes [illegible] [illegible] multa quoque certa ac evidentia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Sed dicet [illegible] [illegible] magni nominis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nihil esse certum [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Arcesilaum [illegible] Pithagoram [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Cartesiani, omnes qui [illegible] [illegible] [illegible]

de omnibus dubitantium eā ducant joanes locutus, vel hos [illegible] erronius humanis, itaq [illegible] ergo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nisi eas omnes mendax, arguere volumus quod [illegible] temeritati nova fiant [illegible]

Responsio

Respondeo cum Lucullo: hoc nomine [illegible] dubitationes plurima a nobis, certa cognitionibus omnes docuerint [illegible] erroris [illegible] [illegible] ignorare, itaq [illegible] nullo modo posse. [illegible] ergo [illegible] [illegible] illud [illegible] sed moderatus professi sunt. itaq nostra disputationis ait [illegible]: [illegible] [illegible] principes quidquid [illegible] agant nisi et in utramq partem dicendo, ut [illegible] [illegible] et tamen exprimant aliquid quod aut verum sit aut ad id quam proxime accedat. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] sunt enim [illegible] humana [illegible], quos qui temeritatis [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] necesse est.

Unus veterum, ad hanc ad excessum movarit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] Democritus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in omni [illegible] [illegible] [illegible] sibi apparere visus est [illegible] nihil comprehendi posse docuit quia [illegible] [illegible] [illegible] et nulla [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] an non a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed de isto [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], an [illegible] [illegible] verbo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] quae [illegible] [illegible] [illegible] quae [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] paulo minus provexit. Plato enim quae a sensibus departiuntur, non gignunt scientiam, sed opinione percipi docuerunt.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] in utramq partem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habere. Quae [illegible]

[illegible] a [illegible] ex [illegible] tra [illegible] ut ille [illegible] juvenis [illegible] possint quænam sint [illegible] principia et quibus omnia [illegible] omnia [illegible] causa [illegible] et [illegible] terra [illegible] in luna [illegible] quis sit bonorum [illegible] finis [illegible] honesti et [illegible] an omnia [illegible] et [illegible] ejusmodi quæ in [illegible] omnes [illegible] luminis [illegible] quis [illegible] quidquam decernant.

[illegible] accurate [illegible] ob [illegible] de [illegible] humana in qua docet nihil sola ratione naturali certo comprehendi [illegible] humani [illegible] humana inania [illegible] humore [illegible] labilitate [illegible] doctrina [illegible] quod valde [illegible] aut plures [illegible] quorum [illegible] adæquate [illegible].

[illegible] illud [illegible] ratione [illegible] extinguuntur, sed [illegible] doctrina [illegible] et [illegible] natura [illegible] quos [illegible] imbecilitas.

Schol:

[illegible] veritates [illegible] similitudinis [illegible] nihil [illegible] in [illegible]

rarum [illegible] humanae mentis vires in cognitione veritatis se ad porrigant.

Inter omnia autem veritatis indicia [illegible] intimus [illegible] verum [illegible] e autem [illegible] intimus [illegible] quae [illegible] ad existentiam [illegible] adverterit mens nostra [illegible] existentia [illegible] dubitare credere [illegible] adversarii [illegible] etc.

Sensus intimus [illegible] quoque [illegible] [illegible] intimus [illegible] sensu intimo cognita [illegible] in [illegible] veritati.

III

Sensus intimus est indicium sufficiens veritatis internae [illegible]

[illegible] sensus intimus nunquam illo in casu nos fallere [illegible] intimus e [illegible] sufficiens veritatis internae [illegible] intimo percipimus convenientiam seu repugnantiam idearum inter se existentiam actualem mentis nostrae affectiones et quidem ea [illegible] clarissime ut majori [illegible] certitudine [illegible] quidem [illegible] sensus intimus [illegible] illo in casu nos fallere [illegible] nullus unquam de propria existentia [illegible] dubitaverit nullus [illegible] Sensu magis [illegible] se percipere [illegible] de propria existentia [illegible] falli [illegible] certo nobis [illegible] est [illegible] ullo in casu nos falli existimaremus sed omni in casu [illegible] objecti aliud ve [illegible] quod nos [illegible] etc intimum nostri [illegible] operationes internas sensu habemus.

De [illegible] [illegible] omnes [illegible] convenientiam [illegible] impossibile [illegible] [illegible] in his nihil consideramus praeter convenientiam idearum [illegible] contingunt [illegible] existere cogitare velle [illegible] legitima demonstratione [illegible] conclusiones geometricae ac mathematicae quae in his omnibus [illegible] ad [illegible] objecti

extra nos existentiam habeamus.

5.to Sunt quamplurima quorum evidentia ali[illegible] sensu intimo [illegible] cedant nemo tamen qui quidem sana ratione utatur in dubium vocare potest qualia sunt: existere mundum corporeum existere alios homines praeter nos [illegible] nos corpora praedita esse circumstantiis et aliae veritates externae. Profecto qui haec, et similia evidentia non esse pronunciare auderet absurdam proferret sententiam ut merito in amentium numero habendus esse videretur; investiganda jam igitur nobis sunt indicia sufficientia sensuum externorum quorum [illegible] et ope de rebus [illegible] extra nos objecti existentia [illegible] certa ac evidentia informare liceat.

Caput IV
de sensu naturae
Communi.

1.mo Sensus communis qui alias etiam recta ratio, et naturae sensus vox appellatur [illegible] alia via qua nos ad veritatem cognoscendam [illegible]. De [illegible] autem sensus communis naturalis quaedam mentis humanae comparatio, per quam [illegible] de rebus generatim externis [illegible] omnes homines ratione utentes uniformiter judicant [illegible] ex communi [illegible] sensu [illegible] existere [illegible] corpus, existere mundum corporeum dari alios homines praeter nos [illegible] ratione [illegible] sicut nos [illegible] ho-mini sana mente [illegible] sensu vel experientia cognoscendi [illegible] plurimas veritates [illegible] communi certas esse.

2.do Veritates per sensum communem [illegible] cognitae sunt veritates externae [illegible] intelligibiles [illegible]. Externa [illegible] objecto extra intellectum [illegible] existentia [illegible] sensus communis [illegible] interiores veritates [illegible] intelligibiles [illegible] per sensus neque per [illegible] sed [illegible] intelligentia [illegible] sensus hic nobis a natura au[illegible] naturae le-gibus [illegible] maxime [illegible]

ea docent patet sensum naturae communem circa ea quae ad veritatem rationi debere.

2 Praeter allata dicimus sensum communem a sensu intimo per hoc differre quod veritates quas intimo sensu cognoscimus et menti nostrae praesentes sint et nemo dementes de earum existentia dubitare possint. Quae vero sensu communi cognoscuntur non ita validae et efficaces nos cogunt et volentes nolentes trahant ad assensum. sed cum Deus hominem liberum condiderit ipse libertate sua saepe abutatur mirum non est si quandoque in judicando [illegible] et sensui communi contraria incidat.

IV Existit sensus naturae communis — Propositio

Prob: Experientia nempe [illegible] omnium saeculorum in [illegible] hominum in omnes caeterarum qualitatum temperamento moribus [illegible] se invicem saepe [illegible] discrepantes [illegible] consentientes [illegible] in variis [illegible] quae sensu intimo non [illegible] eorum judicia sunt diversissima ergo [illegible] sit commune quoddam [illegible] sed tale principium omnibus omnino hominibus commune aliud esse nequit quam recta ratio seu sensus communis ob quem sunt et dicuntur homines. ergo existit sensus naturae communis. [illegible] verum. plura enim dantur hujusmodi in quibus consentiunt [illegible] judicia ut Deum existere religionem [illegible] existere [illegible] etc. Consequentia est legitima: universalis enim effectus generalis generalem quoque causam requirit sicut ab opposito ex diversitate effectuum [illegible] causarum diversitatem [illegible] diversitatem [illegible] [illegible] [illegible] obtinet [illegible] natura [illegible] hominum [illegible] pluribus [illegible] ferme [illegible] esse [illegible] quae [illegible] humani et rationalis [illegible] perfecte conveniunt [illegible] [illegible] [illegible] humana [illegible] [illegible] quaedam [illegible] comparatio seu naturalis [illegible] ex qua [illegible] omnibus communis [illegible] seu existit sensus naturae communis quod erat demonstrandum

86

intimatas [illegible], ita hac natura humana dispositione, ratione hominis nasci desperantibus principiis, sive necessariis, iudiciis nullam adimat veritatem ac certam ferre ratione de rebus extra se existentibus, quae tamen ad illa inveniendi via prima sunt necessaria, quod quum absurdum sit, atque necesse est unicuique hominum remanere certum, parte ratione accommodata: recta regula veritatis.

? ecto Nullus datur sensus communis. ergo sensus communis non [illegible] ultima norma veritatum. prob. ant. Nulla datur [illegible] externa circa quas omnes homines idem omnino ferant iudicium, ergo [illegible] datur [illegible] circa quas omnes idem omnino ferunt, iudicium illa ferunt existentiam [illegible] mundi [illegible] circa has veritates non omnes omnino homines idem ferunt, iudicium, ergo nulla dantur veritates externae circa quas omnes homines idem omnino ferant iudicium. prob. min. [illegible] negant Atheos [illegible] nes [illegible] religioni [illegible] negant [illegible] Atheos [illegible] existentiam numinis [illegible] inficiantur monita qui [illegible] admittunt. Idealistae quoque qui nisi ideales [illegible] concedunt. Talis se sententiae professus est [illegible] Berkeley collegii Trinitatis quod Dublini [illegible] anno [illegible] aliorum [illegible] existentiam [illegible] negat [illegible] in quo [illegible] ideas [illegible] humani [illegible] est: ergo nec circa has quidem veritates omnes homines idem ferunt iudicium.

Resp.: Nego ant. [illegible] distinguo ant. nulla dantur veritates externae circa quas omnes omnino homines [illegible] idem omnino ferant [illegible] nulla dantur veritates externae in quas [illegible] fere omnes, seu maxima saltem pars hominum [illegible] consentiant, idem ferant iudicium nego ant. et consequentiam [illegible] concedo [illegible] nego [illegible] data [illegible] probationem [illegible] naturalis animi [illegible] hominibus [illegible] in omnibus [illegible] enim homines [illegible]

animi affectionibus nimis indulgendo contrarios habitus contrahet, eamque naturam magnopere depravet atque inde fit ut nunquam fere omnes homines morum in eodem judicio conveniant neque sit omnino quarumcumque absurda quae non aliquos jam patronos nacta fuisset. At vero nemo propterea negaverit consensum istum plenumque magis verarum judicium non esse naturale. Sequens enim naturae quae nos ad recte judicandum impellit inferri debet ad alia naturae sensa quae nos ad amandum incitat. Profecto quis ignorat naturalem esse parentum in filios suos amorem? interea tamen novimus parentes fuisse in quibus [illegible] hic naturalis prorsus suppressus aut extinctus fuit; [illegible] igitur ratione communi plurimorum in unum consentiens, judicium inter naturalia non minus reponi debet tametsi [illegible] ab eo dissentiant.

Sed singulis quae objiciebantur breviter respondeamus et in primis quidem [illegible] quod [illegible] dico non adeo in animam humanam integram dei terrenorum affectionum labe esse detrudet nulla in ea valeat [illegible] entraria [illegible] unde [illegible] negamus illos dari [illegible] [illegible] qui [illegible] debitum religionis [illegible] animos [illegible] suo loco [illegible]

[illegible] sibi fidem detrahent [illegible] quod [illegible] [illegible] hominum [illegible] [illegible] [illegible] nobis notio quam jam [illegible] [illegible] nihil quidquid [illegible] [illegible] enim et [illegible] [illegible] nihil [illegible] nihil [illegible] videntur [illegible] [illegible] aliquis in [illegible] orbe [illegible] [illegible] [illegible] fuisse somniat. Natura sicut in corporibus [illegible] monstra et abortus deprehendimus, ita [illegible] monstra sub inde et animorum abortus [illegible] natura [illegible] quae [illegible] [illegible] causae [illegible] [illegible] in omnibus [illegible] [illegible] sed ad quaedam [illegible] referri facile parent.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

I [illegible] que nos movet et alio modo ac cæteri homines et [illegible] [illegible] [illegible] facilius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quemadmodum illa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nostra [illegible] [illegible]

II [illegible] quædam [illegible] inordinata ac [illegible] [illegible] [illegible] que nos [illegible] et [illegible] ea [illegible] que [illegible] humanæ [illegible] longe [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] methodum in gravissimos errores [illegible] [illegible] [illegible]

III [illegible] [illegible] [illegible] quædam [illegible] ante [illegible] [illegible] que [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et academici olim qui his de causis [illegible] dubitationem de omnibus ferme [illegible] [illegible] [illegible]

IV [illegible] proprij commodi quod frequenter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veritates quædam in [illegible] naturæ fundatæ hominibus [illegible] [illegible] [illegible] molestiam [illegible] quod si [illegible] [illegible] ex eadem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mores suos ad eas conformare [illegible] [illegible] [illegible] veritates sunt existentia Dei illius providentia etc.

[illegible] V [illegible] naturæ [illegible] nunquam fallit

Prob. primo [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] natura rationali [illegible] [illegible] recta ratio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nunquam [illegible] [illegible] [illegible] naturæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] natura rationalis [illegible] recta ratio nos falleret et in errorem [illegible] nos [illegible] [illegible] natura rationalis [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a natura humana [illegible] [illegible] ratione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rationalis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a natura que nos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ratione [illegible].

Prob. secundo [illegible] de existentia Dei [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] habemus

id si aliunde scimus quam a Deo, repugnat autem nos a Deo falli et in errore induci: ergo sensus naturae communis nunquam fallit. Ma. prob. judicium illud quod sensu communi nos admittimus si habetur ex auctoritate si a sensibus si ex intimo sensu ergo cum nichil sit sine ratione sufficiente aliunde est requirenda nisi a Deo qui immediate ita animas nostras comparavit ut de rebus similibus externis omnes homines ratione utentes uniforme judicium ferrent. requisitum autem Deum est verum ergo si nunquam etiam philosophiam quadam illa aliunde provenientia possit permittere ergo

Prob. ter. 3 Si sensus naturae communis aliquando falleret tum incerti essemus an alii etiam praeter nos existant an alii perinde ac nos ratiocinentur an hanc cogitaverimus itidem an existat mundus corporeus an Deus existat etc. sed haec nemo sanae mentis admittere pot. ergo. Ma: prob: illas veritates nobis certe aliunde non scit quam ex sensu naturae communi: ergo. Id est auctoritate si ex sensu intimo si ex sensibus nemo ... ergo. Mire recte Tullius, omni autem in re consensus omnium gentium lex naturae putanda est; multa dare solemus inquit Seneca, praesumptioni omnium hominum quod nos veritatis argumentum est aliquid omnibus videri.

1 Nullum igitur judicium ad quod formandum a sensu communi inducimur ullo in casu pot esse falsum atque adeo ... Prop. sensu requirit, ut quis verum judicet de re quae sub omnium intelligentiam aequaliter cadat quando a communi plurimorum sana ratione utentium judicio discedit neque enim verosimile est tot homines ad judicandum idoneos omnes falli, tanter ego solus ad scopum collineam.

2 Sensus naturae communis est criterium sufficiens veritatis externae. Etenim sensus hic nunquam fallit ut hic probatum est hujusmodi autem criterium veritatis est sufficiens per num. 2. igitur sensus naturae communis est criterium sufficiens veritatis si quidem internae sed externae. Coro.

Profecto quemadmodum tanta in diversis hominibus ... res quam plurimas judiciorum diversitas ... Scho.

[illegible] sensati characterē, sed ob oppositam in ipsa hac imperiorum affectionum diversitate nec potest homini aut ferme omnium in illud judicium consensus summā ad rationem pro semper ma[illegible] accipiendus ē quod ea respicit ab [illegible] procul abesse n̄ pōt. Nonnulli tamen hacce disputata omnino probantes sed varios contra communem hunc naturae sensum obmovent difficultates, quas ordine expediemus.

Objectio 2. Si sensus naturae communis me certo n̄ falleret tunc evidentia sensus communis foret regula infallibilis discernendi veritates quasdam externas. sed hoc dici nequit. ergo [illegible] non [illegible] sensu communi non [illegible] infallibiliter discerni quaedam veritates externae tunc deberet mihi certo constare omnium hominum judicia circa talem aliquam veritatem conspirare. sed ē impossibile: ergo. [illegible] ut enim id mihi certo constet deberem omnes homines viventes eorum[illegible] explorare. sed hoc ē moraliter impossibile ergo...

Responsio. Nego [illegible] eo quo probatur sunt ordine ad ultimam probationem nego majorem, quamvis nemo videat omnes quotquot sunt homines tamen unusquisque judicat quod homo quivis desideret felicitatem propriam illamque ad suam conservationem [illegible] habeat cibi et potus. ergo [illegible] n̄ omnes homines videam eorumque judicia explorarim illa tamen ex intrinseca mea ipsius constitutione mihi innotescere potuerunt. Nempe quoadcumque alicui veritati externae, ob [illegible] universalem quam videmus plurimam omnium partem assensum [illegible] animi [illegible] dissentire certo ē possumus omnes homines illud judicium formare circa eandem veritatem, ut ex aliorum sententiis fit [illegible]

[illegible] igitur [illegible] latentem circa [illegible] objecta aliorum sensum pernoscendi ē ipsa propensio naturalis [illegible] examinemus ipsa nostra animi [illegible] et [illegible] omnino praejudiciis videamus n̄ [illegible] quaedam naturae vi ad idem de hoc, vel illo objecto judicium semper ferendum

impellamur. nam animi comparationem [illegible] deprehenderimus juxta eandem aliis quoque inesse persuasum animo habebimus.

Objectio 2.

Si illud esset certissimum quod juxta communi sensum regulatur, certum esset sententiam Ptolemaicorum quod sol circa tellurem nostram immotam revolvatur. Sed hoc non admittitur: ergo nec illud. Ma: prob: omnes homines semper judicarunt, hodieque ferme omnes judicant solem moveri, tellurem autem nostram immotam permanere. ergo.

Respon.

Nego majorem. ad minorem nego antecedens et simul suppositum quod solis aut telluris motus sit objectum sensus communis et judicium omnium sit necessarium doctorum. sensus enim communis judicium debet esse tale quod deinde cadat sub intellectum vulgi [illegible] tale autem non est motus solis aut telluris, sed motus syderum sublimiorum [illegible] mathematicis [illegible] ne quod etiam plurimi vel hodie dubitant de hoc argumento judicium ferre non valent. Negavi antecedens quia, ut ex veteribus quidam expensis rationibus astronomicis suspicati sunt tellurem circa solem in gyrum agi, quod omnibus ferme astronomis hodie perplacet.

Instantia.

Quod sensu communi longo tempore ferebatur deinde tamen est subinde falsum. ergo sensus naturae communis fallit. Ante prob: Usque ad tempora detectae Americae sensu omnium tenebatur nullos dari antipodes uti patet ex eo quod Augustini tempora gravem [illegible] erant ii qui existere antipodes ausi sunt asserere.

Respon.

Nego antecedens. ad probationem nego iterum antecedens. Jam multo ante detectam Americam, S. Augustini nimirum tempore inventi sunt qui asseverarent dari antipodes. ergo universaliter non tenebatur sensu communi nullos dari antipodes. Accedit Americam jam paulo post diluvium detectam fuisse ab iis hominibus qui post molitionem turris Babilonicae, et post inde linguarum confusionem [illegible] originem duxerunt Americani, inde terrae illae earumque in-

ole supposita res a primis seculis nota fuerunt hominibus in diversa terræ parte degentibus: adde quod ipsa divisio nominis sit ejusmodi ut facile philosophus conjecerit eam prope sphericam esse, ac undequaque ad alimentum idoneam.

Object. 3. Si sensus communis non fallit sequitur dari politheismum hoc vero negant ergo neque illud. prior prob. omnes fermé gentes plures coluerunt Deos: ergo.

Respon. Nego ma. ad probationem neg. ant. licet enim plurimæ fuerint gentes idololatriæ et politheismo deditæ; multi tamen semper erant in orbe fideles etiam inter gentiles, qui unum adorabant Deum cœli et terræ conditorem. ac quamvis tota politheismum probabat sensus communis. sed multi ex paganis philosophis lumine naturæ agnoverunt repugnantiam plurium Deorum ut planum fit ex libris platonis, epicteti, marci, aurelii, Antonini, Ciceronis, lactantii aliorumque veterum scriptorum.

Object. 4. Axioma pervulgatum est veritatem non esse in multitudine quærendam quemadmodum multi cum ... opinione stultorum placeat judicari ergo sensus communis fallit.

Respon. Huic axiomati aliud nimis pervulgato occurri pot. videlicet vox populi vox Dei. Ut igitur superiori dicto sua constet veritas id ita accipiendum est ut de ea veritate intelligatur ad cujus investigationem singularis attentio major ingenii vis, difficilius ratiocinium aut exquisita experimenta requiruntur quæ omnia utique frustra in multitudine quærerentur. at veritas quæ sola mentis applicatione obvio longiori ratiocinio cognosci pot. æque in vulgo, si naturæ ducem vulgus sequatur, quam in sapientissimo quovis philosopho inveniri pot. judicia proinde vulgi in sensu naturæ fundata neque quam inter stultorum opiniones ut disputationis gratia concedit bota, reperiri possunt.

Scho. 1. Id sensus communis ejusmodi quemadmodum non est singularium sed de ipsa naturæ humanæ ac rationalis auctoritate, neque homines per qualemcumque majoris hominum partis in aliquod judicium conspirationem constituitur sed per eam solum quæ ex ipsa naturali propensione

omnibus indita profluerunt. Iccirco primos in quam maxime interest nostra ea quorum ope dubiis et falsis hominum consensionem accurate discernere queant, eadem rei sequenter ac separatim

Characteres consensionis
in ipsa natura fundatae

1 Consensio ex ipsa natura communi profluxisse si nullam habeat aliam originem quam quae est ipsius naturae, et sponte sua, ac naturaliter sine ulla institutione ac doctrina in hominum animis exoriatur. Sic Dei existentiae religionisque naturalis nullam causam nisi naturam, nullum initium nisi naturae originem deprehendimus: nec enim id collocutio hominum ut ait Cicero, aut consensus effecit, non institutis opinio est confirmata non legibus, contra politicismi et divinationis commentitia progressus utcunque novimus, novimus item ex quo principio orta sint illa judicia. Solem moto annuo circa tellurem moveri non dari antipodes. Idem tamen ex sensuum apparentia quae nisi speciali animi attentione vulgi captum pontissimum superante corriguntur, frequenter in errores inducit. hoc quod praejudicio quodam abrepti intelligere non possent quomodo homines qui sua gravitate sua constanter deorsum contendunt, in inferiori telluris parte haerere et ambulare possint.

II Si ea consensio sit universalis ac ... omnes omnino nationes diversa non obstante temporum ac locorum diversitate ingeniorum ac morum varietate propriorum aliarum commodorum considerationum. Hinc Cicero firmissimum hoc argumentum afferri videtur cur Deos esse credamus quod nulla gens tam fera nemo omnium tam sit immanis, cujus mentem non imbuerit Deorum opinio. item alibi, nulla gens est neque tam immansueta neque tam fera quae non etiamsi ignoret qualem Deum habere deceat tamen habendum sciat.

III Si individui communem consensionem fuerit rerum et ratione sine speciali secta cujusdam commodo neque impugnatum nisi forsan ab eo, qui patet praejudicatis opinionibus ac similibus affectionibus agitur vel principia alia ... a se stabilita quibuscunque sumptibus pertinaciter tueri desiderare constitutis opponenti. sed ... ex illo omni ex parte melioris notae sapientibus

IV Si sensus ille communis sit cum alijs veritatibus certis, ac ab ipsa natura dictatis tamque alte animo infixus, ut nulla vel industria vel violentia prorsus evelli possit quin identidem erumpat in dicto vecturus actionesque omnes quotidianas, eas dirigat ac gubernet.

V Si sensus ille, procedente tempore, crescente literarum morumque cultura crescit, roboratur atque amplius inter homines diffunditur. Verissimum namque est id quod ait Tullius l. de natura Deorum lib. 2. cap. 2 id nisi cognitum comprehensumque animis haberemus, non tam stabilis opinio permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec una cum saeculis aetatibusque hominum inveterascere potuisset. Etenim caeteras opiniones fictas atque vanas diuturnitate extabuisse. Quis enim hippocentaurum fuisse aut chimaeram putat? opinionum enim commenta delet dies, naturae judicia confirmat.

Scho 2 Haec licet ad discernendum judicium in communi naturae sensu fundatum sint valde utilia, necessaria tamen non sunt, potissimum cum sola animi sui contentione per ipsum praejudicium a vero ac germano judicio in sensu naturae fundato discernere atque ex his quae adhuc copiose allata sunt [illegible] petere arbitror eum qui communem naturae rationalis sensum in sufficientibus veritatis indicijs non numerat, ab imprudenti scepticismo ac phanatismo non procul abesse.

Scho 3 Veritates quae nobis per sensum communem innotescunt praecipuae sunt existentia Dei, existentia nostri ipsius, universi, corporis aliorumque omnium prorsus nos existere, cogitare et quemadmodum nos [illegible] ea continentur. Easdem considerare non posse aut velle ad nos decipiendos ac fallendos etc. Quare sua [illegible] peritiorem ad alia veritatis indicia examinanda transire possumus, quae [illegible] firmiter in natura illarum fundantur; sunt autem positivum scilicet testimonium Dei hominumque auctoritas.

Caput V.

De testimonio sensuum externorum

Quid sensus externi

162 Sensus externi seu organa sensoria sunt eae corporis nostri partes quarum ope mens nostra objecta extra se posita percipit, nimirum oculi, aures, nares, palatum et fibrillae per totum corpus diffusae, quae sensum tactus constituunt.

Quid testim.

163 Testimonium sensuum externorum est idea sensitiva seu illa sensatio, quae dependenter ab impressionibus in nervos per objecta extra nos posita factis in mente nostra excitatur.

Schol:

Tullius sensus nostros commendare conan- dat libro 2do Acad. quaest. Lucullus ait: ordiamur a sensibus quorum ita clara judicia et certa sunt, ut si optio naturae nostrae daretur, et ab ea Deus aliquis requireret contentane sit suis integris incorruptisque sensibus an postulet melius aliquid, non video quid quaereret amplius. Videamus tamen quatenus iis fidendum a philosopho sit.

Thesis VI

Testimonium sensuum de multis rebus externis nullum datur.

Probatur primo. Sensus nobis non annunciant naturam objectorum externorum internam seu in quo apparentes illae proprietates sive qualitates corporum consistant. Percipimus quidem in corporibus evidenter esse externe quidpiam seu dispositionem quampiam, quam vim vocare, ita ut unde in nobis oriatur sensatio coloris, frigoris, caloris, soni, gravitatis, inertiae, sed quid illud reapse in se sit, ope sensuum non percipimus.

Secundo. Sensus nobis non annunciant partes minimas earumque dispositiones, quin integra quoque objecta vel ob molis suae exilitatem vel ob nimiam a nobis distantiam acutissimam etiam sensuum aciem effugiunt. Docet id nos telescopii et microscopii [illegible]

quae objecta remotissima ut stellas libero oculo impervias, solis maculas, planetarum phases, [illegible] horum autem auxilio minutissima, ut minimos in liquoribus vermiculos detegimus.

Tertio. Sensus nos non docent impressionem et affectionem quam eadem objecta in aliorum hominum sensibus efficiunt id significat pendet ab ipsa conformatione quae in diversis hominibus ut eorum animis diversissima est unde cibus qui uni bene sapit alteri displicet, id quod uni illi dulcis, alteri amarus idem odor huic gratus alteri in[illegible]. Nunquam igitur certi sumus, num alii eandem quam nos praesente quopiam objecto sensationem in se experiantur.

Quarto. Sensus nobis non repraesentant absolutas distantias, motus magnitudines. Unde fieri posset ut totus hic mundus nobis communis semper eodem motu servando lineam rectam vel obliquam moveatur integer [illegible] contrahatur vel producatur quin ulla in animo nostro idearum mutatio habeatur, adeoque nullus ejusmodi mutationis sensus. Patet ergo testimonium sensuum externorum de multis rebus externis nunquam omnino dari.

Prima
VII dicta. Testimonium sensuum quandoque dubium est.

Res frequenter non ita habent ut sensibus apparent ergo solum sensuum testimonium non omne semper de rerum objectorum veritate dubium nobis [illegible] prob. Oculi remum [illegible] aquae immersum aliqua sui parte curvum nobis repraesentant, licet rectus sit; turrim admodum remotam, ut rotundam exhibent, quae reipsa est quadrata, quandoque objecta simplicia duplicia nobis apparent in phantasio solum verum ab apparente non discernimus, stellas ad aliud coeli punctum quam revera respiciant referimus. De motu vero [illegible] frequentissime decipimur. Vulgatum est illud de nave in qua, [illegible] sedens videtur sibi esse immotus, terra vero ac reliqua quae transit recedere videntur [illegible] est [illegible] aliquid [illegible] nec formam [illegible]

ruunt, lux uniformiter fluat ut non fluere sed consistere videatur. Innumera alia ad oculorum sensum pertinentia libens praetereo.

Auditus etiam frequens errorum est occasio. Nam primo existimamus sonum eum esse, qui extra nos sit, et a corpore sonoro manat, quod tamen est falsum. Similiter putamus vocem inde semper procedere ubi praecise repraesentat nobis eam, quae vocem in auribus nostris excitat. Odoratus et gustatus eodem nomine nos decipiunt, [illegible] quod occasio sint cur imprudentes existimemus, odorem et saporem esse in corpore, quod olfacimus, aut gustamus.

Tactus denique, quod latius quam ceteri sensus patet, est enim per totum corpus diffusus, et plerumque errorum fons est. Nam sine ulla dubitatione praedicamus ea in corporibus externis esse quae tactu distinguimus, calor et frigus inhaerent in corporibus, ea revera tamen non sunt ut certa experientia comprobatur. Cum quibus aliisque innumeris perspicuum fit, sensus nostros plurimam nobis occasionem exhibere cur fallamur, atque adeo non frequenter res ita se habere ut sensibus apparent. Scho:

Horum errorum causa sunt debilitas et tarditas sensuum qui ita sunt comparati, ut ea revera, [illegible] omnia nobis distincte repraesentarent. Voluptas quoque, quae sensibus percipitur nos impediret, ut omnia eo examinemus.

Testimonium sensuum externorum si visibile sit [illegible] uniforme caeterorum hominum rationi conforme, certum est ac evidens de corporum existentia eorumque conditionibus [illegible] sensuum. VIII

17 sol

Testimonium sensuum his conditionibus limitatum ita nobis satisfacit ut non modo omnem animo dubitationem [illegible] eximat, si enim conjiciatur quid quod aliquid in dubium [illegible] amplius confirmatur. Sed illud signum evidentiae [illegible] testimonium sensuum externorum his conditionibus limitatum certum est ac evidens. Ergo testimonium sensuum externorum his conditionibus limitatum certum est ac evidens.

Minor probatur in examini ac communi naturae sensu et in ipsa naturae rationalis notione quae dicit si homines multi numero et sani judicii ac probatae fidei sibi quid cognitum testantur, id pro certo, et explorato habendum esse. Patet item semper ex solicitudine et cura qua vexatur animus dum dubius errat, aut rationibus mere probabilibus ducitur. Si quando ergo in judicio aliquo quasi contentus et securus conquiescat eum veritatem attigisse oportet in qua sola plene conquiescere mentem natam ex intimo conscientia fit manifestum.

Major constat quotidiana experientia quae inductione confirmatur. Sic in primis quis nisi demens negabit modo diem esse, horam vespertinam, cursum hoc liquidum esse, illud solidum, nunc esse hiemem, librum hunc quem oculis usurpo manibus tracto praesentem esse, me nunc in schola versari et mille alia quae dubium omne a mente sana excludunt si de eorum existentia sensuum testimonium vividum sit constans uniforme ac caeterorum hominum judicio conforme.

Relate autem ad proprietates corporum respectivas simile quoque argumentum physicam evidentiam ac certitudinem parit et confirmat. Sic quamvis judicio oculo nequeamus determinare montium altitudinem, domorumque magnitudinem absolutam, tamen evidenter ope oculorum cognoscimus v. g. montem majorem, aut carnicas alpes altiores esse colle in quo arx Utinensis sita est, montem quem pietatis dicimus amplius esse edificium, nam illa quae [illegible] pinus prope domum charitatis asservatur. Ita si plurissimum naves e portu solvant versus eandem mundi plagam licet determinare nequeamus qua [illegible] celeritate in altum ferantur tamen respectivam earum ab invicem celeritatem facile cognoscimus si [illegible] aliae celerius antecedunt. De veritate igitur praesentis propositionis non est cur dubitemus nisi eadem [illegible] quae de sensu communi naturae dicta sunt sufficienti velimus.

Coro: 2 Testimonium igitur sensuum externorum si vividum sit constans uniforme ac caeterorum ho-

minū sensationi conforme inditium sufficiens ā veritatis externæ corporū nempe existentiæ et respectivarū proprietatū. Cū enim hoc testimonium de compluribus rebus certū sit ac evidens in quibus ad jacentis nunquā fallit ac prop. ijs invariabiliter infallibiliter indicat ad eā veritatē. atqui hoc ē eā inditium veritatis sufficiens (ibid.): ergo patet propositio. Hinc recte Cicero de leg. lib. sensus nostros n̄ parens, n̄ nutrix, n̄ magister, n̄ poeta n̄ scena depravata, n̄ multitudinis consensus abducit ā vero.

Corro: 2 Evidentia ac certitudo phisica innititur sensui comuni, seu certitudini ac evidentiæ sensus comunis: deo enim supponit quæ n̄ aliunde quā ā sensu comuni nobis innotescunt. Primo hominē cognoscente veræ existere, et n̄ mera intellectuale eā, proinde habere corpus et cognoscere opa sensuū exteriorū. n̄ vero omnes ideas ā Deo immediate apprehendere. ... dari aliquē naturæ ordinē ejusq: certas ac stabiles leges, et secundū illas omnia peragi; quod utrumq: probandū erit argumento methaphis. ... ā sensu comuni de prompto.

Corra: 3 Cū sensus nobis ā deo dati sint ad eorū opera nobis veritates nesciendas ad vitæ nostræ conservationē necessarie ex natura et fine suo n̄ ordinantur ad omnes veritates sensibiles cognoscendas sed ad eas duntaxat quæ necessarie sunt et sufficient ad vitæ conservationē humanamq: societatem quales sunt corporū existentia et eorū respectivæ ad nos, et ad invicē proprietates.

Objectio 1ª Sensus nostri sunt fallaces ergo testimoniū sensuū externorū negans ē sufficiens inditiū veritatis. Consequentia patet, ab homine sæpius mendaci comperto nec fidē habemus des sincere loquentur. Antē autē prob. Tolus semper fallit omnes visiones suas falsæ ergo eos ... sensus et sensationes. Antē prob. Oculus nunquā exhibet

veras varia magnitudines, distantias altitudines celeritates figuras etc. est enim oculus noster instar lentis opticae, quae objecta auget vel minuit.

Responsio. Distinguo ant. Sensus sunt fallaces circa aliquas objectorum sensibilium notas concedo ant. circa omnes nego ant. et sub eadem distinctione etiam consequentiam. Ad probationem distinguo ant. oculus semper fallit omnes visiones sunt falsae hoc sensu, quod semper aliquas objectorum notas aliter exhibeant ac vere sunt in objectis concedo ant. hoc sensu, quod omnes notas aliter exhibeant nego ant. et distinguo consequentiam ant. Ad probationem distinguo: verbis ant. Oculus nunquam exhibet veras magnitudines ... ut sunt in se concedo ant. respective semper ut sunt comparate ad invicem nego ant. et sub eadem distinctione etiam consequentiam. Ad ultimam probationem transeat ant. et nego consequentiam, ut prior ant. Harum distinctionum ratio patet ex hisce praecedentibus propositionibus praecipue vero ex corollario tertio.

Ad probationem primae consequentiae respondeo nos homini mendaci ... difficulter credere, ideo quia communiter nequimus discernere quando ille sincere quando simulate loquatur; hinc si casu quopiam prudenter judicemus hominem, qui ceteroquin mendax est, nolle nobis imponere tunc equidem illi etiam credere possemus. Verum non idem est in accidente quopiam quod in casibus sensus illudere nobis possint ac soleant quibus nunquam illi, dum ... ... denegent, eorundem ... veritatis criterio habere nunquam ...

Objectio 2a. In somno saepe videmus nobis videre tangere ... corpora, quae tamen nusquam adsunt: ergo idem vigilantibus evenire potest sed si sic tunc testimonium ... externorum circa aliquas quidem corporum proprietates eorumque existentiam certum est ac infallibile ergo

Responsio. Concedo ant. nego consequentiam. Disparitatis ratio in eo consistit quod ea, quae somniantibus obversantur nec ita vivide ac distincte percipiuntur, nec etiam tali et tam ... certa lege peraguntur in ... illa quae vigilantes experimur, unde vel ex ... somnio ..., eorum deliramenta deprehendimus ... quae per sensus vigilantes percipimus ... sensationes vivida certa et conformi ac ceterorum hominum sensationi conformi. ... ex eo

quod somnia nobis illudant, non potest inferri sensuum circa externorum testimonium nos tamen vigilemus, constanter falli.

Sicut in somnio sunt merae illusiones et imaginariae ideae quibus non determinata objecta a parte rei respondent, ita pariter possibile est ut impulsiones quae fiunt in sensuum organa a Deo, prout supponuntur in Eucharistiae Sacramento, proinde sensationes nostrae ab impressionibus objectorum non provenirent, sed sint merae ideae imaginariae: ergo — Objectio 3

Responsio. Quamquam autem possint impulsiones quae fiunt in sensuum organa ab ipso Deo produci, spectata absoluta Dei omnipotentia concedo ante; spectato communi naturae cursu ac naturali rerum ordine in communi naturae sensu fundato nego ante, et consequentiam ipsam. Id Deus facere absolute possit cum neque ipsi, neque ejus sapientiae, neque ejus bonitati aut veracitati repugnet. Negamus tamen id facere posse quod innitur intellectum omnium animis sensus, quia lex naturae ... manifeste docet nos et sensus habere, et hos in sensus impulsiones ab corporibus externis proinde naturalem habere connexionem. Quod si quandoque fiat id quod objicitur, ut in casu adducto de hoc ipso nos scripturae, et communem Ecclesiae traditionem admonemur.

Testimonium sensuum nullum est ad probandum existentiam proprii corporis, ergo neque in ordine ad probandam alia extra nos corpora. Consequentia probatur. Ideo primum, quia quamdiu corpus nostrum est in quaestione an existat, ipsi quoque sensus sunt in quaestione, atque adeo alterum neque potest ad probandum corporis, cum innititur alteram existentiam; sed etiam in secundo casu sunt in quaestione non tamen illorum existentia, ut patet argumento philosophico, id est, sensuum testimonio comprobanda non tamen supponatur comprobata. Ergo si testimonium sensuum nullum est in ordine ad esse — Objectio 4

Responsio. Concedo ant. nego consequentiam. Ad probationem concedo majorem nego min. cum aliquam rationem quae falso laborat supponit, dum existentiam proprii corporis argumento physico et a sensuum testimonio comprobandam supponit. Proprii enim cujusque corporis existentia non physico sed methaphisico argumento non sensuum testimonio sed communi naturae sensu est comprobanda. Certitudo enim physica existentiam proprii enim cujusque corporis praesupponit ut ostensum ex corollario 2do propositionis octavae.

Scho: Constitutis jam his veritatis indiciis, unde Dei hominumque existentiam philosophi manifeste colligunt cum de rebus plurimis non homines modo sed Deum ipsum fidem facere dependenter a sensibus externis vivide constanter uniformiter intelligamus, superest ut quanti testimonium illud faciendum sit quodque veritatis indicium nobis praebeat diligenter expendamus, quod sequenti capite erit expediendum in quo pariter quid de universali veritatis criterio sentiendum sit proferemus.

Caput VI
De auctoritate ac universali Veritatis Criterio.

Quid auctoritas et quotuplex. Auctoritas est testimonium alterius quod nos ad judicium aliquod ferendum movet. Quoniam vero non homines modo sed ipse etiam Deus ea quibus res sunt dicit testimonium,
164 auctoritas alia est Divina alia humana.

Scho: Triplici autem ratione Deus testimonium suum dicere consuevit. Via nimirum mentis, via phantasiae et via sensuum. Via mentis, cum voluntatem suam aut cogitationes intellectui nostro patefacit, illustrans, ut sic in veteri testamento prophetis [illegible] loquebatur; via phantasiae cum res aliquas imagines in cerebro nostro excitat aut somnia immittit, ut [illegible] in veteri et in novo testamento contigit. Via demum sensuum, cum ad aures nostras verba facit, ut per se cum antiquis patriarchis Deus, bi

cissa testantur Sacrae Litterae. vel cum signa et prodigia oculis nostris exhibeat quibus voluntatem suam nobis manifestet ut erant olim ignis de caelo descendens et victimas consumens, lumen in aere rutilans manna caelo desplueus.

165 Auctoritas constituitur per scientiam et veracitatem testantis sic enim natura comparati sumus ut ad assensum relationi cuipiam praestandum ea arte moveamur quod frontibus possumus testem narrantem neque decipi, neque nos decipere velle, illud autem scientia rei, quae narratur nos veracitatem, seu veracitas narrantis praestat. igitur auctoritas quaecumque per scientiam et veracitatem testantis constituitur Quae ejus constitutiva

Propositio IX

Auctoritas Divina parit certitudinem metaphysicam.

Prob. 1mo Nullo in casu Deus nos fallere potest: ergo auctoritas Dei parit certitudinem metaphysicam. Ant. prob. nullo in casu fieri potest, ut Deus vel rei alicujus scientia vel veridicendi voluntate destituatur, ergo Deus nullo in casu nos fallere potest. Ant. prob. nullo in Deum cadit imperfectio sed rei alicujus scientia vel veridicendi voluntate aliquando destitui est imperfectio ergo nullo in casu fieri potest ut Deus vel rei alicujus scientia vel veridicendi voluntate destituatur. Major ratione est verissima ex naturali Teologia Minor vero se patet maxime quoad primam partem quoad alteram vero inde magis stabilitur, quod si Deus aliquo in casu veridicendi voluntate destitui fateamur, alioquin posset nullum amplius medium ei superesset salva creaturarum rationalium natura fidem conciliandi semper enim naturae jure quis posset ne cum Deus falsum loqui nostri aetern nos in errorem inducere velle. Ut enim ait S. Augustinus quomodo credendum est ei, quem licet quandoque ea mentiendum nisi et forte tunc mentitur, cum praecipit ut credamus.

Prob. 2do. Deus nequit malum facere ergo nec falsum dicere. sed hoc ipso auctoritas Divina est consequentia prob. Ideo Deus nequit malum facere quia id pugnat cum divina natura stabili ac immobili sed aliud falsum dicere pugnat cum Dei natura stabili, immobili ergo si Deus est. Minor prob. si Deus falsum enunciaret voluntas Dei ab intellectu dissonaret-

sed hoc pugnat cum Dei natura stabili immobili. ergo fallere pugnat cum Dei natura stabili immobili. Prob. min. inde est quod cum [illegible] facta dixisset non est Deus ut homo ut mentiatur [illegible] in [illegible] [illegible], nec ut filius hominis ut mutetur.

Prob. 3tio — Homo homines [illegible] vel quia eos timet vel quia aliquid ab ipsis sperat vel quia iniquus in eorum [illegible] est animo. sed haec omnia a Deo quam longissime absunt: ergo nihil est in Deo cur homines fallat.

Objectio — Deus summum habet in creaturas omnes dominium. ergo eas fallere potest et in errorem inducere. Consequentia prob. quia Deus summum habet dominium in vitam hominum de illa pro arbitratu disponere potest morti addicendo quamvis licet innocentissimum. ergo pariter vi summi dominii quod in creaturas omnes obtinet potest Deus quamvis fallere et in errorem inducere.

Responsio — Concedo ant. nego consequentiam. Sicut creaturarum error in quem a Deo induceretur non directe opponatur summo quod Deus in creaturas omnes habet dominio, opponitur tamen divinis perfectionibus veracitati nempe ac immutabilitati. Cum enim in Deo ente simplicissimo ac perfectissimo nulla alteratio, nulla mutatio admitti possit, voluntas Dei ab ejusdem intellectu nunquam dissentire potest sed cum eo immutabiliter ac perpetuo [illegible] [illegible] contrariorum dissentire autem, cum divinus intellectus omnem veritatem perfectissime comprehendat voluntas eandem infirmaretur. Ad probationem concedo ant. nego consequentiam. Cum disparitas in eo est, quod morti addicendo quemvis etiam innocentissimum nullum penitus inconveniens in eum Deum redundet, cum summum est jus vitae ac necis hominum. non item se res habet in altero casu ut patet ex dictis.

Instantia — [illegible] homines fallere opponeretur divinis perfectionibus hominis [illegible] [illegible] [illegible] veracitas in Deum [illegible] [illegible] perfectae ergo [illegible] prob. [illegible] in Deo nulla [illegible] [illegible] [illegible] consequentia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ergo [illegible] creatio in Deo nulla perfectio. veracitas [illegible] aliqua perfecta

Responsio. — [illegible] majorem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

pro ipsa re creata n̄ ē divina perfectio connotat. pro decreto Dei termino extrinseco creationi respondente seu pro ipso actu creationis nego ant. et consequentiam [illegible] [illegible] concesso ma. [illegible] [illegible] restrictione nego minorem. Veracitas enim est, ē perfectio intrinseca non [illegible] mera extrinseca denominatio ut patet ex ratione conclusionis quae hic ex scripturis sacris opponi solet contra Dei veracitatem [illegible] theologos magis quam ad philosophos solvere pertinet.

[illegible] [illegible] ē auctoritate Dei [illegible] indicium veritatis omnium numeris absolutum in iis [illegible] et verum spectandum quae per [illegible] divina [illegible] innotescunt. atque assensum [illegible]. [illegible] auctoritate [illegible] [illegible] metaphysica certitudine pollere. orro 1.

[illegible] Rationem autem inter et divinam auctoritatem [illegible] adeo concordia intercedit ut quae una alteri [illegible] in [illegible] [illegible] contrariae [illegible] inter [illegible] [illegible] Dei [illegible] [illegible] [illegible]. Ratio enim ē testimonium quo Deus naturalis [illegible] auctoritas [illegible] divina [illegible] et testimonium Dei [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] manifestat [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] auctoritas divina nos aliquid adocet [illegible] [illegible] ē quae per [illegible] et [illegible] naturalem [illegible] ad assensum ducit: [illegible] ad veritatem nos [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] divina auctoritas [illegible] [illegible] certitudinis [illegible] [illegible] [illegible] maximam certitudinem [illegible] ipsa ut plurimum [illegible]. corro:

[illegible] [illegible] in [illegible] divina [illegible] plurimum [illegible] [illegible] ad veritati [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] divina [illegible] auctoritate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] defendunt et in iis quae ad naturalem [illegible] plures pertinent, sacram [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veritatis studio, quam a nimia sacrarum [illegible] orro

aut ... novandi libidine proficiscitur quasi ... sit astaro

Propositio

X

Philosophus qua philosophus etiam Divinam auctoritatem consulere debet.

Probatio. Philosophus qua philosophus omnia tenetur debet media quo tutius et certius ... veritates assequatur, sed tutissimum ac certissimum ... veritates assequendi medium est auctoritatem Divinam ... ergo philosophus qua philosophus auctoritatem Divinam consulere debet. ... pro... auctoritas Divina nullo unquam in casu ... fallere potest ... certitudine metaphysica per ... ergo ... Divinam auctoritatem consulere.

Objectio
1. Philosophus qua philosophus non debet esse ... aliquando fieri theologus ... in quibusdam ... ergo ... probatio ... ex veritatibus revelatis veritates alias ... ergo ... auctoritatem ... cogeretur saltem aliquando theologus.

Respon. Concedo ... ex veritatibus revelatis imme... et ... veritates ... concedo ... mediate ... et ... philosophi ... suas conclusiones ... Divinam auctoritatem ... est ad ejus lumen ... rationi ... ex ...

si [illegible] ad [illegible] veritates [illegible] [illegible] divina revelatione [illegible] quod ex premissis [illegible] [illegible] [illegible] de veritate [illegible] admoneo [illegible] applicantes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Philosophus qua philosophus [illegible] [illegible] [illegible] innotescunt [illegible] [illegible] divina revelatione [illegible] philosophiae [illegible] [illegible] divina revelatione [illegible] philosophiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veritates philosophicae [illegible] philosophus [illegible] [illegible] circa [illegible] per divinam revelationem [illegible] [illegible] tescunt [illegible] veritates [illegible] [illegible] [illegible] quae dependenter [illegible] [illegible] non [illegible] sed [illegible] [illegible] innotescunt per divina [illegible] [illegible] innotescunt [illegible] [illegible] ergo veritates quae nobis per divinam revelationem [illegible] [illegible] veritates philosophicae Objectio II

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veritates quae nobis per divinam revelationem innotescunt [illegible] philosophiae [illegible] [illegible] objectum [illegible] humanae voluntatis [illegible] animae humanae immortalitas [illegible] [illegible] mundi existentia, dei [illegible] [illegible] officia religionis [illegible] [illegible] externa et mille alia [illegible] [illegible] [illegible] per divinam revelationem nobis [illegible] perspecta:

Ad [illegible] [illegible] [illegible] philosophiae [illegible] veritatem [illegible] philosophicam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veritatem ph.

losophicam solum ornamentum, quandamcunque [illegible] etiam ma[illegible] [illegible] nego ma[illegible]. Distinguo etiam mi: Sed veritates quae nobis per Divinam auctoritatem innotescunt quatenus per Divinam auctoritatem nobis innotescunt non sunt veritates philosophicae con[illegible] [illegible] simpliciter et absolute non sunt veritates philosophicae nego mi[illegible] et sub eadem distinctione consequentiam

[illegible] [illegible] [illegible] Distinguo ma[illegible] [illegible] philosophiae [illegible] [illegible] [illegible] quae prout est phi[illegible] losophia [illegible] [illegible] [illegible] naturali[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] innotescunt nego ma[illegible] Distinguo pariter mi: Sed veritates quae nobis innotescunt per Divinam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] innotescunt nobis [illegible] [illegible] [illegible] naturali [illegible] [illegible] [illegible] et simpliciter non innotescunt [illegible] mi, et sub eadem distinctione consequentiam. Distinctiones hae satis [illegible], [illegible] [illegible] non indigent nova expositione.

[illegible] Divina auctoritas nullo in casu est medium [illegible] [illegible] infallibile detegendi errores [illegible]: ergo [illegible] [illegible] [illegible] eandem [illegible] philosophiae [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] auctoritas est medium certum et infallibile [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] revelata, sed nego in [illegible] [illegible] auctoritas Divina [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] errorem philosophicum [illegible] Divina auctoritas nullo in casu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vera philosophia [illegible] [illegible] [illegible] secundum rationem falsa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] casu est medium certum et infallibile detegendi errorem philosophicum. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nego minorem ad cujus probationem nego [illegible] [illegible] [illegible] omnis veritas simplex [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible], quod philosophiae [illegible] [illegible]

Theologica falsum esse requirit et vicissim quod secundum fidem
et revelationem verum est illud item et secundum philosophi[illegible]
[illegible] et rationem verum esse oportet. Unde si aliqua conclusio quae [illegible]
[illegible] rationum naturalium vera appareret, deprehenderetur sub-
inde alicui veritati revelatae non concordare, ejusmodi con-
clusio nulla ratione nec [illegible] philosophica [illegible] vera dici
debet: atque philosophus [illegible] qua philosophus [illegible]
[illegible] facit [illegible] concilii Lateranensis [illegible]
[illegible] sic [illegible] vero minime contra-
dicat omnem assertionem veritati illuminatae fidei contrariam [illegible]
[illegible]
[illegible] qui asserant humanam animam
[illegible] immortalem esse [illegible] mortalem, et [illegible]
[illegible] pertinaces [illegible]
[illegible] tempora-
[illegible] philosophiae [illegible] plus aequo addicti qui ut in-
[illegible] declinarent asserere [illegible] secundum philo-
sophiam [illegible] tamen secundum fidem catholicam

al[illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] Theologica habita Witembergae anno 1572 [illegible]
[illegible] praesedit quae sic habet in theologia verum est [illegible]
[illegible] factum in philosophia simpliciter impossibile et absur-
dum est. Huic similes sunt hae tertia decima sexta decima
septima octava et decima nona eximiae ejusdem disputa-
tionis [illegible] [illegible] est [illegible]
[illegible] qui [illegible] docebat
docebat quaedam in philosophia esse vera quae in theologia
sunt falsa.

Sed de philosophia [illegible] philosophia quaenam [illegible] ut Objectio IV
qua [illegible] veritate [illegible]
qua omnino auctoritatem divinam [illegible] vellet [illegible]

110, vel tantummodo contra sacrae [illegible] auctoritatem divinae [illegible] nullatenus [illegible] philosophiae [illegible] ergo quae philosophiam divinae auctoritati [illegible]

Respondeo. Nego ant. Philosophus qui ita animo comparatus est ut in de veritate investiganda agens, divinam auctoritatem nolit [illegible] et [illegible] philosophi officium [illegible] negligit [illegible] quia [illegible] revelatam [illegible] alterius [illegible] quia veritatis [illegible] probat [illegible] certe philosophus [illegible] sed quae philosophiam [illegible] ratione investiganda veritate debere [illegible] facere [illegible] efficaciam [illegible] aliquo casu [illegible] existimaret sibi quam medice [illegible] scientiam illam [illegible] remedii efficacitate [illegible] quod medicina [illegible] ratione [illegible].

V Philosophus qui in [illegible] veritate rationem [illegible] [illegible] lumen rationis [illegible] naturalis sicut [illegible] [illegible] [illegible] nulla igitur philosophiae necessitas [illegible] divinae auctoritati in [illegible] philosophiae [illegible].

Resp. Philosophus qui [illegible] rationem rectam [illegible] [illegible] applicat [illegible] vero si ratio recta [illegible] [illegible] humanae naturae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] conclusiones [illegible] [illegible] oportet [illegible] [illegible] philosophus [illegible] [illegible] [illegible].

Sexto [illegible] veritatis [illegible] [illegible] quae ratione [illegible] veritate [illegible] proponuntur.

[illegible] auctoritas [illegible] [illegible] rationalis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] plura, ejusdem notae quae nos mente [illegible] veritatem [illegible]
cum a Deo revelat perfectiss. esse ut nec fallere nos possit nec ipsa falli [illegible]
veritas nobis a natura [illegible] luminis [illegible] [illegible]
[illegible] revelanti assensum praebere.

II

[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] quae nobis credenda proponuntur. Illa ratio quae nos ad assensum
[illegible] movet ac determinat e ipsa [illegible]
[illegible] Dei revelantis [illegible] evidentia revelatae veritatis aut
[illegible] fidei meritum imminueret. Nam
[illegible] quae apparent ingenio, jam fidem non haberent sed opi-
nionem et conjecturam. Hic si ratio quaeritur non erit mirabile [illegible]
[illegible] positum non erit singulare [illegible] aliquid per
[illegible] quod nos fatemur intelligere non posse in talibus rebus
[illegible] ratio facti est potentia facientis.

III

[illegible] [illegible] rationis lumine [illegible]
[illegible] revelantis auctoritate illa nobis innotescit, in se simpliciter
[illegible] ut nota quae ex [illegible] parte [illegible] (non enim
alius est qui per lumen rationis, alius qui per fidem nobis loquitur)
veritas veritati adversari non potest. Illa igitur fides docet quae
humanae mentis aciem fugiunt nihil tamen quod nisi de mentis
cognitione aut evidenti rationis lumine [illegible] [illegible]
altissima. Illa fides nostrae [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Theologis [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] aliquid nobis fidei omnino credenda [illegible] illud non
amplius [illegible] rationis lumini, sed eorum [illegible]
[illegible] vestigia [illegible]

IV

Mathematica evidentia nullo [illegible]
[illegible] auctoritati divinae. Illa mathematica [illegible]
[illegible] veritas quae rationis ope perspicitur
[illegible] nobis [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] adversari
nullo [illegible] mathematica
[illegible] in [illegible] adversari

112

V . Dico 2. igitur mathematica evidentia Deo loquenti repugnat [illegible] vel non est evidentia vel id Deus non dixit. Nam quod Deus loquitur certissimum est. Ex adverso igitur evidentia mathematica haberi non potest. Dico 2. tamen evidentiam illi habere videntur [illegible] [illegible] quod Catholica sentiat Ecclesia. quae si legitime proponit Deum id dixisse [illegible] evidentiam [illegible] habere. Quod si certe non [illegible] Deum illud revelasse [illegible] [illegible] gradibus qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

VI . Si [illegible] evidentia repugnet auctoritas divina nulla est magis evidentia. Nam auctoritas divina ut diximus est ipsa veritas indefectibilis sunt quae continent [illegible] ad veritatem indefectibilem esse imo ex ea maxime [illegible] falsum [illegible] [illegible] [illegible] Nunc de divina [illegible] ad humanam gradum faciamus.

Propositio XI

Auctoritas humana in se [illegible] [illegible] [illegible] fallere potest.

[illegible] . Praeclare auctoritas humana [illegible] [illegible] [illegible] hominis loquentis. sed hic [illegible] [illegible] quandoque fallere potest. ergo auctoritas humana in se [illegible] [illegible] [illegible] quilibet homo in se [illegible] [illegible] [illegible] humanum [illegible] [illegible] [illegible] impossibile. Et [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] homo voluntatem habet in malum [illegible] [illegible] [illegible] affectibus [illegible] [illegible] amoris [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] propositionis [illegible] [illegible] [illegible] veracitas hominis loquentis in se [illegible] quandoque fallere potest

Propositio XII

Auctoritas humana certis in adiunctis est infallibilis [illegible] [illegible] evidentiam moralem

[illegible] . Auctoritas humana certis in adiunctis [illegible] [illegible] [illegible] ergo [illegible] auctoritas humana [illegible]

hae praedicationi existit Roma fuit bellum inter Caesarem et Pompejum: Alexander magnus multas vicerit nationes, et licet omnes praevaricari possent de opposito. ergo auctoritas humana certa in adjunctis excludit omne dubium juris ratio. si enim auctoritas humana circa hae praedicata non excluderet omne dubium de opposito tot viri prudentes magni ingenii, et incommodis uterque Roma non recuperaret, de bello Caesaris vel Pompeji de Alexandri victoriis sed asseverantes non loquerentur sed praedicarent de illis omnino fatentur quod cedere praestant signum est liberalissimum eo casu omnis omne prorsus dubium procul abesse.

Conf: Haec praedicatio existit mundus corporeus datur praeter me alii homines etc excludunt omne dubium de opposito. ergo etiam haec praedicatio existit Roma etc. consequentia probatur. Ideo primum quia dicta praedicatio fundatur in certa natura communi sed etiam haec alia fundatur in communi natura certa: ergo. si haec praedicatio existit mundus corporeus etc. prius nos sensus communis docet esse moraliter impossibile, ut omnes homines, qui asserunt Romam existere, ita conspiraverint ut me fallant aut ipsi fallantur: ergo etiam dicta praedicatio fundatur in communi natura certa.

Auctoritas igitur humana certis in circumstantiis est indicium sufficiens veritatis existentiae est enim infallibilis, constans certitudine et evidentia morali: habet igitur ea omnia quae ad sufficiens indicium veritatis requiruntur.

At quaeram quaenam sunt eae circumstantiae in quibus auctoritas humana sit certa, evidens, ut inde arguamus prudenter dubitari non posse de illa.

Characteres certae auctoritatis humanae.

1. [illegible] humanae.

Dicendum circa quod testimonium versatur sit factum neque enim in rebus scientificis valet nuda auctoritas humana pondus nisi purgatis rationibus, sed gravissimis rationibus addenda est ad eam quae docet incertum amplectendum. [illegible] hujusmodi est consensus [illegible] tantum non [illegible] quod nunc ostenditur, quando [illegible]

114

[illegible] neq. cogita integanda veritate deprecaris. . . .

II Numerus testantium sit tantus ut ij in ad[illegible] junctam prudenter [illegible] [illegible] [illegible] possit. Numerum tamen [illegible] [illegible] [illegible] quam plurimi [illegible] ij omnes vel ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pervagare. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quis [illegible] [illegible] quot omnes, qui [illegible] [illegible] unum [illegible] [illegible] videantur

III [illegible] sit [illegible] prudentia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex [illegible] [illegible] animi affectione [illegible] [illegible] [illegible] ejusmodi [illegible] agenda verò n̄ videt vel [illegible] videant [illegible]. [illegible] his animi affectionibus [illegible] recurret [illegible] [illegible] locus.

IV Testimonium sit unanime et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nunquam [illegible] in dubium vocatur. Quod si [illegible] [illegible], quorum causa agitur, ut quorum [illegible] in dubium [illegible] vel maxime interesset [illegible] [illegible] n̄ [illegible], maxime [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Objectio [illegible] humana [illegible] [illegible] [illegible] a scientia et veracitate [illegible] sed de [illegible] hominis [illegible]

1 [illegible] et veracitate possumus [illegible] certi: ergo [illegible] humana nunquam nos certos reddere pōt de quavis [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Instantia Sed neq. [illegible] moral. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et veracitate possumus [illegible] certi: ergo. [illegible] [illegible] humani [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ergo possunt et ipsi falli in [illegible], et alios in testando. Sed hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veracitate possumus [illegible] certi [illegible] [illegible] [illegible] moral. ergo.

Resp. [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sunt homines falli, et fallere, ita tamen, ut quamvis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] falli [illegible] alios fallere velle. [illegible] [illegible] ut nunquam [illegible] hoc moraliter certi simus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] homo [illegible] acceptus sit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ea [illegible] adjuncta ut [illegible] [illegible] [illegible] prudenter [illegible] [illegible] [illegible] adjuncta paulo ante posuimus.

[illegible] 2 Auctoritas [illegible] vel ab uno vel a pluribus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] reddere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quam plures, possunt [illegible]

ut: a sensibus, phantasia, conscientia, populari rumore, praejudi-
tiis, etc, ut plurima suppetunt exempla

Concedo ma. nego mi. Ad probationem distinguo ant. Respon- va tamen ut ex circumstantiis personae, temporis, rei, nonnulla moraliter certi sumus, illos hic, et nunc nec decipi, nec alios decipere velle con. ant. et inadaequate sumptum, nego ant. et consequens. Recole leges humanae credulitatis

Quid veritatis criterium

Criterium veritatis a Cicerone dicitur insignis et propria perspicuitatis nota vel etiam regula veri et falsi. Nos sic veritatis criterium definimus: est id, quod nos universim et infallibiliter 166
certos reddit de veritate nostri judicii. In hoc autem constituendo dissentientes veteres dissentiebant, eorum tamen sententiae ad has potissimum classes referri possunt

Sententia Elleaticorum

Plerique veterum philosophorum criterium veritatis solis iis veri narrarent, alii vero ipsi judicium veri committere. Fuere 167
in hac sententia Asclepiades, Protagoras, caeterique qui putabant ea, quae cuique vera videantur, esse vera; ut Democritus et Elleatici plerique, qui falsitatem omnem tollebant. Eundem sequuti fuere Sceptici et Academici novi, ac alii qui nullam propriam veritatem dicebant externam, nullum judicium veri de objectis externis extare dicebant

Sententia Platonicorum

Platonici contra ut Italica secta docebant, quod oriretur a sensibus, ita tamen ea judicia veritatis in sen- 168
sibus mentem tollebant verum esse judicium; solam censebant idoneam, cui crederetur quia sola cerneret id quod semper esset simplex ac unimodum, et tale quale esset, id est sola cerneret ideas rerum immutabiles, sensus autem omnes hebetes et tardos arbitrabantur nec percipere ullo modo res eas, quae subjectae sensibus viderentur

Sententia

Alii criterium veri partim in sensibus, partim in animo posuerunt: id est in rebus sensibilibus judicium veri esse sensus, in iis vero, quae intelligentia cernuntur, esse 169
animum. Ad hanc classem revocantur Epicurei, Stoici, plures ex Academia veteri, Aristotelici et Peripatetici, quibus accensen-

dus et etiam [illegible] omne judicium [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ponebat, ita tamen, ut [illegible] partes sensibus tribueret quemadmodum [illegible] [illegible] in permanentibus [illegible] [illegible] ac voluptatis [illegible] [illegible] jungebant.

Sententia Stoicorum 170

In [illegible] sententia [illegible] Stoici, qui etiamsi in solis sensibus collocarent [illegible] criterium veritatis [illegible] viderentur, tamen [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] in verum et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illud ponebant quod [illegible] ceteros [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in eadem sententia erat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] ut alios omitt[am].

Sententia Cartesii 171

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veri esse clara et [illegible] [illegible] [illegible]. Hoc autem inter [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nullam rem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sed solam Dei bonitatem [illegible] esse, quae certos nos facit [illegible] [illegible] [illegible] in sententia [illegible] [illegible] Cartesius qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] clare et distincte, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quae [illegible] falsam esse repugnet, talis idea vera sit oportet.

Sententia Malebranchii 172

Malebranchius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse conjunctam [illegible] illud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illud [illegible] evidenter cognoscimus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veritatis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] autem Spinozza [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Deo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sententiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Sententia [illegible] 173

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] constituit evidentiam [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quae sola intelligentia [illegible] [illegible] [illegible] in sensibilibus, seu quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] seu quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] evidentia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in sensibilibus [illegible] [illegible] [illegible], aut [illegible]

ta sensus in [illegible] sed evidentia intellectus in solis intelligi-
bilibus evidentia autem sensus in solis sensibilibus

[illegible]

Propositio XIII

Criterium veritatis hoc est regula discernendi cognitionem veram a falsa est evidentia.

Prob.

Criterium veritatis seu regula discernendi cogni-
tionis veræ à falsa est id quod me infallibiliter et consequenter certum
reddit de veritate mei judicii. sed evidentia meæ cognitionis, qua
subjectum et prædicatum simulque connexionem vel disseparationem
inter utrumque intuitio est id quod me infallibiliter et consequenter
certum reddit de veritate mei judicii ergo criterium veritatis est.
Mi. prob. nam aliunde quis infallibiliter certus est de veritate horum
judiciorum [illegible], cum illa adeò clare et di-
stincte percipit ut illa quasi oculis mentis intueatur sed talis
[illegible] est evidentia (ibid) ergo evidentia cognitionis,
qua subjectum et prædicatum simulque etc.

Coro: 1
[illegible] in omni veritatis [illegible] ex quo cognos-
citur sit vel historica quæ habetur ex testimonio seu relatione ali-
orum vel sensibilis seu physica, quæ dicitur experientia sen-
suum, vel pure intelligibilis, seu mathematica [illegible]
[illegible] intellectione pro diversa veritatis classe diversa
[illegible] statuenda est, ut regula discernendi veritatem

Coro 2
In rebus historicis criterium veritatis est eviden-
tia auctoritatis si quidem nota infallibilis veritatis est illa quæ me
infallibiliter certum reddit de veritate mei judicii excludendo om-
[illegible] de opposito. sed talis nota circa res historicas
est evidentia auctoritatis. ergo circa res historicas criterium ve-
ritatis est evidentia auctoritatis

Coro 3
In rebus sensibilibus veritatis regula est evidentia
[illegible] propterea quod [illegible] fallacia excludantur
[illegible] in opposito [illegible] ordo servatur, et proinde
[illegible] infallibiliter in rebus quæ [illegible]

Coro 4
De veritate rerum pure intelligibilium certos nos
reddit evidentia intellectus seu perceptio [illegible] clara et distincta,
[illegible] ex opposito evidentia enim

intellectum [illegible] reddit conclusionis de hac veritate [illegible]. ergo et ad se quaevis alia veritate [illegible] interna tum externa pure intelligibili quia quaevis veritas pure intelligibilis excludit omne dubium, perinde hac illa.

Tiro: [illegible] hanc finem impono brevi concertationi de criterio veritatis quae logicae humanae exemplum quoddam antiquarum quas concertationes inter scholasticas conformare, notant argumenta sumpsi sunt e Ciceronis Lucullo in paucos syllogismos plerumque collata quae viri hi clarissimi [illegible] de scientia disputant [illegible] tantum in [illegible] a nobis certo, ac evidenter cognosci. Cicero contra academiam defendit nihil posse certo cognosci. Nulla ex his argumentis [illegible] proposita sunt et soluta, hic ordinatae disputationis gratia breviter [illegible].

Paradigma 51 concertationis philosophicae 174

Nullum est discrimen veri et falsi, quo absque ullo errandi periculo secerni possint. ergo nullum habetur veritatis criterium.

Di:

Nego ant. ipsa enim perspicuitas, sive verum ac evidentia clarissima elucens in animo, testis est [illegible] [illegible]

[illegible] ais tum ipsa verum perspicuitas non potest esse discrimen veri et falsi, [illegible] [illegible] apparent [illegible] acuta nulla est atque ita plane vera [illegible] discrimen veri et falsi non potest esse ipsa verum perspicuitas.

Re:

Distinguo ma. Tunc ipsa verum perspicuitas non potest esse discrimen veri et falsi quando [illegible] apparent [illegible] acuta nulla est et id ipsum certo internoscatur, via nulla nobis [illegible], [illegible] si aliqua [illegible] nego ma. Distinguo pariter mi. atque ita plane vera esse habeat, via tamen nobis aliqua [illegible] id ipsum dicenti interno [illegible] con. mi. nulla [illegible], nego mi. et conse.

[illegible] quod [illegible] [illegible] ac in [illegible] [illegible] consilium [illegible] [illegible] omnibus [illegible] [illegible], et semper [illegible] [illegible] si animum [illegible] [illegible] attentione [illegible] [illegible] [illegible] conclusione nihil nobis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], hanc ego perspicuitatem certissimum esse confirmo

consequentia contra distinctionem. I via [illegible] supponitur aliqua, [illegible]
[illegible] vera ab apparente [illegible] internoscendi fundum, posset tot
actus ipse evidentia decernere quae a vero longe aberrarent. Sed [illegible]
in confesso est nullo [illegible] suppetit via perspicua [illegible]
ab apparente [illegible] internoscendi.

R.

Distinguo maj. Fieri haud posset, ut tot actus ipse evidentia
decernerent, quae a vero longe aberrarent si perspicua ad [illegible] in [illegible]
scholio [illegible] memorata attente exigerent, conc. maj. si non exigant, nego
maj. Distinguo min. Sed illud fieri in confesso est, [illegible] [illegible] ac [illegible]
[illegible] dicto loco memorata attente non exigant, conc. min. [illegible] exigentibus
[illegible] mi; et consequentiam.

[illegible] etiam accedunt inde fore [illegible], quod mi-
nime comprehendere in illis [illegible]; [illegible] accipiens [illegible]
[illegible] ad [illegible] perspicuitate [illegible]
[illegible] inde dicimus, si [illegible] memorata [illegible]
[illegible] illi actus [illegible] deprehendere [illegible]
[illegible] quemadmodum [illegible] attente [illegible]
deprehenderent.

Vel: conc. contra distinctionem. [illegible] illi actus
[illegible] deprehendere haud possent, [illegible] perspicuitate
[illegible] ante memorata [illegible] quando perspicuitas [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] illi actus [illegible] deprehendere [illegible]
[illegible] ante memorata attente exigant.

I.

[illegible] ma [illegible]

[illegible] omnis humana [illegible]
[illegible]
[illegible] attente [illegible] omnino [illegible]

R.

[illegible] Distinguo ant. Omnis humana [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ant. nego consequentiam

Distinguo [illegible] sensus plerumque axiomata [illegible] quae per se sunt perspicua [illegible] a sensu cum proximis pendeant [illegible] adsumma [illegible] acquirantur. Hujusmodi autem [illegible] [illegible] nullam sane [illegible] errori obnoxia [illegible] dicemus [illegible] cognitio certissima nasci e fallaci [illegible] [illegible] Ita quo [illegible] videtur [illegible] [illegible] habent [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Probo consequentiam contra distinctionem omnis humana cognitio [illegible] perspicua per sensus [illegible] [illegible] [illegible] e errori obnoxia: ergo etiam omnis humana cognitio [illegible] perspicua sensuum [illegible] nata e omnino [illegible] [illegible]

R.

Nego ant.

[illegible] [illegible] [illegible] fallantur [illegible] [illegible] [illegible] ergo omnis humana cognitio utcumque perspicua per sensus [illegible] [illegible] [illegible] innixa e omnino errori obnoxia.

R.

[illegible] ant. [illegible] [illegible] fallere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] annunciandis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nego ant. et consequentiam.

Sensus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] errores [illegible] annunciant existere in particulari corpora extra nos posita diversa [illegible] magnitudine colore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hoc [illegible] nos docuerint quod [illegible] [illegible] [illegible] probant.

Probo consequentiam contra distinctionem [illegible] sensus [illegible] in omnibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] annunciandis: ergo sensus fallunt in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] annunciandis.

R.

...endo ani nego consequentiam [illegible] plane in somni[illegible] ratio. [illegible] enim per somnium [illegible] neque [illegible] quod percipiuntur neque [illegible] certa [illegible] aequalibus [illegible]. [illegible] etiam cui primum de somno expergiscimur [illegible] evanescunt.

[illegible] correspondentia contra dispositionem [illegible] impulsiones quae fiunt in [illegible] a Deo ipso [illegible] in Eucharistiae Sacramento. Sed eo ipso [illegible] semper extiterunt quod dormientibus ergo [illegible] vigilantibus [illegible].

R.

[illegible] sunt ex impulsiones [illegible] a Deo [illegible] a Deo [illegible] potentiam [illegible] si somniare naturae [illegible] in [illegible] naturae [illegible] fundatum nego [illegible] et sic [illegible] nego consequentiam.

[illegible] in somno [illegible] ejusmodi impulsiones semper [illegible] aequaliter Deus in [illegible] id [illegible] enim hoc [illegible] et sapientiae et bonitati [illegible] adversari. Sed utcumque [illegible] sit [illegible] servato omnium naturae [illegible] fieri [illegible] omni [illegible] animi [illegible] [illegible] naturae [illegible] naturale [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] proponere et [illegible] argumenta [illegible] [illegible]

[illegible] solutio [illegible] [illegible] [illegible] sunt [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] solent [illegible] apud [illegible] valde [illegible] limites in [illegible] cognosci [illegible] tamen [illegible] certo [illegible] cognosci [illegible] apud [illegible] argumenta [illegible] in [illegible]

Logicæ liber tertius

De cognitione veritatis.

Hujus libri argumentum.

Cum veritas rationi nostræ detecta menti nostræ [illegible] veritatem cognoscere dicimur eo vero in casu vel scimus vel opinamur vel credimus [illegible] inde [illegible] cognitionis [illegible] animo, et [illegible] veritate, quam [illegible] [illegible] veritatem [illegible] [illegible] alijs demonstramus vel ad errorem et ignorantiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] precipuæ libri hujus [illegible] argumentum [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] uno [illegible] in [illegible] capita partiamur, quorum primum agit de scientia et oppinione [illegible] de fide [illegible] de methodo inquirendæ veritatis et [illegible] [illegible] quartum de methodo tradendæ veritatis [illegible] de veritatis demonstratione [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] ignorantia aliisque veritatis assequendæ impedimentis [illegible] [illegible]

Caput I

De scientia et opinione

Scientia [illegible]

[illegible] scientia è [illegible] [illegible] veritatis [illegible] evidens judicium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et illam oculis intueri mihi videar.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] notat [illegible] quamvis [illegible] [illegible] [illegible] opinionis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ignorantiæ [illegible] [illegible] [illegible]

videtur pertinere scientia metaphysica vel geometrica quae tradi-tur possibile [illegible] terminata ad geometriam vel metaphysi-cam demonstrationem spectantia.

Scientia pro ratione certitudinis ac evidentiae quam involvit, triplex est: mathematica physica et moralis; scientia metha- *Quadruplex scientia 176*
[physica] in summo [illegible] certitudinis ac evidentiae gradu, et simpliciter et absolu-te de ejus veritate dubitari nequeat. Huc [illegible] sunt veritates omnes, quae per sensum intimum aut sensum naturae communem aut per divinam revelationem nobis innotescunt. Scientia physica est [illegible] certa et evidens est ea suppositione quod [illegible] naturalitas [illegible] ut de veritate dubitari nequeat. Hujus scientiae sunt [illegible], quae nobis ope sensuum nobis innotescunt. Scientia demum moralis est communiter certa et evidens ita ut de ejus veritate prudenter dubitari nequeat. Hujus [illegible] sunt [illegible] historica, et aliae quae humana auctoritate innituntur.

Alias scientiae divisiones hic missas facio quod *Sitbo. 2*
aut necessariae [illegible] magis [illegible] in philosophis solae an tamen [illegible] nomines scientia nos ut [illegible] valde [illegible] humanae cognitionis limites in veritate certa ac evidenti cognoscenda plurima autem a nobis certa ac evidenter [illegible] [illegible] proinde [illegible] homines scientiam supponere [illegible] validis argumentis [illegible]. [illegible] in primis [illegible],

224/ ...a Scientiâ in genere ostendimus propositione secunda mul-
tas veritates esse adeo certas ac evidentes, ut de iis nemo pru-
dens dubitet. ex quo logicus sic ad scientiam demonstrandam
procedere sic procedens. Scientia est cognitio veritatis certa
et evidens sed multae veritates adeo certo ac evidenter co-
gnoscuntur ut de illis nemo prudens dubitet ergo multiplicem
... existat apud homines scientia. probatur praeterea
sumendo ... propositione secunda.

Schol. 2/ Porro vero veritates quae certo ac evidenter co-
gnoscuntur in multiplici sunt differentia aliae namque, quae per ra-
tionis lumen et sensum naturae communem, ut veritates mere intel-
lectuales atque aeternae, sunt intelligibiles. aliae quae per sensus ...
sunt veritates sensibiles. aliae denique, quae dependenter ab alieno
testimonio cognoscuntur ut veritates historicae, quo multi-
plici hac quam nos habere docemus veritatis cognitione mul-
tiplicem quoque existere apud homines scientiam metaphysicam
nempe, physicam et moralem, perspicuum est.

Schol. 3/ Existere apud nos scientiam metaphysicam sic
monstratur. Scientia metaphysica est cognitio adeo certa et evi-
dens, ut simpliciter et absolute de ejus veritate dubitari
nequeat. sed datur cognitio adeo certa et evidens, ut simpli-
citer et absolute de ejus veritate dubitari nequeat. ergo
datur scientia metaphysica. Min. probatur. sensus intimus, lu-
men naturae communis, divina auctoritas generant cognitionem
adeo certam ac evidentem, ut simpliciter et absolute de
ejus veritate dubitari nequeat. ergo datur cognitio adeo
certa etc. Prob. min. quoad primam partem. Sensus in-
timus nequit, ideo in ... nos fallere, ergo etc. quae pro-
bantur propositione tertia eadem ratione ideas atque pro-
bata secunda, et tertia parte per propositionem quartam
et nonam. Scientiam physicam probandam sic ...
110. Scientia physica est cognitio veritatis certa et evidens ut de scientia
supposito quod omnia naturaliter procedant de ejus
veritate dubitari nequeat sed datur ejusmodi cognitio ...

ergo datur scientia physica. Pri. min. per propositionem octavam. 125

2a Scientia denique moralis sic probatur: Scientia moralis est cognitio certa ac evidens ita ut de ejus veritate prudenter dubitari nequeat. Sed datur ejusmodi cognitio: ergo datur scientia moralis. Pri. prob. Hæc jura [illegible] Roma exstitit etc. quæ habentur propositione duodecima.

Quid opinio et quotuplex 174

Opinio est judicium quod ex indiciis insufficientibus [illegible] esse natum seu [illegible] convenientia vel discrepantia duarum idearum [illegible] orta ex indiciis insufficientibus, ut si quis cum pythagoreis opinetur lunam habitari ad modum telluris, quia nempe magna inter lunam et tellurem intercedit analogia. Si indicia licet insufficientia ejusmodi tamen sint ut in ordine ad veritatis inquisitionem gravia [illegible] ac probabilia mereantur, probabilia dicuntur, ipsaque opinio ex his indiciis orta probabilis appellatur: sin minus, indicia improbabilia, ipsaque opinio improbabilis audit.

Error

Quanto ergo leviora aut graviora adsunt veritatis indicia, tanto est judicium probabilius seu opinio firmior, et quia veritatis ejusdem alius indicia sufficientia se habere, alius [illegible] non potest, alius scire [illegible] possit quod alter opinatur tantummodo.

Quid dubium et quotuplex 175

Dubium est suspensio judicii, seu est is mentis nostræ status quo illa nec convenientiam inter duas ideas nec discrepantiam [illegible] quam suspensa hæret vel ob defectum indiciorum vel ob eorundem in utramque partem æqualitatem. Hinc aliud est dubium negativum aliud [illegible] [illegible]. Negativum, quod [illegible] status [illegible] est [illegible] [illegible] anceps hæreat, quod nec pro [illegible] nec pro [illegible] habeat indicia [illegible]. Positivum vero, quod solum verum dubium [illegible] est [illegible] idea [illegible] judicium quia pro utraque parte ejusdem valoris momenta pugnare videntur.

Scio

Quæritur hic a [illegible] an [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] si enim utrumque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] scientiam et opinionem de eodem objecto. [illegible] omnes [illegible] [illegible] Scientiam [illegible] [illegible] probabilem veram opinionem. Tota ergo [illegible] [illegible] in eo [illegible] consistit, quod [illegible] [illegible] et [illegible]

[illegible] ... effectus in intellectu progigni necesse foret, quod tamen [illegible] ... ostendo

Propositio XIV

In eodem intellectu circa idem objectum scientiam simul et opinionem haberi potest.

Probatur: Scientia et opinio in eodem intellectu circa idem objectum nullam involvunt contradictionem, ergo in eodem intellectu simul [illegible]. Probatur: Scientia et opinio si in eodem intellectu circa idem objectum involverent contradictionem aliquam, esset [illegible] quia intellectus de eodem objecto esset certus et non esset certus [illegible] ... opinio [illegible]; sed nec in praesenti casu nulla [illegible] contradictio, ergo scientia et opinio in eodem intellectu circa idem objectum nullam involvunt contradictionem. [illegible] ... contradictio [illegible] ... affirmatio et negatio [illegible] ... in praesenti casu [illegible] ... affirmatio et negatio [illegible] ... de eodem [illegible] ... ergo in [illegible] casu nulla [illegible] contradictio.

Minor [illegible]. In [illegible] casu intellectus [illegible] ... probabilia [illegible] ... de opposito [illegible] ... intellectus [illegible] ... opposito [illegible] ... scientia [illegible] ... opinio [illegible] ... affirmatio et negatio [illegible] ... de eodem [illegible] ... affirmatio et negatio ejusdem de eodem [illegible] ... contradictio [illegible].

[illegible]

[illegible] ... probatione ergo [illegible]

Resp. [illegible] ... in eodem intellectu [illegible] ... indicabit aliquid proprietatem specificam [illegible] animis [illegible]

[illegible]cludere in se[illegible] parvam aliquam incertitudinem, atq. [illegible]niate [illegible] tem fallibilitate [illegible], et [illegible] [illegible] praedicatum nomine atq. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] evidens [illegible] [illegible] obscuritate in [illegible] scientia [illegible] ture n̄ nocte [illegible]

Contra retorqueret quis [illegible] in se [illegible] aliquam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nostra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] obscuritate parrare, quae [illegible] e [illegible] alicui [illegible] [illegible] inducere, sed [illegible] ista [illegible] illuminat. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] opinionis e lucem intellectui afferre, licet [illegible] [illegible] [illegible] tenebras ex parte [illegible] [illegible] valeat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lumini omni [illegible] [illegible]

Neque dicas scientiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nostra [illegible] ex illo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] erit aliqua clari[illegible] attamen [illegible] [illegible] [illegible] enim [illegible] [illegible] effectus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] opinio ~~[illegible]~~ ac [illegible] obscuritate ~~quando conjunctum habere~~ se sola ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sola [illegible] naturaliter ac [illegible] [illegible] quando conjuncta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] scientiae

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ratio disparitatis in consortio opinionis [illegible] obscuritas, quae opinionem naturaliter [illegible] quia semper [illegible] ratione [illegible] claritatis, quae [illegible] idea scientifica e obscuritate, quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tamen [illegible], quod [illegible] [illegible] clariori lumini scientiae [illegible] adversatur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod de obscuritate dictum est, de positiva incertitudine, ac fallibilitate dictum puta.

Certum est [illegible] intellectus [illegible] vero e [illegible] medium [illegible] [illegible] [illegible] in intellectu [illegible] [illegible] quodammodo [illegible] [illegible] [illegible] medium; in consortio scientiae [illegible] [illegible] esse medium. 2

R.

[illegible] Simpliciter negari opinionem [illegible] [illegible] medium ad scientiam: [illegible] enim [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] enim quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tenere debet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] natura [illegible] finem ampliorem scilicet cognitionem, [illegible] [illegible] [illegible] extensive; [illegible] ipsa logica, [illegible] [illegible]

ad alias scientias obtinendas, n[on] tamen e[st] ita[que] juxta modu[m] ut in [illegible] aliarum, ceteraru[m] ipsa nihil [illegible] obtinere valeat; [illegible] tamen [illegible], quia q[ua]nto e[st] per ipsa con[illegible] vel [illegible] dua[bus] [illegible] extra ex ideis insufficientibus, quae n[on] tamen saltem [illegible] verae subjacet imperio voluntatis; [illegible] proinde, c[on]tarit, ut quando quae [illegible] accidens etiam necessario cu[m] scientia conjungatur

Objectio 3

[illegible] impulsu a diversis motivis ad amandum et [illegible] idem objectum; igitur [illegible] intellectus a [illegible] motivis seu motivis [illegible] ad [illegible] [illegible] et [illegible] quod n[on] pot[est] simul [illegible] motivis [illegible] intellectus [illegible] modo simul certus atq[ue] incertus.

R[espondeo]

[illegible] adsumitur quatenus [illegible] e[st] in eo [illegible] [illegible] stricta oppositio [illegible] inde in contradictoria conjunctione requireretur enim contradictio nullatenus vero in conjunctione, [illegible] ut [illegible] quae [illegible] eo modo [illegible] claritate [illegible] perfectiora adeoq[ue] [illegible] [illegible] vero actu obscuritas positiva quae [illegible] atq[ue] [illegible] advertendum, [illegible] in conditio scientiae: ubi ut dictum fuit in responsione ad primam oppositionem [illegible] la incertitudo positiva [illegible] ipsa opinione [illegible]

2do: Quod de opinione diximus ab ea videlicet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] habere [illegible] [illegible]

claritatis ac evidentiae inest; ut adeo si ad ipsius auctoris regulam exigatur, rejicienda videatur; id quod propterea incertum manet, quod nec qua ratione discernendum sit plus [illegible] claritatis quam obscuritatis in propositione quaeris habeat. 129

S'Gravesandeus aliique tere multi probabilitatem cum certitudine ea ratione conferri volunt, ut constituta semel certitudine ea censeantur probabilia quae gradibus quibusdam ab ea distant: ut si sit certitudo B erit probabile quicquid uno gradu ab certitudine abest, C vero quod duplici gradu a certitudine distat minus probabile credat et ita porro. Verum hi auctores rationem quoque praescribere deberent recensitos gradus et simul certam probabilitatis mensuram examinandi. Profecto cum ipsi in genere probabilitatem quamvis claritatis atque evidentiae defectione ad parem distantiam ab eadem claritate atque evidentia metiantur, eos, quod passim solet, quaerens distantiam telluris a sole metiatur. Sententia S'Gravesandi 180

Illud [illegible] omnium hic recensionis intuitu [illegible] probabile vocant cujus medium vero motivum licet interdum fallat saepius tamen non fallit quod fallat [illegible] probabiliore [illegible] aliquam, quo motivum illius minus fallax fuerit [illegible] ut consent [illegible] to [illegible] probabilitas [illegible] definiendam ad quaestiones [illegible] Quae [illegible] sint 182

[illegible] casum [illegible] motivum [illegible] fallat [illegible] probabilitas [illegible] nostram ad [illegible] ut [illegible] casum [illegible] quorum medium non fallit ad numerum integrum consideret. Quaeritur [illegible] cui probabilis sit haec observationibus [illegible] indicat ad [illegible] observationibus annotata [illegible] [illegible] [illegible] vere [illegible] tertio [illegible] successive [illegible] regulam illam [illegible] videri [illegible] sufficere illa regula ad innumeras quaestiones [illegible] nullo modo determinari [illegible] motivum illud saepius non fallerit ac proinde an [illegible] dici possit.

Ab hujus auctoris sententia [illegible] abludit sententia [illegible] philosophiae professor in universitate [illegible]. [illegible] illa propositionem incertam in tres classes, probabilem nempe dubiam et improbabilem. Probabilem vocat pro cujus veritate [illegible] repraesentata [illegible], quae saepius non fallunt, quam fallunt. Dubiam vero [illegible] propositionem [illegible] indicia totidem fallunt quam non fallunt, seu, [illegible] pro utraque contradictionis [illegible] rationes pugnant aeque graves. Improbabilem demum illam nominat enunciationem, cujus indicia saepius fallunt, Petri [illegible] 183

quod n. sed aliud movari [illegible] à dubio ad certitudinem. probabilitas [illegible] à dubio ad ignorantiam [illegible] certitudinem crescat [illegible] è co majorem fore probabilitatem quo magis ad certitudinem vel ad ignorantiam accedit. Gradus ergo probabilitatis in [illegible] speciali definitione juxta hanc [illegible] [illegible] si determinetur quatius posito certo [illegible] numero indiciorum [illegible] motivorum, quæ adsunt, n. fallant. Sed hæc sententia quo [illegible] [illegible] tinet probabilitatis gradus, eò majoribus difficultatibus [illegible] [illegible] [illegible] sententiis quadam substantia conveniat [illegible] [illegible] quoque difficultates habet communes.

Acceptio probabilitatis. 184 In eo conveniunt omnes [illegible] duplicem dari probabilitatis [illegible] aliud nempe intrinsecam aliud [illegible] [illegible] probabile. Illud quoque [illegible] admittunt omnes probabile intrinsece esse illud [illegible] medium sive motivum intrinsecum [illegible] ejus naturæ, ut prudentem et sapientem virum ad judicium, seu ad assensum [illegible] possit pro[illegible] le [illegible] extrinsece [illegible] medium, sive motivum extrinsecum [illegible] auctoritas prudentis, ac sapientis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] serio cogitat, et censet.

Dico. Vides quod hic agitur de probabilitate [illegible] intrinseca [illegible] extrinseca semper ad judicium [illegible] ac sapientis [illegible] [illegible] ita ut probabilitas extrinseca [illegible] immediate [illegible] sapientis ac [illegible] [illegible] [illegible] intrinseca [illegible] à motivo intrinseco [illegible] [illegible] valor [illegible] ad certitudinem quam habet [illegible] [illegible] probabile [illegible] [illegible] viri prudentis. [illegible] motivum probabile vel [illegible] [illegible] prudentis ac sapientis judicium ut in probabilitate extrinseca, vel [illegible] [illegible] dependenter ab hoc debet [illegible], ut in probabilitate extrinseca.

XV Universalis regula probabilitatis [illegible] intrinsecæ quam extrinsecæ è prudentis, ac sapientis viri judicio [illegible] [illegible] exposita

Prob. Regula à nobis stabilita [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] potest ergo hæc regula [illegible] [illegible] probabilitatis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] regulam hæc à [illegible], ut patet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prudente ac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hæc regula in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] applicari.

Infirmatur. Nulla alia regula clarior, et rationi magis conventanea; quoq. magis deservient adduci pot. ergo nostra regula aliis omnibus merito ē anteferenda. Prob. patet ex adductis supra, et in sequentibus magis patebit ex solutione objectionum.

Objectio. 1

Debet esse aequalis probabilitas intrinseca precisa probabilitate extrinseca, sed stante nostra regula id fieri nequit ergo. Min. prob. Nostra regula probabilitatem veram cum alteram confundit nam ad intrinsecam probabilitatem examinandam recurrit ad judicium prudentis ac sapientis, a quo judicio repetitur etiam probabilitas extrinseca.

R.

Con. ma. nego mi. ad cujus probationem dico nostra regula n. confundere probabilitatem extrinsecam cum intrinseca. Ut hec distinctio formata spectari debet principium, seu motivum immediatum, cui innititur opinio, de cujus probabilitate controvertitur. Si motivum immediatum sit, vel videatur ratio intrinseca, cujus gravitas inde ē ... quia habet ad viros sapientes, permovendi vim ex intrinseca sua veritate, precisa probabilitate extrinseca. Si motivum immediatum sit tantum auctoritas virorum sapientum, habebis probabilitatem extrinsecam, precisa intrinseca. Ubi vero motivum immediatum sit tum auctoritas, tum ratio superius exposita, habebis utramque probabilitatem intrinsecam videlicet et extrinsecam.

Objectio 2

Hec regula applicari n. pot. ad probabilitatem explanandam quia circulus vitiosus committatur; ergo hec regula nulla ē. Prob. ... in motivum grave dicitur illud, quod aptum ē movere viros sapientes, ac prudentes; viri autem sapientes, et prudentes dicuntur, qui his gravibus rationibus, et motivis permoventur. sed sic manifestus ē circulus ergo hec regula ...

R.

Nego ant. ... illius probatione ... nostra ... unde ... quod nostra regula motiva gravitate ... quod tale motivum aptum sit movere virum prudentem ac sapientem: at de sapientia, et prudentia viri aliunde constare ... sapiens namque ē qui ad intelligendum, ac judicandum optime ē dispositus, que dispositio ē manifesta perspicacia, eruditione, consuetudine similia probata materia examinandi judicandi aliis ... debet.

Objectio 3a

Sexta regula a nobis proposita non ponit mensu-
rata determinatione quidem probabilitatis gradus: ergo aut admitten-
da non est saltem ut regula vel si illius gradus ejusmodi sint, omnino determi-
nandi non est [illegible]. R:

N: ant. maj. [illegible] inconsequentiam. In materia, quae natura sua
valde obscura est, frustra quaeritur regula per quam accurate singuli pro-
babilitatis gradus determinentur, atque hujusmodi regula nusquam reperitur, et
tamen ex addentis auctorum sententiis. Suffic. igitur pro regula certum
tenere aliquem modum mensurandi absolutam probabilitatem per medium seu moti-
vum natura sua aptum movere virum sapientem; ac deinde majorem mi-
noremve probabilitatem dignoscendi prout videlicet motivum unum compara-
tum ad aliud majorem, minoremve vim obtinet sapientem movendi.

Objectio 4ta

Regula aestimandae probabilitatis est deducenda a
motivo, quod saepius non fallit, quod fallat utique ab indicio, quod saepius in
vero conjungitur, quam cum falso ergo universalis regula bona. Ita prob.
constat haec regula, ex definitione, quam fuisse veterum sapientum, ut
ex d. notas: ut Aristoteles libro 1mo Rhetoricorum cap. 2do ait,
probabile autem est id quod fere semper fieri solet. Cicero l. 1mo
de inventione probabile est id quod fere fieri solet. Quintilianus
institutionum oratoriarum lib. 5to probabilium tria sunt genera unum
firmissimum quod fere accidit. Tandem inter alios Sanctus Doctor D.
Thomas 2a 2ae quaestione [illegible] magnanimitate: sufficit probabilis cer-
titudo quae in pluribus verum attingit, etsi in paucioribus a vero
deficiat. Accedunt plurimi recentiores, quos nominare adducimus. Il-
la ergo sententia recte dicitur probabilis, cujus principia, rationes
videlicet et auctores [illegible] frequentius non fallunt.

R. Nego ant. [illegible] ad probationem dico, quaeritur in primis [illegible]
esse [illegible] in [illegible], [illegible] in alio sensu probabilitatem [illegible]
[illegible] [illegible] in [illegible] exemplum docet a sapientum judicio
probabilitatem esse definiendam [illegible] lib. 1mo Rhetoricorum cap.
1mo probabilia autem sunt quae videntur omnibus aut pluribus, aut
sapientibus, et his vel omnibus vel [illegible], vel maxime illustribus
et claris. Verum [illegible] loco citato [illegible] [illegible] minime
quandam probabilitatem [illegible] sed [illegible] docet in judicio plurium
testimonium [illegible] esse testimonio paucioru. Sane in quaes-
tione quodlibetica, an liceat loqui cum excommunicato [illegible]

sumentum rationum judicium provocat, nihil obstantibus gravibus ponderibus rationibus, quas sibi objicit.

Quod Ciceronem attinet loco citato sic: item, sic habet: probabile est, quod fere fieri solet, aut quod in opinione positum est, aut quod habet in se ad haec quandam similitudinem, sive id falsum est sive verum. Deinde laudati auctores non praescribunt regulam aliquam universalem explorandae probabilitatis, ita ut ex illo capite nolim posse definiri probabilitatem, quam ab experientia de eo, quod res ita saepius se habeat. Caverandi igitur sunt locuti potius in sensu positivo, quam exclusivo ita ut probabile censerint etiam illud, cujus principia saepius non fallunt. Tamen de quo cumque: fuerit mens horum auctorum qui popularem potius quam philosophicam auctoritatem videntur definivisse ac in re, porro res partes rationi, quae auctoritati sunt deferendae.

Sed caeterum vertunt contradictionem non solam scholasticorum sed recentiorum etiam, per regulam universalem aestimandae probabilitatis pro [illegible] ex medio quod saepius non fallit quam fallat. Haec autem regula non sufficit in ordine determinandae probabilitatis extrinsecae: nam per hujus regulae assertores eo opinio censenda est probabilis, cujus medium auctoritas nempe auctorum, qui aut trabunt inter certum tamen numerum saepius non fallit quam fallat. hoc ipso autem regula est insufficiens: ita habet dari locus examinandi probabilitatem extrinsecam etiam in casu quo a duobus, aut pluribus auctoribus oppositam doctrinam profitentibus nullus rerum [illegible] gravia falsitatis convictus est. Si enim suponas alterum [illegible] eruditione ac doctrina alteri longe antecellere quis unquam negabit ab illius auctoritate majorem probabilitatem extrinsecam procedere.

Aestimandae vero probabilitati intrinsecae si rae admittitur illa regula obscurum principium e quo tamen decipienda sit regula quae ad inveniendum movet de eo quod medium aliquod ad probandam opinionem assumptum saepius non fallat quam fallat; oriunde nimis difficultates, ac raro admodum in usum de

duci vol. Rē ita declaro. Si ignorem quaestionem an anima hominis resideat in aliqua parte cerebri, an vero in toto corpore; item per systema harmoniae praestabilitae Leibnitii melius ex plicari connexionem inter corpus et animam quam per systema in fluxus physici et sententias alias hujusmodi controversias post: quam audivi, sive majorem inveni pro affirmanda alterutra problematis parte quaero. quomodo in dimetienda probabilitate assensus regula usus mihi erit? Nempe dignoscendum erit ut eum motivum sequar, si latuerit quod fefellit. Item quod ver sum faciant ea verba: an sensus nos fefellerint? forte nam an sensus convenire [illegible] cum veritate judicii, cujus probabilitatem quaero? probatio hinc sententiae requirere. Neque enim sensus, nec se convenientem cum veritate hujus judicii comparare ad hoc judicium, nunquam fallat. Secundo, quod veritas [illegible] cujus probabilitatem quaero ignorabit adhuc incognita

in regula eo sensu accipienda ut quaerenda sit convenientia sensus cum motivo judicii cum veritate conjunctio sit. Verum nec sic haec sententia regendi, siquidem perspicuum e, neque unum magis conjunctum posse cum objectis aliorum judiciorum ac proinde certum fore, ut cum veritate aliorum judiciorum conjunctum quam eandem apprehensionem et conjunctionem habeat comparatam ad objectum judicii quod in praesenti controversia e. Sic argumentum a possibili quod frequentissime fallit ad probandam existentiam [illegible] perfecte juxta aliquos [illegible] conclusio [illegible] judiciorum similium veritate nihil [illegible] inveniendum erit [illegible] probabilitate [illegible] in methodi [illegible] in maxima [illegible] controversiae movetur [illegible] aut difficilem [illegible] quod veritati sufficienter habentur negatur [illegible] cum aut rationem aliquam aestimandae probabilitatis [illegible] tandem id permandabimus

II

Ut ceterius error a bene è [illegible] omnes eis vanas, atq moritans [illegible] [illegible], qualis e terminos [illegible] bitia accepere n eo [illegible], in quo volent itaq definitio [illegible] regula [illegible] [illegible] petita a medio, quod saepius n fallit, perjectam improvitas

III

Quando logicus docet intellectum per suos actus in [illegible] posse versari circa materias probabiles, quae prae ceteris frequentius [illegible] occurrunt, minime consentur eo delere solam nominis [illegible] one, quod contrarium [illegible] n nego. verum quod tum notuit [illegible] quatur, ingeminare debet in rei natura [illegible], ergo agitur [illegible] probabilitatis [illegible] [illegible], ut [illegible] regula [illegible] [illegible] pro arbitrio quamcunq determinare servare ac [illegible] de quantum et regulam medium [illegible] integrum n [illegible].

Debet tamen locus estimandae probabilitatis etiam in casu quo nove quaedam materiae et [illegible] a nullo sapiente antea discussa occurrunt et accedit primus illis sapiens intell[illegible] quamvis [illegible] philosophus, a quo [illegible] primi [illegible], ac [illegible] [illegible] [illegible] vero [illegible] nostra regula locum n habere videtur quippe quae semper [illegible] judicii sapientis [illegible]

IV

[illegible] de probabilitate [illegible] novis quaestionibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] n è [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et sapientis, atq [illegible] [illegible] locus estimandae probabilitatis. [illegible] [illegible] intellectum recte dispositus habet [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] medium. [illegible] probabile [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probabilitas [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] argumento [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Caveatur vero probabilitas

1. [illegible] [illegible] quod probabile [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

II. Si vero primo re [illegible] [illegible] veritate [illegible] [illegible] tamen tempore magis magisque [illegible] [illegible] [illegible] nimium, et frequentius [illegible] reflectamus eamque [illegible] examinamus.

III. Si [illegible] observationibus [illegible] [illegible] [illegible] experientiae observationes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tuemur.

IV. Si [illegible] [illegible] [illegible] examinamus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

V. Si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ejus [illegible] [illegible] [illegible] tempore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] addi [illegible].

VI. Si rationes, ex quibus aliquid probabile judicamus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

quibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probabilitatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] legitimis probabilitatis judicia constituunt [illegible] [illegible] [illegible] probabilitatem [illegible] [illegible]

[illegible] probabilitas [illegible] [illegible] evanescit [illegible] [illegible] ejusdem veritas vel falsitas certo detegitur [illegible] enim indicia [illegible] [illegible] sufficientia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probabilitas [illegible] [illegible] [illegible] indiciis insufficientibus [illegible] exulare debet. Deinde probabilis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ejus indicia [illegible] [illegible] fallere, propterea quod [illegible] prudentem [illegible] ad [illegible] illa ergo [illegible] [illegible] illico [illegible] amittit quando haec hypothesis [illegible] [illegible] [illegible]. Sed id contingit, cum veritas vel falsitas certo deprehenditur. Tum enim [illegible] [illegible] indicia vel [illegible] [illegible] fallere vel [illegible] fallere, quod [illegible] constat vel certo [illegible] vel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veritati, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sic evanescit probabilitas [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] antipodes, [illegible] [illegible] antipodes postquam [illegible] [illegible] certa illius veritas, [illegible] falsitas detecta [illegible]

[illegible] ex veritate [illegible] contradictorie legitime [illegible] [illegible] alterius, et [illegible] [illegible] certo constat [illegible] [illegible] posse simul [illegible], et [illegible] [illegible]. Detecta [illegible] contradictoria veritate, aut

pro 2 — falsitate cessat omnis alterius contradictoriae probabilitas

Acquidquid igitur sententiae certae opponitur nullam habet amplius probabilitatem atque adeo ne imaginari quidem potest. Si quid certa sit naturalis, animae humanae immortalitas, vana sunt deliramenta quaecumque ab hominibus profanis contra ea [illegible]

Pr. contra. Propositiones contradictoriae absolute, et secundum diversi tamen rationem possunt simul esse probabiles. Non enim potest, ut utrumque contradictionis pars ijs polleat indicijs seu motivis, quae [illegible]

186 — [illegible] sint ad movendum animum sapientem an prudentem [illegible] sensum. Saepe enim nulla ratio potest dari motivis [illegible] bona, sed id, nec quidquam aliud ad absolutam utriusque partis probabilitatem requiritur. Patet ergo propositiones contradictorias absolute et secundum se necessario posse simul esse probabiles. [illegible] agitur [illegible] de homicidio a [illegible] patrato, dari utrinque possunt et pro culpa, et pro innocentia [illegible] ejusmodi indicia.

Coro: [illegible] qui contendant in sententijs adversarii [illegible] majorem probabilitatem [illegible] [illegible] [illegible]. At [illegible] quidem videntur aliam probabilitatis notionem assignare quam veteres illi quorum [illegible] sententiam commendavit [illegible] qui in [illegible] utramque [illegible] disputabant tamen [illegible] [illegible] in alterutram multo probabiliora dicerentur.

Quid syllogismus est ea materia? — Syllogismus Topicus seu Dialecticus est qui [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]. [illegible] autem
syllogismus qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

187 — [illegible] consequens habet solum probabile. [illegible] enim [illegible] includatur in arte, atque [illegible] illud verum sit [illegible] [illegible] tertium [illegible] [illegible] consequens [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in hoc casu [illegible] [illegible] certitudo: ergo neque consequens eam continere potest: [illegible], ut illud sit probabile. Sicut [illegible] [illegible] [illegible] potest, [illegible] absolute certum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] certum esse potest, ea [illegible] continere.

[illegible] — Si in legitimo syllogismo utraque pars [illegible] sit probabilis [illegible] consequentia [illegible] [illegible] [illegible] probabilibus [illegible] sit [illegible] per probabilitatem alterius partis consequens [illegible] [illegible] probabilitate utriusque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probabilia [illegible] [illegible] pars sit certa utrique [illegible] [illegible] [illegible] probabilis [illegible] consequentia [illegible]

Scho: 1 — [illegible] certitudinem atque [illegible] [illegible] agimus, [illegible] admonendum [illegible] atque [illegible] circa pr[illegible]

babilitati versamur, unde est praecipuis logicae muneribus est menti instruere eidemque normam praescribere, juxta quam circa res mere probabiles recte ut [illegible] se exerceat. Hac igitur de re circa probabiles sententias sibi servanda sciat.

Leges de usu probabilitatis.

I

In rebus pure theoreticis fere retinendum est judicium nisi probabilius quod maxime appareat sed erit proprie utcumque probabilis, possit esse falsum neque ulla in his casibus nos ad judicandum necessitas impellat sana ratio, et prudentia suadet abstinendum ab judicio quo erroris periculum evitabis. Si tamen veritatem requirere volumus, aut alia quaevis ratio ad judicandum nos moveat ubi evidentia abest si tamen grave motivum nobis praeluceat recte opinamur asserimus, et assertionem tuemur.

II

In rebus vero practicis, ubi necessitas agendi vel non agendi incumbit probabilibus regimur eo contenti, tanquam veris: nam vitae ratio necessaria est, ut agamus, qui indeterminatus maneret, nunquam ferme ageret, quod perniciosissimum foret. Sed tamen deliberamus, nulla cura nimia discutienda sunt omnia, hoc quae propius ad veritatem, et ob quae eadem ad falsitatem accedere videntur, ea rationum momenta accurate conferanda. At vero ubi determinatio semel facta est necesse est, et relata ad actionem animum obfirmemus, itaque sententiam ut veram intueamur, aversis etiam mentis nostrae oculis ab iis, quae pro ejus falsitate pugnare videntur ne in vitium inconstantiae et [illegible] incidamus.

III

[illegible] Sed et in rebus probabilibus judicium ferre viri sit [illegible] eruditi ac sagaci quodam ingenio praediti qui cautissimam ad minima quaeque [illegible] attentionem adhibet. Sed potest modeste semper et [illegible] et [illegible] eam ne [illegible] nisi [illegible] quod oportet tribuere [illegible]. [illegible] si tamen [illegible] ad judicandum [illegible] satisfaciat [illegible] id quod evidens, et vero circa id quod obscurum est eam exerceat. judicet nominis asserat: sententiam esse probabilem et vero certam.

IV

In disciplinis, quae probabilitatis [illegible] constant pro[illegible] babilibus [illegible], in doctorum auctoritate fundata [illegible] negotium agitur [illegible] ut oportet sollicite circumspicere quot auctores pro hac sententia steterint nec ignorare etiam eorum numerum majus [illegible] quod ipsa sit ratio, quae impulerit ad eam sententiam opinionem. [illegible] tamen facile ut videmus viros doctos, ac sapientes [illegible] numero in unam coalescere sententiam nisi graves pro ea rationes [illegible]

'nitio, quae est plena vel in pari numero primora
Habet nonnulla incerta ? probabiliter ; secundum hanc decisiones nostras nu
berandas eã... [illegible] ... philosoph. ac morales Theologi, certe veritas
res et plena dissensionis inter doctissimos si ex una parte tot adsunt motiva
ut ? ... contrariae opinionis collata longe praeponderent sententia
moraliter certam constituant, etiamsi aliquod alterum argumentum aliquis contra deser-
quam contraria sententia n. careat improbabilis tamen dici debet. Hinc vera pro(ba)
bilitatis notione destituuntur quidam scriptores, qui ut dixi et in vitiorum probabilitat(em)
usu ... nullam sententiam desperatam adeo clamant quae a sententia
viris probabilis patroni defendi n. possit. Verum quidem ista sunt, sed n. fit hoc
ut ... inuta argumenta exponenda sunt, si velis certe ... inter
doctissimos celeberrimos denique

Sect.
2da

... eã de probabilitate eventuum futurorum ferenda judicia,
in errore sumus ... proclives et res ē ... plena interea tamen
... vitae quotidianae necessitate quadam frequenter ... ut de eventis
... futuris judicemus ... ab hac incertitudine ... maximeque ... obtinendis
aut ... evitandis ... huc fere sunt, quae a ... praecipientur

Leges contingentium

I

... conjunctas, et connectas omnia adjuncta quae
effectus alicujus contingentiam praecedere solent, et ex his solum probabilitat-
ter judicari potest ... effectus futuros ... quam ... ingens
de divinatione ... legi ... ? ... sagax ... n. est
eã falli ... sed tamen ad veritatem ... ? ... enim ad ...
... quae ... frequenter ... modo evenire in
hoc igitur ... ars ē effecta ... saepe animadvertendo ac notando et
aliis ... notandis ... in hunc modum terrae ...
facultas ... futuris bellis altera ... et
... mortales de rebus contingentibus futuris judicant atque pronunciant.

II

Quod ... ē ... quod potest fieri et n. fieri
circumstantiis ... aliquando ... et aliquando n. fit. In exemp(lum)
... ? ... cubicum fieri potest ... numerum ...
... potest ... tamen ē ... aliquando
... numerum ... In hanc rem ... sententia
... praecipue ... de fato ... contr(a)
contingentia ... planetarum alia ratio quaedam ... in ...
parte ... sint ... sequitur ...
... quod ... ? ...
... quando ... sint

illud, post Aristotelem docet doctor, [illegible] cum plurimis aliis in locis tum [illegible] rationi quae decima [illegible] articulo decimo 3tio 2: cor: causa contingens se habet ad opposita et sic contingens non subditur pro certitudine alicui cognitioni:

III

Quod in quibusdam circumstantiis nunquam accidit [illegible] tendum est, saltem moraliter impossibile, quod vero semper contingit saltem moraliter certum censeri debet, patet utraque: [illegible] hujus regulae exposita notione moralis impossibilitatis et certitudinis: utraque semper in eo posita intelligitur quod etsi non repugnet contrarium, nam sit contra ordinarias naturae leges, quod tamen non accidat. Dixi saltem moraliter. nam si ipsa nunquam fallax ejusmodi experientia certitudinem plus quam moralem posit, eadem enim physica certi sumus hominem natura: liter in aera sese efferre non posse, nisi quia id nunquam contigisse novimus.

IV

Quando in causis habetur aequalis ad plures effectus disposi: tio probabilitas uno effectum determinato est sicut unitas ad numerum talium possibilium. cum enim contingentia aequaliter non procedant sed quaedam aliquando fiant, quaedam autem non fiant, nullus effectus habet determinationem ut prae alio frequentius sequatur. Sic cum jactus aleae [illegible] aequaliter comparatus ad omnes sex numeros erit probabilitas, pro aliquo determinato, sicut unum ad sex. Sint in urna aliqua centum sortes, quarum una tantum sit sors lucranda erit probabilitas pro uno aliquo determinato eventu, quam simul [illegible] sicut unum ad centum, hoc est fere nulla, et mera solum possibilitas. Eadem ecce [illegible] dementia quae aleae aliisque id genus fortunae ludis tam adeo incertis [illegible] onerosa sunt.

Quando causae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad eundem effectum [illegible] sic [illegible] non [illegible] perfecte [illegible] [illegible] probabilitas [illegible] [illegible] duodecim [illegible] sit sicut unum ad undecim [illegible] [illegible] probabilitas [illegible] [illegible] dispositionum [illegible] intra seriem casuum possibilium, ut sunt numeri [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quatuor [illegible] dispositiones [illegible] [illegible] minima respectiva

142. [illegible] in hoc casu [illegible] numeris 2, et 3. [illegible] necessarie [illegible] recurrant.

VI [illegible] impossibile censendum est fere, ut [illegible] contingat [illegible] adjiciendi quidem [illegible] accidere solet. [illegible] enim, quod fere semper fallit [illegible] [illegible] probabilitate [illegible] [illegible] forsitan ex viginti hominum millibus [illegible] [illegible] intercat: error [illegible] [illegible] [illegible] sua [illegible] nimis [illegible] et [illegible] nescio quas passiones infirmas sibi imaginantur. [illegible] [illegible] boni sunt, quamdiu hominem in officiis vitæ christianæ continet [illegible] nulla sit [illegible] magna securitas, ubi periclitatur æternitas, ut ait S. Gregorius. Sed ubi [illegible] ingenitus [illegible] mali, gemitus et dementiæ originem [illegible]bant.

Caput 2dum
De Fide.

Quid fides?

1245 Fides, sicut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] intet prædicatum et subjectum ex loquentis auctoritate orta: qui vero [illegible] per [illegible] assentitur, credere dicitur: sic credimus [illegible] Cæsarem [illegible] [illegible] cum Cicerone [illegible] [illegible] inter Cæsarem, et pompejum intercessisse.

Quotuplex

129 Fides [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] auctoritas [illegible] perceptio [illegible] [illegible] inter prædicatum et subjectum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fidem humanam.

Quid testis fide-[illegible]

16. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] seu ore seu scripto refert; [illegible] [illegible] [illegible] habet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] seu [illegible] rei [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] prædite[illegible]

Quis testis veraci[illegible]

121 [illegible] probatur. [illegible] quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

semper fundata nemo praesumendus est malus nisi malus esse probetur, sed qui verum dicit, scit qui habilis est [illegible] contra mentem [illegible]: semper loquitur ab omni malitia immunis esse non potest, cum id sine animo alios fallendi non fiat: ergo tamdiu quivis putandus est verum loqui, quamdiu gravia rationes contrarium non evincant. Rationes autem dubitandi de veracitate testis sunt sequentes.

Rationes dubitandi de veracitate testis.

I

Qui vel semel falsum dixisse deprehensus est nullam meretur fidem. Si quis eo audaciae devenit, ut vero pura [illegible] non [illegible] fuerit gravissima contra illum praesumptio formatur, ut hic quoque in hoc [illegible] est [illegible] genus admittat. [illegible] in [illegible] pro [illegible]: qui semel pejeraverit et [illegible] postea, etiamsi per plures deos juret, non oportet.

II

Cum res, quae narrantur, non apte satis inter se cohaerent, pra[illegible] vel occulta quaedam repugnantia [illegible] [illegible]. Sed vero res sunt admodum [illegible], vel propterea, quod rarissime accidant, vel in [illegible] difficiles, aut ejus naturae, ut mirabiles quasi [illegible] [illegible] [illegible] novo examini sub[illegible], eandemque [illegible] quam de iis quae inter vera affirmata decidantur, sit vel notata clare perspicientur [illegible] sine mora istae fabulae relegandae sunt.

III

Si probitas in [illegible] desit, [illegible] omnis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliunde historia vita nota sit vel [illegible] aut amore partium [illegible] fuerit vel tandem si [illegible] fuerit [illegible] [illegible] Mahometes in Alcorani miracula quaedam [illegible] [illegible] solemnem [illegible] nemo [illegible] illa tamen [illegible] pro [illegible] [illegible] [illegible] est de [illegible] quae magno [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quemadmodum [illegible] [illegible] [illegible].

IV

Ordinem studiorum historicorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Romanas [illegible] [illegible], quae [illegible]

fuerunt ceteras inter res [illegible] Latinorum Germanorumque aliarumque nationum [illegible] [illegible] [illegible] ut Romanae [illegible] [illegible] [illegible] omnem ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] scriptore, qui [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] nati. [illegible] [illegible] [illegible] maximo [illegible] [illegible] [illegible] atque [illegible] historias [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Universi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] principes [illegible] [illegible] [illegible] amor, ac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] historia [illegible] sincere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] atque alias [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] rent.

Ex ejusmodi causis, nimirum ex vano alicujus gloriae [illegible] [illegible] [illegible] aut ex [illegible] [illegible] [illegible] fallendi [illegible] origi[illegible] sed magna ex parte debent fabulae, quas de moribus, litteris, et religione antiquarum nationum narrant [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illustrare [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] historiarum, quas aut veterum simplicitas et credulitas, aut [illegible], atque [illegible] [illegible] [illegible], aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Graecia, ingens [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] videmus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fabulamur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] commentariis, [illegible] [illegible], et historicos [illegible] [illegible] et [illegible] et [illegible] et [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] in libris scripta [illegible] [illegible] inter illos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hominum vanis [illegible] hominum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

alos ibi esse homines apud earum [illegible] plagam . . vestigia pedum habeant intus conversa. Praeterea . . . in [illegible] quarum terra, quae Albania dicitur, gigni homines, qui in pueritia canescant et plus cernant noctu quam interdiu [illegible] . . . . esse quosdam quasi in terra [illegible] familiam hominum voce atque lingua quorum [illegible]: qui si imperiti forte laudaverint arbores, segetes, boni infantes, amoeniores, egregios equos, pecudes, pastas, atque cultas opimas [illegible] moriantur repente haec omnia [illegible] esse homines in illis qui interimant visendo eosque pupillas in singulis oculis binas habere. Item esse in montibus terrae Indiae homines canum capitibus et latratu. Alios etiam apud [illegible] oriens [illegible], qui Homeri appellantur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] natura [illegible] esse [illegible] cervicibus, oculos in humeris habentes. Praeterea esse gentem apud extrema Indiae corporibus hirtis et avium [illegible], nullo cibo vescentem sed spiritu florum naribus haustu [illegible], haec [illegible] quae absurda [illegible] in [illegible] et [illegible] fidem habeamus.

VI

Si omnia [illegible] [illegible] [illegible] fides [illegible] elevabis. Quis enim Stilliis in [illegible] affectare [illegible] de varietate [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] faciunt modo res verisimiles contineant [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] reperit quam in alio ve in historia [illegible] plane, ut [illegible] reperimus: fingere enim [illegible] [illegible] [illegible] veritate [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fidem, et in illis [illegible] [illegible] prodigia [illegible] [illegible] elegantiae [illegible] apparatu [illegible] [illegible] [illegible] exaggerationis aut elegantiae suspicio excluditur:

Rationes quae attendantur, testi[illegible]
[illegible] notand[illegible]

1 [illegible] teste magna [illegible] quae in mercatoribus [illegible] ultimo [illegible] [illegible]

II [illegible] imaginationi [illegible] qui vivaci [illegible] [illegible]

III [illegible] publica quae [illegible] [illegible]

[illegible] est, hoc [illegible], [illegible] testimonium [illegible] [illegible] [illegible] ratione [illegible] nihil [illegible] existimandus est [illegible] et [illegible] monumenta [illegible] [illegible] enim [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

IV.

Si [illegible] [illegible] [illegible] domesticus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] domesticus modo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] externo omni parte [illegible] fama [illegible] [illegible] aliud [illegible] [illegible] unde [illegible] omnis [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ecclesiasticis [illegible] [illegible] enim miracula de Christo narrant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] adjuvant pro [illegible] acceperunt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] principio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] certamina.

V.

[illegible] ex ipso [illegible] traditione fide dignam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dignis: hoc autem jure [illegible] si [illegible] adjuncta habeat [illegible] splendida et illustria [illegible] publicas ceremonias ac consuetudines ea occasione introductas. [illegible] dubitare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ecclesia. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] testamenti [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sacerdotio [illegible] [illegible] [illegible] docere nec [illegible] [illegible] [illegible] et integra [illegible] communitas ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] circumcisionem [illegible] [illegible] [illegible] traditionem [illegible] [illegible] debet [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prodigia, quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

VI

Si [illegible] quidam [illegible] [illegible]
[illegible] nullus [illegible] memini [illegible] in [illegible]
vocari, [illegible] vero [illegible] [illegible] vaho [illegible] [illegible]
[illegible] quod [illegible] hoc a [illegible] negantibus vocari [illegible]
[illegible] ante [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] facit
aliquod, cujus auctores [illegible] nulla faciunt mentione, [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] certe [illegible] [illegible]
[illegible] pro [illegible], [illegible] [illegible] occasione. Secundo autem
[illegible] [illegible] [illegible] habere singularem [illegible] facti illius [illegible]
[illegible] [illegible] certe [illegible] [illegible] nullam omnino [illegible]
[illegible] ejus [illegible] quo [illegible] [illegible] [illegible] facere [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] est, [illegible], quod constat aliunde, multa [illegible]
[illegible] monumenta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tempore [illegible]
[illegible] interiisse. [illegible] [illegible] rationibus fidem [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] post annis [illegible] maxime [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] narrat, [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] meminit etc. [illegible] ad idololatriæ [illegible], qua
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. Si vero [illegible] [illegible] ratio [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], nullus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ratione [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] de [illegible] religionis nostræ [illegible]
mentis, [illegible] [illegible] [illegible] multa [illegible] minuta in [illegible]
[illegible] [illegible] libris consignata [illegible] [illegible]
disciplinam [illegible] [illegible], [illegible] inter primos [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible].

suspenderetur hic superiori canon quidem dicti; ad hoc primum argumentum qui eo videtur quod proxime tendere, ut traditiones (per) obscuras ignorare etiamsi [illegible] locos fabulis in versi [illegible] testimony pro ablitudinem eo proportione imminui quo a primo fonte recedit, sit fide dignus, nequis ob intellectu humano [illegible] [illegible] eo testatur rei quaecunque sibi eo notum firmum ad fundamentum. Verum ceu secundum eque fide dignus sed testatur nihil testimonio prioris, testimonium hoc quod ex verbis [illegible], et testimonium tertii qui ex ore praecedentium loquitur e [illegible] [illegible] attestatio e [illegible] ita in veritatibus quae non nisi via solum traditionis patefiunt primitus edunt rationibus [illegible] vires argumenti infringat probat hunc canonem per le[gem] in anglia receptam, si cujus etsi exemplum ex instrumento autentico descriptum ac per legitimos testes comprobatum eque ad hoc fidem faciat, novum tamen hujus exempli exemplar, quantumvis summae auctoritatis testibus confirmetur, in nullo anglico tribunali legitimae probationis vim obtinet. Tum conquerimur apud plurimos morem edixnato[?] oppositum obtinuisse. Fateor in ex singulis vocibus [philosophos] spectandas eo sed (ex perpetuitate atque constantia) valuerunt. tamen nisi [illegible] adeo perspicacem, [illegible] a norum [illegible] eruditis obtrudere possimus; sive enim centesimus ille, vel millesimus ut fere historicis [illegible] [illegible] [illegible] quam [illegible], aut alter a quo centesimus ille, aut millesimus [illegible] acceperit certe quin fidem imo alterius adhibeamus quam centesimo eque fide digno [illegible] volumus. [illegible] testes omnes [illegible] aequale fere [illegible] [illegible] quod [illegible] fidelitas, ut supponimus, sine ammi[illegible] attinet [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] eque illis, ac primo, [illegible] credamus, quod vero ad legem illam jure anglicano [illegible] attinet quis ignoret praesumptiones juris tenus veritati [illegible] nullumque a legis[latoribus] universam contineri [illegible] ex cautela quod ut hominum malevolis remonstret quae aliis fraudibus [illegible] [illegible] occasiones [illegible].

Quid historia et quotuplex

172 [illegible] humana locum [illegible], quae habet in rerum notitiis quae litteris consignantur usq. historia nominatur. Tria autem sunt historiarum genera, politica nempe, naturalis, et litteraria. Politica ea refert, quae hominibus in statu civili communis eveniunt. Naturalis, quae facta naturae rariora recensit; litteraria denique, in qua vel scientiarum vices, vel vitae, et gesta auctorum enarrantur.

Quotuplex politica

173 Duae sunt historiae [illegible] species: divina quae complectitur res quas Deus apud homines, atq. eorum gratia operatus est, aut [illegible] operatur. Religiosa quae ecclesiastica passim appellari consuevit, facta, et vicissitudines ecclesiae commemorat, errores et errorum remedia in omnibus saeculis indicat, et divini numinis providentiam in catholicae ecclesiae conservatione conspicuam oculis animisque subjicit. Profana seu civilis rerum publicarum incrementa, et conversiones explicat, subversionum causas, exempla in medium adfert, quibus politicae praecepta stabiliuntur.

[illegible]

174 Praeterea [illegible] universalis [illegible] res [illegible] humani generis aut nationis, quae omni [illegible] gestae traduntur; est [illegible] historia [illegible] universalis [illegible] imperfecta [illegible] illa enim [illegible] errorem [illegible] condita [illegible] describit. His accedunt vitae quibus singulorum hominum acta narrantur, ut sunt vitae virorum illustrium Plutarchi.

Quotuplex [illegible]

175 [illegible] sunt [illegible] historiae, quae facta [illegible] quae [illegible] demonstrant et [illegible] demonstrationes [illegible] et historico-dramatico [illegible] experientia [illegible] sunt historico-dramatica.

Ad hoc ille libri [illegible] habeamus [illegible] dicant. id est ita depravati ut [illegible] omnes [illegible] et quibus [illegible] Typographia sua [illegible] hinc [illegible] media [illegible] decimo quinto saeculo [illegible] fuerit [illegible] semper [illegible] omnes [illegible] manu [illegible] menda in eos [illegible] quae ignorat quot menda [illegible] aliquid [illegible] committant [illegible] hypothesis [illegible] [illegible] doctissimi [illegible] [illegible] ut [illegible] frequen [illegible] omnia [illegible] [illegible] omnia [illegible].

[illegible] causae mendorum

Tria mendorum [illegible] Sed vero [illegible] quibus [illegible] menda in libros [illegible] necessario [illegible] incuria [illegible] quam [illegible] excitaverant [illegible] in [illegible] [illegible] aliter scriberent [illegible] [illegible] [illegible] vel dictans [illegible] [illegible] necessarius [illegible] [illegible] [illegible] depravatos pervenisse.

[illegible] grecam [illegible] veram [illegible] [illegible] ne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] compendiaria [illegible] [illegible] [illegible] aliqua [illegible] syllabis omissis. [illegible] tamen mutatione [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] litteris [illegible] ut etiam in monast[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], quod [illegible] [illegible] [illegible] plerique omnes [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] Mabillonius de re diplomatica lib. 5 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quadrato [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] hominibus [illegible] [illegible] [illegible] sine [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible] et [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] de litteris [illegible].

Itaque [illegible] [illegible] [illegible], ut erant monachi fere omnes qui [illegible] eo tempore [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], vel antiquo more [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quadrata [illegible] [illegible] verba [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad nos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

II [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] enim [illegible] magis [illegible] [illegible] [illegible] inter ipsos medicorum manus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] magna [illegible] quae [illegible] erant [illegible]

pioness eos qui in correctione quae ... illentur addebant aut detra-
herent. ... exemplaria ... magis ... emendan-
tur ... [illegible] ... [illegible]
... inventum typographiae plurimis viris doctis evenisse
qui audacter ... emendarunt viri litteratissimi ...
... [illegible] ... descriptionem ... cum aliis
... [illegible] ... Vide [illegible]
... [illegible] cap. ... decimo ...

III

Tertia mendorum causa fuere [illegible] qui ...
causa ... edita opera in veteribus [illegible] novarunt ...
modo ... [illegible] ... Diogenes [illegible]
... in quaestione ... 23 ... [illegible]
... in ecclesiasticis monumentis ...
... [illegible] ... apud Eusebium historiae ecclesiasticae
lib. 5 cap. 23 ... [illegible] ...
... Sed illos ... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ...
... adulterare ...
... adulterarunt quae ... [illegible]
... depravata ... [illegible] ...
... [illegible] ... et ...
... [illegible] ... [illegible]
... [illegible] ... et ...
... [illegible] ... et ad ... [illegible]

IV

Quarta demum mendorum causa fuit vetustas quae ...
... [illegible] ... codicibus ... magis ... memo-
... codicibus ... plurimae lacunae extiterunt ...
... [illegible] ... possumus ...
... [illegible] ... testis ... Strabo lib. decimo ter-
... quo evenit ut ... et ...
... [illegible] ...
... [illegible] ... sed in ipso ... [illegible] ... de causis ...
... plura ... ad nos ... depravata pervenerunt
et ... [illegible] ... magno ...
diligentia ... [illegible] ... valeamus

Regulae secernendi libros integros a corruptis, veros a suppositis.

I. Suppositi libri indicium est si in veteribus codicibus alteri tribuatur auctori: interpolati vero si in veteribus codicibus desit quod in recentioribus reperitur: mutilati, si aliquid desit, quod in antiquioribus codicibus extabat.

II. Si quae a veteribus hominibus ex libro quo nunc [illegible] ta hac est citata sunt ea nunc in libro [illegible] inscriptione [illegible] [illegible] aut [illegible] [illegible] sive aliter [illegible] [illegible] sit [illegible]. Si omnia [illegible] sine mutatione germanus est, nisi alia sint in contrariam partem suppetentia rationes.

III. Quae asserta sunt re[illegible] aut in dubium vocata ab omnibus antiquioribus, ea vix possunt recentiorum auctoritate fidem [illegible]. [illegible] ratio ostendit eos qui proxime illis temporibus vixerunt certiores fuisse debere, quam nos.

IV. Liber in quo dedita opera tractantur controversiae post tempora scriptoris cui tribuitur ejus, et a cujus nomen praefert, aut minimum est interpolatus liber dedita opera: nequ enim ex eo [illegible] abjudicari debet liber vetusti alicujus auctoris quod multa in eo [illegible] [illegible] quae recentioribus temporibus acciderunt. Nam itidem librariorum vitio contingere potuit, quod notas marginales explicationis gratia [illegible] temporibus adjectas in textum adsciverint, ut in [illegible] [illegible] causa dictum est.

V. Liber in quo damnata occurrunt [illegible] [illegible] [illegible] cujus nomen praefert, [illegible] [illegible] [illegible] ejus [illegible] [illegible] damnata sine magni momenti: quod minimum est interpolatus. Haec tamen regula sine aliqua limitatione [illegible] [illegible]. Nam [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] accuratius examinata [illegible] [illegible] in contraria [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] confirmari [illegible].

VI. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sit [illegible] a [illegible] aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] illius nomen [illegible] [illegible] sit [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] liber [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Sect. I. De methodo inquirendae veritatis
et scientiae administrandae

Methodus generatim est ordinata ratio inquirendae veritatis, quae adhuc latet, et explicandae eamque aliis communicandae cum jam inventa est. — Quid methodus? 197

Dividitur autem in syntheticam et analyticam. Synthetica seu compositionis est ratio disponendi cogitationes nostras ad veritatem quae jam inventa est explicandam, eamque aliis communicandam: ea propter etiam methodus doctrinae nuncupatur. Synthetica nomen obtinet a synthesi seu compositione, nam in tradenda doctrina aliis habenda quasi componendo incedendum est, videlicet a notionibus simplicioribus, universalioribus et facilioribus ad minus simplicia, composita, particularia et difficiliora gradatim descendendo [illegible]. — Quotuplex et quid Synthetica? 198

Methodus analytica seu resolutionis est ratio disponendi cogitationes nostras ad veritatem quae adhuc latet detegendam. Unde etiam methodus inventionis vocari solet. Dicitur analytica ab analysi seu resolutione, etenim qui latentem veritatem detegere volunt omne totum suum in partes dividendo, omnia [illegible] in sua principia resolvendo ac [illegible] [illegible]. — Quid analytica? 199 — 200

Ut methodi utriusque indolis et natura tum fiat apertior, [illegible] illud inter utramque interesse animadverte, quod analysis [illegible] [illegible] et [illegible] quasi [illegible] a pluribus plurium [illegible] a difficilioribus ad simpliciora [illegible] progreditur. Synthesis contra a simplicioribus ac facilioribus ad difficiliora magisque composita procedit; [illegible] in ea veritate quae in quaestione est [illegible]. Utraque [illegible] [illegible] [illegible] exemplo illustratur.

I

Exempla methodi utriusque.

Si [illegible] materia proponatur [illegible] quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad praesentem quaestionem [illegible] [illegible].

II

Si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] simul [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quaestio sit an anima hominis immortalis sit atque [illegible] [illegible] a demonstranda animae simplicitate, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] determinare, nempe animam hominis esse immortalem.

III

Si nulla veritate [illegible] sit ad aliud fiat progressio [illegible] praecedente veritate [illegible] [illegible] illa [illegible] rationibus [illegible] hae quoque [illegible] [illegible] materiam in infinitum [illegible] [illegible] infinitum repugnare [illegible]

IV

[illegible] a nimia verborum copia, et in [illegible] [illegible] [illegible] claritas [illegible] [illegible] ex nimia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] poetica. [illegible] ex [illegible] [illegible]

V

[illegible] ad quaestionem [illegible] [illegible] vide [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] orientalium [illegible] critices [illegible] [illegible] [illegible] cognitio necessaria est, [illegible] ad [illegible] Romanas [illegible] interpretandas Romanae historiae [illegible] [illegible] [illegible] studiosus juris naturae et gentium [illegible] [illegible] canonistae [illegible] conciliorum statuta et historiam ecclesiasticam [illegible] [illegible] amator historiae naturae et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] humani corporis [illegible] metaphysicam et historiam [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] materia [illegible] [illegible] [illegible] quid [illegible] [illegible] quid [illegible] humani [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

VI

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] considerandum ne quid [illegible] [illegible] quid [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ne quid quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quaedam [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] praecipua [illegible] adminicula [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] meditatio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] frequentia [illegible] [illegible] experimenta [illegible]
200 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] capita [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] veritatis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] considerabit

Quid meditatio?

Def.

Meditatio est applicatio cogitationis nostrae ad inquisitionem veritatis eo ordine instituta ut semper notiones [illegible] ex aliis notionibus perspicuas derivemus. Unde meditatio non est reflexio [illegible] nis, quae [illegible] [illegible] veras [illegible], sed [illegible], quae per applicationem intellectus copia perfecta est.

I — ejus leges

Qui feliciter meditari velit, adhibeat primo [illegible] omnibus attentionem. Ratio est quia veritates ad veritatibus [illegible] quis, qui veritatum connexionem non perspicit. [illegible] autem [illegible] perspicere non potest qui attendit ad alteram probationem non distinguit [illegible] alteram veritatem ab altera probatione distinguere qui [illegible] attentione non utitur. Ut igitur quis feliciter meditetur attentionem adhibere necesse est. Meditaturus ergo vitare debet res, quae [illegible] vehementer excitare et imaginationem afficere, ut sunt strepitus, alterationes hominum, lumen vividius, dolor, voluptas, spectacula, pompae, affectus vallationes etc. atque ore maturare, et [illegible] ante [illegible] veritatem [illegible] meditationi sunt destinanda.

II

Debemus ante omnia de principiis, quibus veritates superstruemus esse solliciti. Philosophus eo ordine cogitationes suas applicare debet ad investigationem per meditationem veritatis, ut notiones et propositiones veras ex aliis propositionibus [illegible] ut autem maxime [illegible] [illegible], nisi de [illegible], ea [illegible] [illegible] ut solliciti animum ergo in principiis sunt aliis, quae [illegible] ex meditatione sua percipere.

III

Ex quo conficitur ad meditationem [illegible] [illegible] [illegible], ut res illas de quibus meditamur, accurate definiamus singulosque terminos, nec indeterminemus definitio et [illegible] [illegible] [illegible] ea principia certa de quibus solliciti [illegible] [illegible] illud, quae ad meditandum [illegible]. Quo ipso simul patet terminos singulos, qui in materia, de qua meditamur, nobis [illegible] sunt, ea [illegible] determinatos [illegible] non [illegible] methodi leges [illegible].

IV

Si vero de qua meditamur, accuratam definitionem formare velis, ejus notas [illegible] illam ab aliis [illegible] [illegible] perspicuas, quod ut eo [illegible] prius, experientia et [illegible] [illegible] adhibeas, ex quorum [illegible] [illegible] illas [illegible] colliges solliciti [illegible] de definitione [illegible] [illegible] regulas, [illegible] et [illegible] [illegible]

bonum acquirat, si casus specialis, in quo [illegible] alis dicitur et pu-
tamen utrumque amicus perfectionis [illegible] sic universali conside-
retur, atque amicum definies: personam, quae sit amans

V Definitionem rei de qua meditaris ita examina [illegible] singulas notas in definitione occurrentes denuo definies atque ita ex novis notatis definitionibus emergent novae proprietates quae tibi amplius meditandi campum aperiant. Sic si ad definitionem amici notas attendas, occurret tibi nota amoris, quae tibi est definienda, atque in illius naturam modo praecedente iuxta praescriptum ingrediendum [illegible]. Invenies ergo alterum amare nihil aliud esse quam ex alterius felicitate voluptatem capere, cujus definitionis notas si iterum per regulam praecedentem perpendas invenies de amore amici, amicitia [illegible] determinabis.

VI Ex definitionibus rite et juxta leges instituti [illegible] proveniunt propositiones quas axiomata [illegible] quae sunt axiomata ex definitionibus immediate deducta [illegible] parte definitionis genus nimirum proximum, vel differentia ultima omittitur [illegible] definitione ita invertitur, ut praedicatum in subjecti locum, et subjectum in locum praedicati substituatur, [illegible] definitiones affirmativas convertere in negativas [illegible]. Sic ex hac definitione: lex est decretum superioris obligans inferiorem: [illegible] modo axiomata [illegible] lex supponit superiorem [illegible] obligat, lex datur a superiore inferiori [illegible] quidquid est decretum superioris obligans inferiorem, illud est lex [illegible] ubi nullum adest decretum superioris obligans inferiorem ibi non est lex, ubi nullus adest superior ibi lex nullum habet locum, [illegible] nulla lex ibi nulla obligatio. Qui caret jure obligandi non habet potestatem legem ferendi.

VII [illegible] modo [illegible] in [illegible] [illegible] definitiones [illegible] qualis [illegible] in allato exemplo [illegible] superior lege [illegible] [illegible] per immediatas consequentias ex definitionibus [illegible] [illegible] corollaria [illegible] ex definitione legis hoc formato axiomate: lex supponit superiorem, ex hoc axiomate elicies per immediatam consequentiam

hu consecutivid ergo per poni n, nō ergo puin ergo per po-
re obligata negavit.

VIII

Ex collatione plurium definitionum, et propositionum oriuntur theoremata. Dicunt ginos [illegible] theoremata per meditationem invenire illud oportet comparare aliquot definitiones ex quarum combinatione tribus [illegible] [illegible], ne quam aliquid precise affirmetur, vel negetur adeoque e theoretica. Ut autem modus inveniendi theorematum clarior fiat, sumamus definitionem Dei, qui dicitur, est quod spiritus intelligens et definitionem spiritus, qui e substantia intelligens et voluntate prædita. Una ita argumentabar [illegible] omnis spiritus e intellectu, et voluntate præditus. Deus e spiritus ergo Deus e intellectu, et voluntate præditus. Si porro definiveris, quid sit intellectu præditum esse et comprehenderis intellectu præditum esse [illegible] [illegible] sibi repræsentat energiam nova hac propositio Deus res sibi distincte repræsentat, et ita porro. Haec [illegible], et ne sine magna animi voluptate expaveris, meditationem ne mediocre esse medium veritatem inveniendi.

Inter præcipua veritatis adinveniendæ adminicula librorum lectionem reponendam esse, ne e, quam ambigat. Cadem [illegible] labora nostra, et meditatione reperire et in apparatum [illegible] valeamus, experientia nostra aliorum accessionem plenius consecuturi, oportet eorum scripta, qui singula præcise tractant, expendamus, quibus ducimur ad propositum nostri veritatem eruendæ finem facile regulare pervenimus. Librorum lectio 202

Qui libros cum fructu volvere cupit, cujus animis delectatum esse, della sibi ardi nominare. Multi, ait multis [illegible] præsentantes legendi sunt. Cavendum vero præcipue ne ajusmodi sint qui perspicui, vitis, contineant depravatis moribus perniciosi. Proinde quod vero librorum delectum faciamus illi sunt consulendi, quos in scientia illa cui operam damus, parum præcellere esse novimus. Qui libri legendi. 203

Animus sit tranquillus, et liber ab aliis curis mente deinde ad conandum parata pro qua veritas studeris intentam omnino sit, ne si curam seretate meditans adhærere fame deviens, accedens [illegible] prius rationibus, quam ejus momentum sedulo expendas. Ante lectionem 204

170

In Tempore

205 Primo status quaestionis ipse perspiciatur. 2do, ... conjungantur cum verbis, quae auctor his intervallis ... dum [illegible]. 3tio prioribus ipse non intellectis ad posteriora progrediendum non est, cum haec ab illis pendere soleant, ac proinde ipsis aliter [illegible] et intelligi vix possint. 4to lectio vaga, perfunctoria, praeceps esse non debet, sed opera danda est, ut singulorum verborum vis, propriusque sensus, argumentorum firmitas, nexus ratiociniorumque totius doctrinae series omnino perspiciatur.

Post lectionem.

206 Primo quae lecta sunt, mox finita lectione animo recolenda, atque et quasi in compendium contrahenda, quo memoriae altius imprimantur. 2do juvabit identidem praecipua in conspectu ... concatenata, quae scilicet difficiliora videbantur. 3tio praecipua omnia capita opportuno tempore expendantur et ruminentur. Ille enim qui multum legit et parum meditatur, ei solet comparari, qui multum edit, sed male concoquit. 4to si vel mentem auctoris assequi non licuit, aut eandem assecutus quaedam adhuc dubia supersunt, vel alii aut viri docti in difficultatibus incidunt, partim consulendi erunt. Cui in re multum juvabit ars hermeneutica, seu ars interpretandi, de qua aliquid hic inserimus.

Quid ars hermeneutica

207 Ars hermeneutica seu interpretandi est ars determinandi sensum, quem auctoris verba, seu scripta, seu ... prolata continent.

Leges interpretandi.

I Verborum loquendi ... conjungendum est ad eam aetatem eamque regionem, in qua auctor librum exaravit. Siquidem in progressu temporis vocabula decursu temporis vim ac potestatem suam permutare ... ut oportet, quod dum in veterum aliquo inspexeris ... Astronomiae ... eo voce ... completam quaelis nunc ... plurimum ... vitae diligens morum, gentium et antiquitatis studium.

II Ad ... mentem auctoris intelligendam necesse habet, earum verbis ejus ideas adjungere, plenam habere debet linguae, qua exaratum est, cognitionem. Unde tot ... in alterius linguae translationes, tot ridiculae interpretationes. Veria ... orationis ... nomine ... est: O ...

A che noi stavi qui giornalmente a stancare con tante prediche
o inferno o penitenza. Conviene risolvere, latine quispiam hunc in
modum reddidit: o infernum, ò panitentiam; at quid tandem tot concio=
nibus fatigamur? o infernum, o poenitentiam. aliquando tandem ē alter=
utrum, quæ quidem interpretatione omne argumentum narrandi [illegible].
III
Attendenda & loquentis intentio quæ [illegible]
mus ex definitionibus ab ipso auctore præmissis [illegible]. Sic si
legas hunc Tulli locum in Somnio Scipionis capi: 4to ut [illegible]
[illegible] apud eos ipsos ā quibus audiri nomen nostrum potest nemo uni=
us anni memoriam consequi possit [illegible] debes, ciceronis intentio=
nē ē loqui de anno magno, qui tum efficitur, cum solis, et lu=
næ, et quinque errantium ad eandem inter se comparationem con=
fectis omnium spatiis ē facta conversio. ut illud explicat lib 2do de
natura deorum capi: vigesimo.
V
Intentio autem loquentis [illegible] [illegible] ea quæ
ipsi magis obvia sunt ac nota. id quod [illegible]
[illegible] [illegible] determinanda [illegible] magnum de
[illegible] omnino [illegible] quaquam in pœnam
parvus habebatur nam [illegible]
magna doctrina; vide ergo qui id attente sit ex natione [illegible], ac [illegible]
V
[illegible] [illegible] ex numero [illegible]
Subjecta materia [illegible]
sermo suppeditat: ut sæpe integer sermonis tractus, totus [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] integer [illegible]
[illegible] [illegible]
loca [illegible] [illegible] consequentibus considerentur [illegible]
[illegible] parallela, quæ inter se comparata id [illegible]
[illegible] illustrabunt. illa autem [illegible] [illegible] fit et
quasi per occasionem [illegible] [illegible] aliis in [illegible]
tot [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
ē argumenti atque ex iis, ā [illegible] ex illis [illegible] [illegible] ca
[illegible].
VI
Et subjecta materia [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eam
[illegible] [illegible] quod formam [illegible] [illegible]

vellet; at nullo tamen modo [illegible] [illegible] certe sit [illegible] ea quae [illegible] exigit significatione intendisse. Sol: [illegible] in [illegible], sed tacite Scripturae aut S. patres [illegible] [illegible] suas confirmandas abutuntur. Quod si et [illegible] accidit [illegible] inter [illegible] [illegible] sit ea ceteris paribus praeferenda [illegible] quae a [illegible] familiari aut discipulo, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] disciplinae, quae [illegible] majori [illegible] [illegible] nostra [illegible]

Scro.

De librorum sacrorum interpretatione [illegible]

[illegible] sic [illegible] regulae; sed a [illegible] nostro omnino [illegible] [illegible] [illegible] in eam imaginem, quae [illegible] [illegible] [illegible] recipiunt et, doctrina ac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] legem [illegible].

I [illegible] [illegible] [illegible] data [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] facere [illegible] [illegible] [illegible] et S. [illegible] atq. [illegible] aeternam [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Scriptura ait Apostolus [illegible] ad Timotheum [illegible] [illegible] inspirata utilis est ad docendum, ac [illegible] ad [illegible] ad [illegible] in justitia, ut [illegible] sit [illegible] [illegible] omne [illegible] [illegible] instructus. [illegible] S. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: et legimus in evangelio [illegible] [illegible] mitto [illegible] paraclitum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mathematicas; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] circa [illegible] [illegible] [illegible] aliquas quaestiones [illegible] aeternae felicitati [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

patrum auctoritati maxime conforme ad quam necesse, divi-
nas scripturas interpretandas est ex concilio tridentino novissi-
me Pius quartus in caput professionis fidei hunc præmi-
sit canonem: multa in scripturis sanctis dicuntur juxta opinionem illius tem-
poris, quo gesta referuntur, et non juxta quod rei veritas continebat, quo
canone scripturarum interpretes passim utuntur: hinc Theodoretus in
quæstione vigesima in Genesim: solet divina scriptura non admodum veritatem
hominum sed per homines hominibus loquens infirmitati eo-
rundem sermones suos accommodare.

II

Neq: si patrum auctoritati plus ponderis
inest, quam eorumdem rationibus de rebus suis philosophicas quas
sententias interserant. Ideo ut refert Melchior
Canus lib. 7mo de locis theol. cap. 3tio: Sancti patres in his
artibus humanis ac scientiis non Christum, sed Platonem, sed Aris-
totelem, sed Avicennam, homines videlicet impios, aut cæcos, habue-
re magistros, hos aut suo intellectu fallaces, aut alios homines errori-
bus obnoxios secuti sunt.

Bene autem sententiæ magnis difficultatibus Scholam fre-
tius sunt obiectæ nec proinde a juvenibus meditandi arte quentanto
destitutis facile enarrandæ. Sed in fine instituta sunt publi 205
ca gymnasia in quibus eæ explanari, refelli, aut confirma-
ri solent. Ut autem gymnasia hæc eo fructu frequentes quo
ad ea aperiatur illi, qui magnis non [illegible] impendiis ea
[illegible] aut excitarunt aut restant. hæc majorem in modum tibi
commendata accipe.

Leges gymnasia frequentandi.

Illa quæ in scholam audituros est, nova pla-
na, ac improvisa tibi accidant juvabit ea domi prælegisse
quæ ibi jam explicanda pu.... diligenter observatis iis, quæ
de legendis libris, paulo ante dicta sunt.

II

Si qua inter legendum occurrerint quæ diffi-
cilia videantur ea spatiato adnotata ut mente deinde in scho-
la ad eam magis advertas sic enim consequeris ut pro-
ba jam vera difficultate ad eam diligentius attendas, quam for-
tasse nihil audies nihil ratus, negligenter audires.

In schola ipsa posita quavis alia cogitatione omni ingenii vi, et attentio in prælectione vigilanda est, ut omnia clare distincteque percipiantur: Vitanda ergo loquacitas, motusque et corporis inquietudo.

IV Cum intelligentia sequentium ab antecedentibus pendeat, nulla si fieri potest lectio publica negligenda est semper viva doctoris vox atque institutio privato studio præferenda est cum ille et meditandi accuratius possit et plura eruendæ veritatis habeat adminicula.

V Hoc autem accidentius evenire non potest, cum juvenes multis eodem tempore disciplinis dant operam. Hac ratione igitur ac propterea in ea opus est ut quemadmodum stomachus, ita ingenium nimis multa simul non potest concoquere.

VI Præcedente in schola examinatione domestica item versanda sunt. prodest etiam eadem cum amico conferre iterumque exercitatione instituere quæ mutua æmulatione acuunt ingenium, augent industriam facultatem præterea expedite verbis induti exprimunt.

Quid ex-
perientia
209.
Experientia, quæ scientiam physicam maximam e adjuvat, dicitur cognitio, quæ comparatur attentione ad res in sensus incurrentes: e.g. experientia patet lucere solem, corpora gravitate præditos esse, gaudere [illegible] [illegible].

Quid ob-
servatio
210
Observatio est attentio ad effectus quosdam quos citra omnem humanam industriam sensibus nostris sese offerunt. Observatione deteximus verum depletionem et [illegible] [illegible] profluvii, glaciem ex aqua concretam aliud [illegible]

Quid ex-
perimentum
211
Experimentum est notitia quædam quæ industria nostra adhibita, ut cognitio aliquam circa res in sensus incurrentes comparatur sic experimento scimus argenti partes aqua forti dissolvi, flammam a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fieri cum sufflatur affusa aqua misceri, et [illegible] [illegible] terram infundere.

Dico Qui commoda experimenta animadvertere [illegible] machinis seu instrumenta quædam ex quisitis [illegible] [illegible] determinando, juxta leges de experimentis [illegible]

inutilibus perturbaremur. Ut tamen philosophus noster veritatis vestigiis persequens et observationis sollicitè adjumento demum noverit animadversiones has prae oculis semper habebit. 175

Leges observationum.

I

Sensuum organa vitio omni carere debent, ne eorundem animus in errorem impellatur, atq. omnia observanda quae Lucullus apud Ciceronem [illegible] observanda [illegible] meo autem judicio inquit, ita est maxima in sensibus veritas, si sani sunt, et valentes, et omnia removentur, quae obstant, et impediunt itaq: et tamen mutari saepe volumus et situs eorum rerum quas intuemur, et intervalla aut contrahimus, aut deducimus, multaq: facimus usq: eo, dum aspectus ipse fidem faciat sui judicij. Quod idem fit in vocibus, in odore, in sapore.

II

Distantiam certam atq: objectorum situs ac distantiae praecipue dispicienda sunt. Sic, si e navi movemur oculus, [illegible] terras, urbesq: recurrere, nisi admotâ ipsius oculi cogitationes reflectis. Qui pilam de navi sursum jaciunt, eandem ad perpendiculum relabi putant, nisi advertant se cum navi [illegible] insistere progredi. Si intervallum judicas oculus continuo, dices Solis eo orbem quempiam planissimum, cujus diameter vix alterum aequet pedem.

III

In contemplatione rerum sensibilium paucis sensibus inhaerendum est et plures quoad fieri possit sensus in auxilium sunt advocandi. Saepe enim, in quo nos oculus inducunt, tactus advertens saepe odor, aut sapor opinionem fal- in [illegible] contrarius

IV

Res cum adjunctis omnibus sunt examinandae. Nam effectum eius vulgaris si semper talia esse deprehendantur [illegible] enim ex natura sedulo perlustrantur. Quid quod vulgatissimum quisque magis pervulgatum, quam rorem in herbis mane inveniri at si diligenter conjunctus spectari, an pruinoso; sudo an nubiloso caelo in aestivis an hibernis locis vel sit [illegible], quibus particularis per- regionis [illegible] omnia perinde corpora madefaciat.

aer è tellure noctu ascendat. an interdiu in aerem [illegible] velabatur. hec sane in re vulgari minime sunt vulgaria ac proinde naturae indagatori quam diligentissime explorandā.

V [illegible] animum existimata [illegible] rebus ipsis externis ideā, quod ipsa [illegible] in sensatione [illegible] sensatis: Nam in rebus ipsis vires tantummodo et motiones quae impellant organa reperiuntur; cetera, quae experimur, [illegible] nos recondita sunt. Si quis opinaretur calorem, sonum, [illegible] colores, sicut in anima [illegible] ita plane existere ipsis corporibus externis ne ille à vero non minus aberraret quam si dolorem, quem pungente acicula percipit, in ipsa acicula existimaret.

VI Si mutationis [illegible] causa [illegible] [illegible] ut [illegible] à [illegible] objecto et ante et [illegible] mutatio ipsa fit, ut pateat, quid vel tunc, vel paulo ante illud acciderit, [illegible] mutationis facta causa [illegible] [illegible] [illegible] quae [illegible] [illegible] aliqua, prius [illegible] [illegible] (secus mutatio [illegible] facta [illegible]) [illegible] [illegible] quam quae [illegible] fuit [illegible] [illegible] causa mutationis è. Videt [illegible] prismate [illegible] radium in plures colores dispertiri [illegible] itaque colligit [illegible] in causa [illegible] prismate [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] al [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible] in conspectu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hoc in medio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Caput 4tum

De methodo habendi certam [illegible] seu de certitudinis demonstratione.

[illegible]ratio est per ideae mediae dispositionem [illegible] ejus ope relatio, quam aliae duae ideae ad se habent, [illegible] [illegible]. Probare [illegible] intendo animam esse incorruptibilem [illegible] est ens simplex ideam mediam ens simplex confero primo cum idea incorruptibilitatis, et ago ens simplex est incorruptibile, tandem deinde ideam ens simplex [illegible] anima et [illegible] anima est ens simplex. [illegible] his duabus enunciationibus [illegible] concludo animam esse incorruptibilem. [illegible] probatione [illegible] opus sit [illegible] in ordine [illegible], donec relatio quae inter praedicatum et subjectum propositionis [illegible] in luce constituatur. — Quid probatio? 212

[illegible] propositionis seu enunciationes illae quibus velut totidem [illegible] omnis [illegible] probatio vel [illegible] certa et evidentia [illegible] in certa altamen [illegible] vel [illegible] solent praecavere id est talia quae [illegible] omni ratione [illegible], [illegible] sine probatione [illegible]. In [illegible] habetur demonstratio in certis probatio [illegible] in [illegible]. — Quid simplex probatio 213

Demonstratio vero est oratio, quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] legitima argumentatione concluditur. [illegible] vero haec sunt definitiones axiomata postulata [illegible] [illegible] [illegible] et experientia [illegible] et propositiones jam demonstratae. — Quid demonstratio [illegible]

Demonstratio alia est a priori [illegible] a posteriori. A priori est [illegible] ex definitionibus aliisque [illegible] [illegible], vel ea [illegible] in qua ex causa effectus deducitur. Demonstratio a posteriori est illa in qua ex [illegible] [illegible] aliquid confirmatur vel ex [illegible] causa [illegible]. [illegible] [illegible] demonstratio existentia Dei [illegible] ex rebus creatis [illegible] — Quid simplex demonstratio! 215

sit à posteriori demonstrationes autem geometricae, ontologicae, quae definitionibus, axiomatibus, aliisque ejusmodi principiis innituntur fluunt à priori.

Quae direct.? 216
Demonstratio directa seu ostensiva dicitur ea ex qua ipsa res per se evidenter eadem convenire vel repugnare praedicato, ut in argum: Ens necessarium est aeternum; sed Deus est ens necessarium ergo est aeternum.

Quae indirecta? 217
Demonstratio indirecta seu apagogica vel deductio ad absurdum fit cum contradictoria propositionis demonstrandae ponitur vera admittitur atque ex ea legitime argumentando [illegible] tandem manifesta absurda deducimus in hunc modum. Sit demonstranda indirecte haec propositio Deus est aeternus. ponendo ejus contradictoriam pone eam veram, Deus non est aeternus; tunc vide quae confusiones ex hac legitime profluant. Si enim Deus non sit aeternus ergo non semper fuit: ergo habuit initium existendi: ergo est productus: ergo est creatura. ergo non est Deus

Quid circulus in demonstrando? 218
Circulus vitiosus vel circulus in demonstrando quo quis etiam petitio principii dici solet committitur, cum una propositio per alteram demonstratur, et ita vicissim ut una alterius principium agat et vicissim ut si quis ex spiritualitate animae humanae ejus immortalitatem, et vicissim spiritualitatem ex immortalitate demonstrare niteretur.

Leges demonstrationis.

I
[illegible] demonstrationis [illegible] extra omnem controversiam posita sint necesse est. Quod si tamen adversarius [illegible] sit [illegible] principia [illegible] adversarius in veris habeat. Demonstratio haec ad hominem dici solet ita quod Cicero lib. 3 de natura Deorum ex Zenonis principiis a Balbo concessis Cotta ipsum impugnavit, Zeno ita concludit, quod ratione utitur melius est quam id quod ratione non utitur. nihil autem mundo melius [illegible] ratione igitur mundus utitur. Hoc si placet jam efficies ut mundus optime [illegible] videatur. Zenonis enim vestigiis [illegible] poteris concludere, quod literatum est, [illegible] quam quod non est litteratum [illegible] autem mundo melius [illegible] igitur est mundus. Isto modo [illegible] dicitur [illegible]

mathematicus, maxime omni bonaque doctrina eruditus, verissime philosophus erit maximus.

II

Quae demonstrata non sunt, in demonstratione non ostendantur, nec supponantur ut fit a Wolfio Leibnitio aliisque eorundem sectatoribus, qui in pluribus quaestionibus tanquam demonstrata supponunt mundum hunc esse omnium possibilium optimum, hominumque voluntatem agere semper ex ratione sufficiente externa, neque nec Dei omnipotentiam bonitatem Deo perfecte similia.

III

Demonstrationes indirectae uti non debemus quando aliquid directe demonstrare possumus. Cum enim haec demonstratio naturam rei non explanet, nec ostendat quare res vera sit, sed falsum dumtaxat esse non posse evincat, animo veritatis cupido non satisfacit sed illud potius irritare cogit. Quare videmus Euclidem eo demonstrandi genere plerumque delectari a Geometris recentioribus passim accusari.

IV

Quae per se manifesta sunt obscurioribus demonstrando non debent, perspicuitas enim dictione tersa [illegible] demonstrationibus tollatur. e.g. clara est illa Euclidis demonstratio, qua contendit, uno quovis trianguli latere tertio esse majora; illud enim ex ipsa lineae rectae notione satis elucet. Multa haec ipsi Wolfio familiaria sunt, [illegible] caeteris philosophis.

V

Non omnino falsa censenda sunt, quae demonstrationum requirunt rigorem, nec ideo dumtaxat negari possunt quod modus [illegible] eorum fiat [illegible]. Tenenda potius est in his, ac in similibus [illegible] sive certa, dimittenda incerta. [illegible] non se negatur [illegible] demonstrationis [illegible] evidentia [illegible] admittet. Sic utique in rebus naturalibus non quaeritur [illegible] evidentia metaphysica nec physica in moralibus; cum res physicae non nisi physicae, morales nonnisi moralis certitudinis sint capaces.

VI Multa autem monet de evidenta et [illegible]
monstratione [illegible] quod [illegible] continuo [illegible]
[illegible] infantia
[illegible] praejudiciis: [illegible]
[illegible]
[illegible] tamen [illegible] praejudiciis [illegible]
[illegible].

quot Sint
[illegible] cognitionem [illegible]
praejudicia [illegible] impedimenta

Quot sint [illegible]
[illegible]
2º [illegible] habere [illegible]
[illegible].

Quid [illegible] praeconcepta
[illegible]
[illegible] [illegible]
2º [illegible]
[illegible]
[illegible].

[illegible] tria sunt praejudiciorum genera, ut [illegible]
[illegible] adeo sunt [illegible]
[illegible] valent [illegible]
[illegible] praejudicium [illegible]

I [illegible] in infantia [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] opinionum [illegible]

II

Ex ipsis rerum vocabulis, seu ex vocabulorum originatione nomine quam rei adjecere homines, prava intelligentia [illegible], et adulta etiam aetate eadem vocabula cum iisdem confusis admodum et obscuris infantiae ideis conjungunt. [illegible] plurimique [illegible] homines ejusmodi de rerum semel concepto denuo [illegible] contendunt: a nominibus [illegible] quae a prava [illegible] vocabulorum significatione [illegible] videntur.

> Vel quia nil rectum nisi quod placuit sibi ducunt,
> Vel quia turpe putant parere minoribus, et quae
> Imberbes didicere senes perdenda fateri
>
> Horatius lib: 2do epist: 1ma

III

Ex pravis et diversis quibus animus hominis est affectionibus. Sic facile persuademus nobis id esse, quod ut ita sit [illegible] Durum [illegible] in magis [illegible] o terrae [illegible] hominum. Id quod volunt credunt, Caesar, [illegible] Cicero de Oratore lib. 2do cap. quadragesimo 2do. "Plura multo homines judicant odio aut amore aut cupiditate aut iracundia aut dolore aut laetitia aut spe, aut timore, aut errore aut aliqua permotione mentis, quam veritate, aut praescripto aut juris norma aliqua aut judicii formula, aut legibus."

IV

Ex natura [illegible] Videbis in vita multos ante et [illegible] rationes multos in amicis ante [illegible] in [illegible] quae [illegible] qui vir hic clarissimus [illegible] in animadvertendo, quia res cujusque amor, [illegible] de [illegible] quod de [illegible] Cicero [illegible] lib 5to cap vigesimo [illegible] [illegible] nescio quo pacto magis, quam in [illegible] nam [illegible] nomine cognitus potest et mihi [illegible] amicitiam [illegible] non [illegible] videretur. Sic se res habet [illegible] tam mea

V

Ex auctoritate multi, ut ait Cicero in Lucullo cap. 3tio ante tenentur adstricti quam quid esset optimum judicare potuerunt: deinde in infirmissimo tempore aetatis aut obsecuti amico cuidam, aut una alicujus quem primum audierunt oratione capti de rebus incognitis judicant et ad quamcunque sunt disciplinam quasi tempestate delati, ad eam tanquam ad saxum adhaerescunt. et longe accommodatius ea [illegible] [illegible] lib uno de natura deorum cap 5to. non tam auctoritatis in disputando, quam rationis

momenta querenda sunt. Quem enim obest plerumque iis qui discere volunt auctoritas eorum qui se docere profitentur. Desinunt enim suum iudicium adhibere id habent ratum quod ab eo, quem probant, iudicatum vident. Hoc vero improbare soleo id quod de pitagoreis accepimus, quos ferunt si quid affirmarent disputando, cum ex iis quereretur quare ita esset, respondere solitos ipse dixit; ipse autem erat pitagoras; tantum opinio praeiudicata poterat, ut etiam sine ratione valeret auctoritas.

VI [illegible] ex ingenii libertate quanquam an adversa [illegible] in qua veritatem indicare potuerint [illegible] abstinentes [illegible] [illegible] dicebant [illegible] Caesarum elatione [illegible] [illegible] [illegible] tere [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in extremo cortice adhaerentes.

Huc sciar. nam impedimenta. Sunt et innumera alia quae obstant [illegible] [illegible] quo examinandi scientiam limites [illegible] profitentur [illegible] [illegible] pro institutis [illegible].

222 I [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] longa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

II [illegible] ignorantia [illegible] [illegible]

Sunt, qui adeo expeditam habent imaginationem [illegible] quae tamen omnis fere omnium terrarum continent [illegible] enim [illegible] teste quantam memoriam haberemus. Hae tamen, si ulla vis animi accedat, [illegible] acqui[illegible] [illegible] [illegible] omnibus [illegible] [illegible] adeo accurata, ut ne [illegible] per internas [illegible] atque obsolescere [illegible], ut nemo qui de [illegible] nemo indies acrior evadit ad [illegible] unum [illegible] temporum. [illegible] [illegible] majore quoddam capacitatem adipiscitur plures simul ideas et [illegible] memoria sua retinendi. Cave tamen ne in contrarium [illegible] erres de memoria excolenda sollicitus, [illegible] negligas atque ita [illegible] meditari nolens [illegible] [illegible] perspicere, conclusiones deducere nescias.

Ergo in [illegible] primis nullo alio [illegible] modo collocare operam quandam, negligentes quandam [illegible] atque ad [illegible], quae [illegible] [illegible] nostro digna reputamus [illegible] [illegible]: ut [illegible] non valet ad scopulum adhaerentes si [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ita sit quod animam [illegible] notissimi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] quae [illegible] facilia videntur [illegible] meditatione [illegible] admissa [illegible] [illegible]. [illegible] vir certe insignis [illegible] in parte [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] mathesi opera [illegible] [illegible] ut nimis [illegible] ob id ipsum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] modica [illegible] difficultate [illegible] nulla in [illegible] [illegible] operam [illegible] [illegible] [illegible] praetermissa ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] neque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] difficultatibus tandem animo [illegible] desperandum.

Est et aliud [illegible] impedimentum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] magis [illegible] [illegible] corpori [illegible] [illegible] [illegible] animi [illegible] voluptatis objecto [illegible] affigant ut ab eo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] scientiae [illegible] corporis [illegible] [illegible] [illegible]. Ita fit ut voluptatis [illegible] [illegible] [illegible] quidquam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] voluptas [illegible] [illegible] [illegible]

tur aegrerius quæ maxime impediret. Item, vitro ex as-
pectu coloratos quibus secura oculis regio occupatur [illegible]
thus vitro colore perfusa, quibus rerum aliarum colores immu-
tantur. Sic qui mania, ira, amore, invidia, spe, ambitione, an-
gore dolore, mestitia, timore, desperatione, aut odio laborat, ad ve-
ritatis inquisitionem e omnino ineptus.

VI

[illegible] in causa persequenda, scientia-
rum impedimentum è contraria philosophandi libertas est: [illegible]
e quod hic nostris temporibus quæsitum [illegible] in [illegible]
mis vetus in moribus, insomniis et institutis scholarum academi-
arum collegiorum et similium conventuum, quæ doctorum hominum sedibus
et eruditionis usibus destinata sunt, omnia progressui scientiarum
aut adversa inveniuntur. Lectiones enim, et exercitia ita
disposita ut aliud à consuetis haud facile cuiquam in mentem
te veniat cogitare, aut contemplari ...... Studia autem hominum
in ejusmodi locis, in quorundam autorum scripta, veluti in car-
cere conclusa sunt: à quibus si quis dissentiat continuo ut
homo turbidus et rerum novarum cupidus corripitur. [illegible]
[illegible] gratis novus in [illegible] possit quia nobis, quod nunc [illegible]
aut quid haberet, quod legeret [illegible]: unde publicas
quæ tamen in [illegible] sunt ut hæc libertas in profanis
[illegible] omnino concedenda. Ut vero in sacris omnino [illegible]
[illegible]. Itaque de his vide apud Jan[illegible] lib. 1mo.

[illegible]

De concertationibus litterariis.

[illegible] [illegible] quando alter sententiam
[illegible] proposuerit et defendit alter autem contradicit [illegible]
et [illegible] falsi convincere vel [illegible]
215 voce vel scripto contendit disputatio seu litteraria [illegible]
[illegible] pro [illegible] quæ [illegible]
[illegible] alia theologica, alia
[illegible], alia juridica [illegible] ab altero [illegible]
[illegible]
[illegible]

ter dicendi quod illa dicimus qui desfendens recensuit ii quando haberis et in magna disputatione diriget.

Licet autem ii omnes disputationis eiusmodi finis ea debeat ut facta argumentorum quibus opposita sententia invicem collatione facilius innotescat quaenam pro veraque pro falsa habenda sit propterea eo nihilominus consilio plures concertationes instituendas ut diversitate variae alii in rationibus disputandi sententiae alicujus veritas plenam in luce constituatur, et reportari in disciplinis magis magis speciman aliquod a studiosa juventute edatur.

Ejus finis
29△

Propositiones aliquae certae et ab omnibus admissae in controversiam adduci solent. Quod si quandoque assertiones geometricas, vel in geometria fundatae oppugnantur juvenesque erudiente gratia persaepe, solius ex illis munus quod demonstratio dicitur.

Sorro.

Sunt qui litterarias concertationes, illas praecipue quae coram fiunt, acerrime insectantur tanquam occasionem ubi luxuriantur pro veritate magis, ostentatione verbis, quod viris eruditis, et solidis conversationes decipiendos sunt, qui in magis modi disputationes diversa vera habuerant. Sed vero omnes animo concertationes alii ob das contendunt quando ex animo fervido aberrant antea si certo loco dico quo cap. 2do In ipsa gratia philosophia tanto in honore nunquam fuisset nisi crebriorum contentionibus, dissensionibusque defuisset.

Schos
imas

Ita autem disputationes, sed ex iis, ..., quae nec contentione parata vidit qui fuerit ingenio ... nullus erit, varietate contentionibus suis obscurant pleraque quae illustrant et a vero disputationis fine aberrant, hec monitos illos volumus.

Solo
iow

Leges disputationis.

Cum veritas nisi pacato animo deprehendi
I possit, qui illud quaerunt a conviciis et vociferationibus abstine-
ant in litterarii certaminis potius, quod ingenii exercita-
tio evadat. Verum hoc inde exoritur pessimum, quod disputan-
tes non veritate, sed plausum aucupantur studio; plurimi inter
multos homines disputando de rebus non rectis, quod animantes ac
lucem pugnando solent sibi victoriam proponunt. Hinc pugnantes
[illegible] incipiunt antequam ad dentes [illegible] [illegible]; [illegible]
nova [illegible] concurrunt juvenalis satira decimasexta, quod
si quis te conviciis ac maledictis incessere incipiat, illud reponere
quod magnus olim [illegible] egregius [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] Si ego tibi vellem non
[illegible] maledicta reponerem, quid aliud, quam dicto ma-
ledicti essem.

II Si [illegible] quaepiam disputationem in-
[illegible] volens argumentum de quo disputandum sunt, probe in-
cipiant, de verborum quibus [illegible] exponitur, significatione
si ambigua illa sit, conveniant inter se, statuantque [illegible]
[illegible] comprehendant, nec in logomachiam id est verborum
[illegible] [illegible] degeneret. Nisi enim ait Cicero de oratore
lib. [illegible] tertio; inter eos qui disceptant convenit, quid
sit illud de quo ambigitur, nec recte disseri, nec unquam
ad exitum pervenire potest.

III Si adversarius difficultatem suam prope-
[illegible] simul aliam mente sua de [illegible] annectit, ad
illius sermonem non insolet; [illegible] [illegible] simul audi-
entibus [illegible] [illegible] intelligit, quid alter dicat nec ob-
jectionem, responsionemque [illegible] [illegible] ratione [illegible]
id inde evenit quod [illegible] nos invicem atque [illegible]
[illegible] quod [illegible] Cicerone l. b. [illegible]: quas [illegible]
[illegible] [illegible] animo iniquo qui omni [illegible]
[illegible] [illegible] attendit, et [illegible] [illegible]
[illegible] contendit, [illegible], quae non [illegible] [illegible]

ea cogantur contrariae causae defendere.

Saepe adversarius ad incertas redactus, subterfugia quaerit ne ex arena victus discedere videatur. Cavere ad illud in officio continendum ipsi alegiis vernego, ac recessionibus etiam plerumque usus novitatis amatoribus. Syllogistica methodus accomodatior videtur propterea quod et opponentis cogitata nitidius proferat, et validius respondentem conficiat modo eoque syllogismorum cavillationes avertere declinet, et omni studio veritatem sibi inquirendam proponat. Syllogismi autem breves sint, atque perspicui ne defendentem, qui illos recensere, ac de memoria reddere debet, nimium fatigent.

V

Defendens ab adversario suo sic se habeat: 1mo si oppositus sibi syllogismus thesi non adversetur illud concedat, ostendendo ad rem non facere, nec thesim attingere. 2do argumentum in ipsum adversarium retorqueat modeste, insinuando illud contra ipsius quoque oppositionem ... nisi tantum pugnare thesim proinde non impetibit. 3tio Limitabit opponentis propositiones, eas ita docere in eo tantum in quo vera est proprio, concedenti non officere. 4to propositiones veras concedat falsas neget, et non pertinentes transmittat. 5to saepe contingit, ut syllogismus sit prostabilis tamquam concessa majore et minore negare potest consequentiam, vel consequens distinguere, disparitatem, ubi opus fuerit, rationem assignando. 6to ubi demum responsio fusiori oratione explananda venerit, quando nempe distinctio adhibita, aut disparitas assignata fuerit, sit clarus brevis, atque ea solum proferat, quae ad rem praesentem faciunt.

VI

Hic concertationem tempto praecavendum; 1mo ne clamoribus ... ne contentione quod impugnat doctrina explicet. 2do ... illa nominibus inerat. 3tio ... in virorum hominum [illegible] quibus nihil commune habent ne contendat. 4to momentum controversiae ne exageret. 5to a convitiis loquendi formulis dissidentem mox ne [illegible]. 6to mala fide ne

vel cedat argumenta quibus sententia impugnata videtur. 7mo incommoda ne dicat, vel alias quibus opinio, quae propugnatur, labefa[illegible] 8vo quae amoliri nullo pacto potest ne taceat. 9no ne inutilia minimeque necessaria consectaria ab impugnata doctrina educat. 10mo accusationem malignis suspicionibus ne petat. 11mo novitatem sententiae tanquam crimen ne objiciat. 12mo ne plurima congerat quae invidiae creandae apta sunt, ad rem vero praesentem nihil omnino attinent. 13mo res adversarias in pejorem deteriorem ne torqueat. 14mo si peritis, ad imperitos [illegible] lites ne transferat. 15mo ne demum libertate publica [illegible] quibuslibet calumniam intempestive imponat.

Sitho 31.a Alterum hic subjicere placet optimam disputandi formam ex Dionysio Alexandrino Episcopo quam generis ingenui disputator sibi praescriptam perpetuo, perfectam commendatamque habere omnino debet. Sermo, inquit ille, [illegible] continuos dies a prima luce usque ad vesperam [illegible] sedens, quaecumque in eo libro (Nepotis) scripta erant discutere aggressus sum. Ubi vero fratrum constantiam, et ardentissimam cognoscendae veritatis studium, et docilitatem, atque intelligentiam admiratus sum. Adeo moderate, et ordine interrogationes, rationesque dubitandi, et assensiones a nobis fiebant ac [illegible] quidem cavebamus, ne ea quae semel nobis placuissent, tametsi falsa esse deprehenderentur pertinacius defenderemus: nec aliorum objectiones subterfugiebamus, sed quoad fieri poterat, ea, de quibus instituta erat disputatio, [illegible] stabilire conabamur. Sin autem rationibus convicti essemus, si postulabat nos mutare sententiam, aliis assentiri. Veritatem namque sincero quaerebamus animo, non inanis gloriae fucum.

Sitho; 4.hi Proinde institutio nostra non est, quis [illegible] veritatem inveniendae operam navamus. [illegible] vero [illegible] in quem institutionibus hisce logicis intendimus, quod [illegible] juvenes indefessa diligentia persolvere [illegible] [illegible] [illegible] metaphysicam [illegible] valeant.

Finis totius Logicae.

Index

Tomus Logica

Quid philosophia — H, pag. 1
ejus finis — H, pag. 2
Quotuplex — H, pag. 2
Quae ejus partes — H, pag. 2
Quo ordine tractandae — H, pag. 3
Quid Logica — H, pag. 3
Quotuplex — H, pag. 4
Logicae antiquitas origo — H, pag. 4
Logicae utilitas — H, pag. 4
Quo loco tractanda — H, pag. 5
Tomus generis [illegible] — H, pag. 5
Quid mens humana — H, pag. 5
Quid facultas cognoscendi — H, pag. 5
quae illius operationes — H, pag. 5
Quo modo eas [illegible] — H, pag. 6
Argumentum primi libri — H, pag. [illegible]
Quid idea — H, pag. 7
Quid ejus objectum et quotuplex — H, pag. 8
Quid notae objectorum objectorum et quotuplices — H, pag. 8
Notae constantes — H, pag. 8
Notae mutabiles — H, pag. 9
Quid objectum determinatum — H, pag. 9
Quid individuum — H, pag. 9
Quid objectum indeterminatum — H, pag. 9
Idearum partitio — H, pag. 12
Quid idea singularis — H, pag. 12
Quid abstractio — H, pag. 12

Quid idea universalis? — — — — A pag: 13

Exemplar? — — — — — A pag: 13

Quid [illegible]? — — — — — — A pag: 14

Quid idearum extensio, et comprehensio? — — — A pag 14

Quid idea particularis? — — 15

Quid concreta, et abstracta? — — — — A pag 16

Quid idea [illegible]? — — — A pag: 16

Quid simplex et composita? — — — — A pag. 16

Quid associata? — — — — — — A pag 16

Quid idea clara et obscura? — — — — A pag: 17

Quid distincta, et confusa? — — — — A pag: 17

Quid idea completa? — — — — A pag: 18

Quid adequata, et inadequata? — — — — A pag: 19

Quid signum? — — — — — — A pag 20

Quid [illegible]? — A pag 21

Quid terminus et exemplar? — — — — A pag 21

Quot modis sumi potest? — — — — — A pag 2[illegible]

Quid terminus fixus, et vagus? — — — — A pag: 21

Quid idea aequivoca? A pag 22

Quid terminus inanis? — — — — — A pag 23

Quid definitio et definitum? — — — — A pag. 24

Caput quartum
De Divinis

Quid divinis et Divinum — 17 pag — 30
Quid vel Divina — — 17 pag — 30
Quomodo ... Divinis — — 17 pag — 30

Liber secundus
... de ...
De mentis operatione atq: de
iis, quæ ad judicium pertinent.
Caput unum.
De
judicio.

Quid judicium — 17 pag — 32
Quot continet ideas — — 17 pag 32
Quid affirmatio et negatio — 17 pag 32
Quid subjectum, prædicatum et ... — 17 pag 33
Quid enunciatio — 17 pag — 33
Quæ ejus partes — — 17 pag 33
Quid ... terminus 17 pag 34
Quid copula — 17 pag. 34
Quid enunciatio simplex et composita 17 pag. 34
Quid complexa 17 pag. 34
Quid complex 17 pag 35
... complex ... — 17 pag. 35
Quid ... modalis — 17 pag — 35
Quid complex composita — 17 pag — 36
Quid conditionalis — — 17 pag — 36
Quid causalis — 17 pag — 36
Quid copulativa — — 17 pag — 36
Quid disjunctiva — — 17 pag — 36

[illegible] tertium
[De] enunciatio-
nis quali-
tate

Quaenam sit enunciationis qualitas? ... pag — 37
Quid affirmare, et negare? — pag — 37
extensio predicati in affirmante — pag — 38
In negante — pag — 38
Quid verum, et falsum? — pag — 38
Quae repugnantia propositionis falsae? — pag — 39
Quid certum? — pag — 39
Quid evidens, et obscurum? — pag — 39
Quid probabile et improbabile? — pag — 39
Quid dubium et [illegible]? — pag — 39

Caput quartum
De enunciatio-
nis quanti-
tate.

[illegible] quantitas? — 40
Quid [illegible] — pag — 40
[illegible] — 40
Quid universalis [illegible]? — 40
Quid universalis metaphisica et moralis? — pag. 41
Quid particularis? — pag — 42
Quid determinata et indeterminata? — pag — 41
Quid [illegible] [illegible]? — pag — 4[illegible]
Quid [illegible]? — 42
Quid definita et indefinita? — pag — 42
Quae indefinitae quantitas? — pag — 42

[C]aput Sex[tum]
de [illegible] pro
[illegible] [illegible] et [illegible]

Quid [illegible]	pag	43
Quid [illegible]	pag	43
Quid [illegible] et [illegible]	pag	43
Quid [illegible]	pag	44
Item conversio et [illegible]	pag	44
Item [illegible]	pag	44

[illegible]

[C]aput [illegible]
de annotationibus
in methodo scien-
tifica [illegible]

Item quid theoretica et practica	pag	45
Quid demonstrabilis et indemonstrabilis	pag	45
Item axioma et postulata	pag	45
Item theorema ejusque partes	pag	45
Item problema ejusque partes	pag	45
Item lemma	pag	45
Item corollarium	pag	46
Item scholium	pag	46

[illegible]

[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] de
[illegible] mentis [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]

Lucis ? ratiocinatio — pag — 47
In omni ratiocinio tres dantur ideae absolute dicendo — — 48
In omni ratiocinio una inter varias judicia seu ideae relative 48
Item ant. consequens et consequentia — pag — 49
Inter ant. et consequens in omni ratiocinio datur connexio — — 49
[illegible]

[illegible] 2dae
[illegible]
ratiocinij (?) finis
capitis.

Si duo conveniunt cum uno tertio, ea quoque inter se conveniunt — 50
Si ex duobus unum conveniat cum tertio, alterum non, ea inter se non conveniunt — pag — 50
Si ex duobus neutrum conveniat cum tertio, ea possunt inter se convenire vel non — pag — 50
[illegible] ratiocinatio — pag — 50

I pars 3tia
De argumentatione
et in specie de syllo
gismo simplici

Quid argumentatio? — pag — 53
Quae ejus species? pag 53
Quid, et quotuplex syllogismus? pag 54
Quae simplicis partes? pag 54
Quid affirmativus, et negativus? pag - 54

II pars 4arta
De figuris, ac legibus
syllogismorum

Quid, et quotuplex syllogismorum figura pag 56

III pars 5ta
De syllogismo
composito

Quid, et quotuplex syllogismus compositus? pag 60
Quae [illegible] seu connexionalis? pag 60
Quid conditionalis? pag 60
Quid causalis? pag 60
Quid disjunctivus pag 60

Caput 6ui
De reliquis ar-
gumentationis speci-
ebus

Quid enthymema? — pag. 64
Quid epicherema? — pag. 64
Quid dilemma? — pag. 64
Quid sorites? — pag. 64
Quid inductio et exemplum? — pag. 63
Quid polisyllogismus? — pag. 61
Quid sophisma? — pag.

Logicae
Liber secundus
de
veritate
quaerenda

Hujus libri argumentum ... pag 68

Caput unicum de veritate
Logicae
in
quo

Quae veritas, et falsitas logicae ... pag 68

Ima
propositio

An omnis enunciatio sit aut determinata vera, aut determinata falsa, id est aut tantum vera
aut tantum falsa

Propositio veritas logicae ... pag 69
Itemque propositio ... pag 72
pag 72

Caput 2dum
De indiciis veritatis; certitudine simplici et evidentia

Quid indicia veritatis? — pag — 73
Quotuplex? — pag — 73
Quid certitudo, et incertitudo? — pag — 73
Quotuplex certitudo? — pag — 73
Quid evidentia et quotuplex? — pag — 74
Quid mediata et immediata? — pag — 75

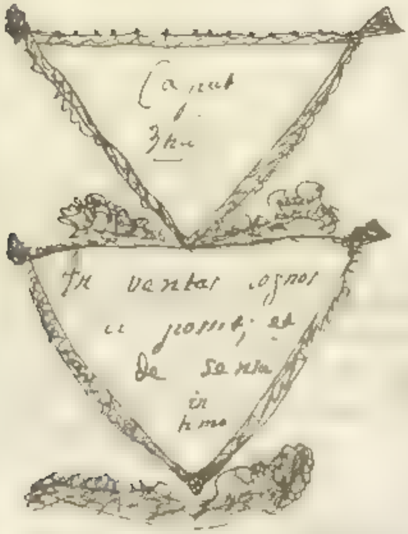

Clearitatem, et perspicuitatem Sententia ... pag. 76
Sententia Heraclity ... pag. 76
Sententia Arcesilay ... pag. 77
Sententia recentiorum quorundam ... pag. 77
Ratio illius sentiendi ... pag. 77

2da
Propositio.
Hic dantur quaedam veritates
adeo certae et evidentes
ut nemo prudens ...
... de ...
Sen[illegible]
[illegible]

Quid sensus internus pag 83

Propositio 3tia
An sensus internus sit evidentiae
sufficiens
veritatis internae pag 89

1 est questio
[illegible] sensu naturae
[illegible]

Quid sensus externus pag 94

Propositio 4ta
[illegible]
[illegible]
[illegible] interni
[illegible]

Propositio 5ta
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

i ut Shi

teshm Sex
Sex
exteriom

Xaxia Serras exterae
(a ux. come teshmonial)

Prouestho ita
An teshmonew Sa sarra
de mulus retus antern
Duh

Proestho Jina
teshmon

Prosanho grun
teshmoni
unifolme cerhid sit ae
evidens Dea

conenbe
in relentat

XIV

De [illegible] auctoritate ac ver[illegible]
Veritate[illegible]

Quod auctoritas, et quam plane[illegible]
[illegible] pag — 102 pag — 103

[illegible] pag — 103

[illegible]

[illegible]

Propositio [illegible]

[illegible] numera [illegible]

[illegible] adjacentes sit in [illegible]

[illegible] [illegible]

ac [illegible]

[illegible] ... 109 [illegible]

[illegible] ... 113

Sententia [illegible] ... 112

Sententia platonicorum ... pag 114

Sententia peripateticorum ... pag 115

Sententia [illegible] ... 119

Sententia [illegible] ... pag 116

Sententia [illegible] ... [illegible]

Sententia [illegible] ... [illegible]

XVI

Propositio sexta
criterium veritatis hoc
e regula discernende vera
opinioni a falsa e eviden-
tia. — pag 117

Paradigma ancorationis philosophiae — pag [illegible]

De { ejus libri tertij / cognitione veritatis — pag 122

Hujus libri argumentum. — pag 122

([illegible])

[illegible]
De
[illegible]
et
opinione

[illegible] — pag [illegible]
[illegible] veritas — pag [illegible]
[illegible] — pag 125
[illegible] — pag 125
[illegible] — pag 125
[illegible] — pag 125
[illegible]

Propositio 14a ista.

An in eodem intellectu scientia et opinio simul circa idem objectum haberi possint —

Quod contradictionis ... — pag 128
Sententia [illegible] — pag 128
Sententia [illegible] — pag 129
Sententia [illegible] amor. — pag 129
Sententia [illegible] — pag 129
quamplures probabilitas — pag 130
[illegible] — pag 131
An duae contradictoriae sint simul probabiles. — pag 132
Quod Syllogismus Topicus? — pag 1331.

de 2da
fide.

Quid fides? — pag 142
Quotuplex? — pag 142
Quid fides divina? — pag 142
Quid fides humana? — pag 142

Quid Axioma et quotuplex? — pag 160
Demonstratio politica? — pag 160
Quid universale et particulare? — pag 160
Demonstratio a [illegible] — pag ibi
Librorum mendae — pag ibi
Unde causa mendorum? — pag ibi

Caput 3tium
De
methodo inquirendae
veritatis
et
fructuum adminiculis. — pag 164
Quid Methodus? — pag 165
Demonstratio et quid synthetica? — pag 165
Quid analytica? — pag 166
Quae scientiarum adminicula? — pag ill
Quid meditatio? — pag 166
Librorum lectio? — pag 167
[illegible] — pag 168
Prima lectione — pag 169
In lectiona — pag 170
Post lectionem — pag 171
Quid sit Hermeneutica? — pag 172

Scholari frequentur. — pag 172
Quid experientia — pag 174
Quid observatio? — pag 174
Quid experimentum? — pag 174

Caput 4tum
De methodo tradendi veritatem seu de veritate demonstranda.

Quid probatio? — pag 177
Quotuplex probatio? — pag 177
Quid demonstratio? — pag 177
Quotuplex demonstratio — pag 177
Quae directa et indirecta? — pag 177
Quid circulus in demonstratione — pag 178
Quid error — pag 179
Quid [illegible] — pag 180
ejusdem fontes. — pag 180
ultra [illegible] — pag 182

Caput 5tum.
De controversiis litterariis:

Quid disputatio et quotuplex? — pag 182
ejus finis. — 184

1

Logica

tum minor, cum major
una cum propositionibus non-
nullis, earumdemque regulis, sive
legibus scripta a à me Rizzi valenti-
no dictata a Reverendissimo D: Antonio
Beltrami Lectore Publici
Gjmnasij in semi-
nario Uti-
nensi.
Anno Domini
M D C C L X X I I